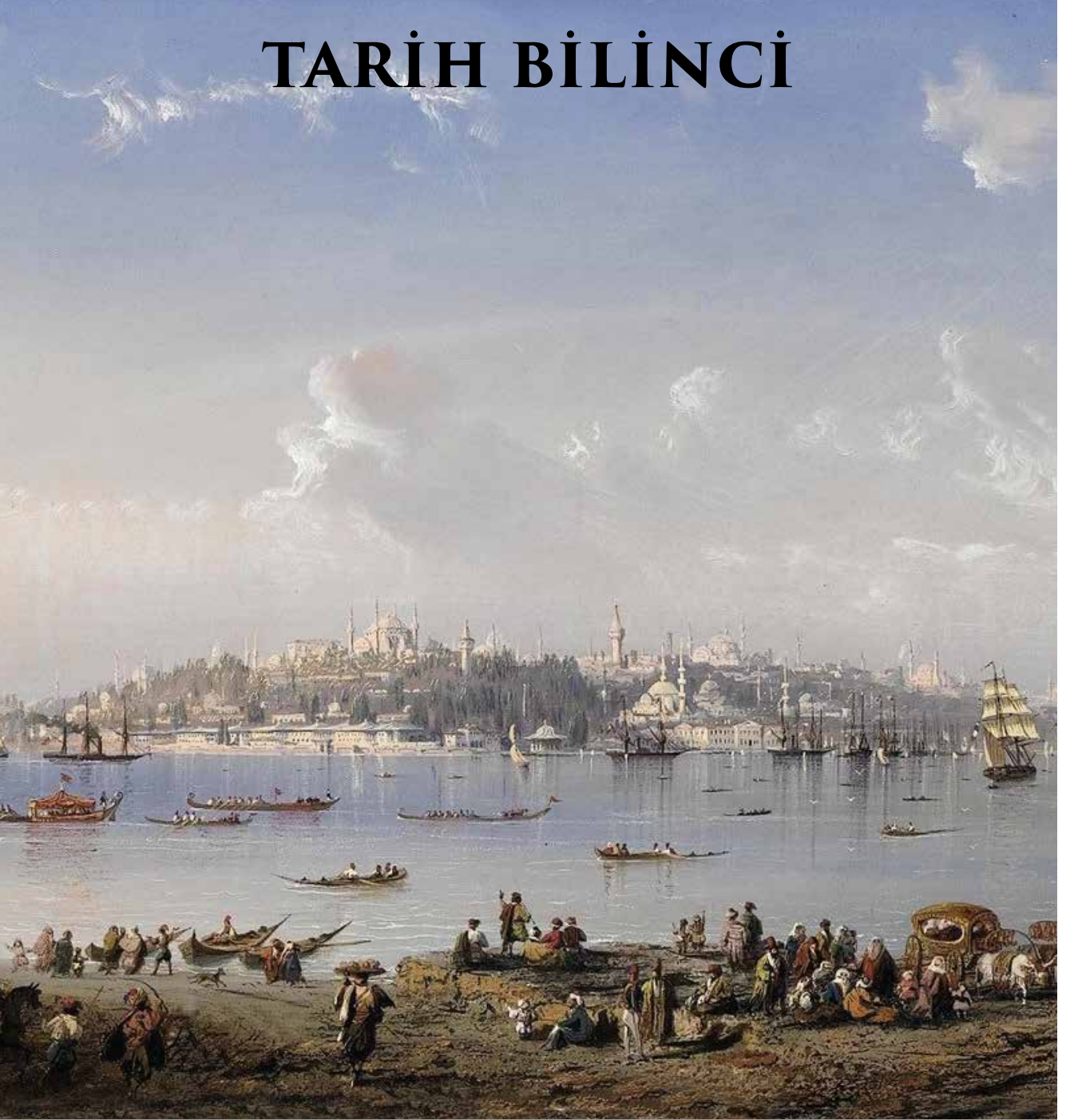

diyanet

Aylık Dergi | Mart 2018 | Sayı: 327

TARİH BİLİNCİ

KIZIL ELMA'DAN İ'LA-YI
KELİMETULLAH'A
TARİH ŞUURU

TARİHİ KİMİN
KELİMELERİYLE
OKUYORUZ

ZOR ZAMANDA
MİLLET OLMA

GENÇLERE
TARİH BİLİNCİ
KAZANDIRMAK

PROF. DR. AHMET
YAŞAR OCAK İLE
TARİH ÜZERİNE

YENİ
YAYINLARIMIZ

{ Din İstismarı }

Diyanet Aylık Dergi'nin 309. sayısı (Eylül 2016) "Din İstismarı" gündemi ile yayımlanmıştır. Dergide konuyla ilgili uzmanların kaleme aldığı birbirinden değerli makaleleri kitap olarak da okuyucularımızın istifadesine sunmak istedik. Bu gaye ile makaleler yeniden gözden geçirilerek ve yeni yazılar eklenip zenginleştirilerek elinizdeki bu kitap hazırlanmıştır.

Yurt içinde Diyanet Yayınları satış yerlerinden, yurt dışında Müşavirlik ve Ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

Tarih, hem milletlerin hafızası hem de bugünün açıklayıcısıdır. Bugün toplumsal pek çok tutum ve davranışın arka planında tarihsel kodlar yer alır. Nasıl ki birey psikolojik manada yaşadıklarının toplamıdır, toplumlar da içinden geçtikleri tarihî süreçlerin neticeleri olarak varlık kazanırlar.

Milletlerin tarihi, onları ayakta tutan, besleyen, koruyan kökler mesabesinde. Tarihiyle kültürel, fikrî irtibatını kesen nesiller kendi çağlarında da var olma krizi yaşarlar. Milletler tarihsel yürüyüşleri boyunca yaşadıkları, maruz kaldıkları, başardıkları her şeyi kendi tabiatlarına dâhil ederler. Millet olmak demek, tarihin sarp yollarından birlikte geçmek demektir.

Halil İncalcık'ın ifadesiyle, tarih bir milletin şuuru demektir. Tarihin engin havzasında teşekkül eden bilgi, birikim ve irfanların gelecek nesillere aktarılması, kazanımların daima hayatla ilişki içinde tutulması noktasında milletler için tarih bilinci hayati bir önem taşır. Tarih bilinci, bugünü anlamak, geleceği doğru tasarlamak hususunda geçmişten layıkıyla nasiplenmeyle ilgilidir. Geçmişten nasiplenmek, bir yandan da ona saplanıp kalmamayı, onu bir yol yöntem ve güncellenmesi hâlinde cevhere dönüştürecek bir değer olarak görmeyi gerektirir. Tarih bilincinden söz etmeden kültürden, medeniyetten söz etmek imkânsızdır.

Tarih bilinci, bir inanç ve ahlak nizamı çerçevesinde teşekkül edecek mensubiyet şuurunu da beraberinde getirir. Bireyin ve toplumun hayatında din, dil, tarih bilinci bir bütün olarak tezahür eder. Kur'an-ı Kerim'de, geçmişle kurulacak irtibata işaret etmesi bakımından kullanılan bazı ifadeler bu konuda bize rehberlik edecek mahiyettedir: "Onlardan sonra gelenler ise şöyle derler: Ey Rabbimiz! Bizi ve bizden önce iman etmiş kardeşlerimizi bağışla. Kalplerimizde, iman edenlere karşı hiçbir kin tutturma! Ey Rabbimiz! Şüphesiz sen çok esirgeyicisin, çok merhametlisin." (Haşr, 59/10.)

Bugünkü bireysel ve toplumsal pek çok olayı anlamak ve açıklamak için tarihe ihtiyaç duyarız. Çünkü toplumlar bir süreklilik hâlinde yaşarlar. Dün yaşananların toplamı bugünkü hayatımızı, duyuş ve düşüncelerimizi şekillendirir. Geleceğe şekil vermek için geçmişten layıkıyla ders almak elzemdir. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın deyişiyle "Sıçrayıp ufuk değiştirmek bile ancak bir zemine basarak mümkündür. Bu zemin geçmişimizdir; onunla kuracağımız sağlıklı ilişki geleceğimizi belirleyecektir."

Bu ay Diyanet Aylık Dergi olarak Tarih Bilinci dosyasıyla huzurlarınızdayız.

Prof. Dr. Mustafa Sabri Küçükaşçı, "Kızıl Elma'dan İlay-ı Kelimetullah'a Tarih Şuuru" yazısıyla dosyamızın çerçeve yazısını yazdı. Koray Şerbetçi, tarih üzerinde yapılan manipölasyonları dile getirdi ve "Tarihi Kimin Kelimeleriyle Okuyoruz?" dedi. Ahmet Belada, tarihimizin göğsünde madalya gibi duran "Çanakkale Savaşları'nı ve Kazanımları" hatırlattı. Nermin Taylan "Zor Zamanda Millet Olmak" başlıklı yazısıyla Malazgirt'ten Afrin'e millet olmamızın serencamını kaleme aldı. Enver Yılıkoğlu, gençliğe tarih bilinci kazandırmanın önemine değindi. Tarih disiplininin önde gelen isimlerinden Prof. Dr. Ahmet Yaşar Ocak ise bu ayki söyleşi konumuz oldu. Dergimizin Tarih bilincinin artmasına vesile olması temennisiyle, iyi okumalar diliyorum.

Bir sonraki sayıda tekrar görüşmek üzere.

DİN DÜŞÜNCE YORUM

İslam, Kadın ve Hayat

30

GÜNDEM

Kızıl Elma'dan İ'la-yı Kelimetullah'a Tarih Şuuru

6

KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT

Tarihi Romanlardan Okumak

56

2018 MART

GÜNDEM

- 6 Kızıl Elma'dan İ'la-yı Kelimetullah'a Tarih Şuuru
Prof. Dr. Mustafa S. KÜÇÜKAŞCI
- 10 Tarihi Kimin Kelimeleriyle Okuyoruz
Koray ŞERBETÇİ
- 13 Zor Zamanda Millet Olma
Nermin TAYLAN
- 16 Çanakkale Savaşı ve Kazanımlarımız
Ahmet BELADA
- 20 Gençlere Tarih Bilinci Kazandırmak
Enver YILIKOĞLU

SÖYLEŞİ

- 22 Prof. Dr. Ahmet Yaşar Ocak:
"Tarih Toplumların Ortak Hafızasıdır. O Hafıza Olmadan Toplumlar Ayakta Duramaz."
Dr. Lamia LEVENT ABUL

DİN DÜŞÜNCE YORUM

- 26 Şehitlik ve Gazilik
Prof. Dr. İsmail KARAGÖZ
- 30 İslam, Kadın ve Hayat
Dr. Emine GÜMÜŞ BÖKE

VAHYİN AYDINLIĞINDA

- 34 Dünya ve Ahiret Mutluluğunun Yolu: Amel-i Salih
Prof. Dr. Muammer ERBAŞ

HADİSLERİN İŞİĞİNDE

- 36 Dünyaya Bedel Üç Nimet
Prof. Dr. Zekeriya GÜLER

EN GÜZEL İSİMLER

- 38 Hakikatin Kendisi: Hakk
Fatma BAYRAM

BÜYÜTEÇ

- 40 Ölüm Tarlaları
Prof. Dr. Adnan Bülent BALOĞLU

İZ BIRAKANLAR

- 44 Sâmiha Ayverdi
Fatma Nur ÜNLÜ SÜRER

DÜNYA MÜSLÜMANLARI

- 46 Sierra Leone: İslam'ın Misyonerliği Mağlup Ettiği Ülke
Prof. Dr. Ahmet KAVAS

BUNU KONUŞALIM

- 50 Dr. Lütfi Doğan ile Diyanet Üzerine
Dr. Lamia LEVENT ABUL

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Dr. Fatih KURT

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Elif ARSLAN

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu V.
Recep GEZGİN

Yayın Kurulu
Dr. Fatih KURT
Dr. Faruk GÖRGÜLÜ
Abdülbaki İŞCAN
Dr. Lamia LEVENT ABUL

Yayın Koordinatörleri
Dr. Lamia LEVENT ABUL
Mustafa BEKTAŞOĞLU
Emin GÜRDAMUR
Mahir KILINÇ
Mustafa BERK

Dijital Medya
Muhammed Kâmil YAYKAN
Ömer GÜÇLÜ

Tashih
Mustafa BEKTAŞOĞLU

Arşiv
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

Grafik-Tasarım
EVEN Medya
Bardacık Sk. No: 27/16 Çankaya-Ankara
Tel: 0312 437 37 27 Fax: 0312 437 37 04
www.evenmedya.com iletisim@evenmedya.com

Abone İşleri
Tel: 0312 295 71 96-97
Faks: 0312 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel : 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92
www.diyanetdergi.com
diyanetdergi@diyanet.gov.tr

Abone Şartları
Yurtiçi yıllık: 84.00 TL
Yurtdışı yıllık: ABD: 30 ABD Doları
AB Ülkeleri: 30 Euro
Avustralya: 50 Avustralya Doları
İsvç ve Danimarka: 250 Kron
İsvçre: 45 Frank

Baskı
Çağlayan A.Ş.
Tel: 0232 274 22 15

Yayın Türü: Aylık, Yerel, Süreli Yayın, Diyanet Aylık
Dergi (Türkçe)
Basım Tarihi: 02/03/2018 ISSN-1300-8471

Abone kaydı için, ücretin Döner Sermaye İşletme
Müdürlüğü'nün T.C. Ziraat Bankası, Ankara Kamu
Girişimci Şubesi IBAN: TR08 0001 0025 3305 9943
0850 19 nolu hesabına yatırılması ve makbuzun foto-
kopisi ile abonenin hangi sayıdan başlayacağını bildirir
bir dilekçe, mektup, yazı, faks veya e-mailin Diyanet
İşleri Başkanlığı Döner Sermaye İşletmesi Müdürlüğü-
ne gönderilmesi gerekmektedir.

Temsilcilikler; Yurtiçi: İl Müftülükleri, İlçe Müftü-
lükleri - Yurtdışı: Din Hizmetleri Müşavirlikleri, Din
Hizmetleri Ataşelikleri.

Yayınlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapıla-
bilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir.
Diyanet Aylık Dergi, Diyanet İşleri Başkanlığı yayın
organıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf
ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak
gösterilmeden her türlü ortamda alıntı yapılamaz.

GEZİ-YORUM

Budapeşte-Mohaç- Peç ve Zigetvar Notları

76

SÖYLEŞİ

Prof. Dr. Ahmet Yaşar Ocak

22

DİN VE HAYAT

Kapitalizmin Görünmez Eli: Psikanalizm

74

HATIRA DEFTERİ

- 54 Vakit Kudüs
Sümeýra ÇELİK

KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT

- 56 Tarihi Romanlardan Okumak
Sema BAYAR
- 60 Klasikler Neden Eskimez?
Emin GÜRDAMUR
- 62 Çiçek Çıkmazı
Zehra ECE

DIYANET ARŞİVİ

- 64 Millî Mücadele'den Kıbrıs Barış
Harekâtı'na Zafer Dualarımız
Yrd. Doç. Dr. Mehmet BULUT

GEÇMİŞ ZAMANIN İZİNDE

- 66 Unutturulan Zafer: Kûtül-Amâre
Mustafa Mirza DEMİR

DİN VE HAYAT

- 68 Deizmi ve Ateizmi Besleyen
Önemli Bir Faktör: İbadetsizlik
Prof. Dr. Çağfer KARADAŞ

- 71 Kapitalizmin Görünmez Eli:
Psikanalizm
Murat KALİÇ

- 74 Zamana Mim Koymak:
Regaip Kandili
Uğur ÜNAL

GEZİ-YORUM

- 76 Budapeşte-Mohaç-Peç
ve Zigetvar Notları
Doç. Dr. Fatih ERKOÇOĞLU

KİTAPLIK

- 80 Kadere İman
Mehmet DERE

Prof. Dr. Ali ERBAŞ
Diyanet İşleri Başkanı

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

TARİH BİLİNCİ

Tarih; insan topluluklarının, geleceği etkileyecek şekilde geçmişte meydana getirdikleri olayların sebep ve sonuçlarını, kültürlerini, coğrafyalarını ve birbirleriyle etkileşimlerini yer, zaman ve özne boyutuyla belgelere dayanarak nesnel bir şekilde ele alan ilimdir. Bu yönüyle tarih, milletlerin geçmişleriyle irtibatını sağlayan ve geleceğine yön vermelerinde etkili rol oynayan bir değerdir.

Zaman ve mekân ile kayıtlı, maziye, hali ve istikbali aynı anda düşünebilme ve geleceğe şekil verme kabiliyetine sahip tek varlık olan insan, tarihin esas aktörüdür. Tarih, ilk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem ile başlamıştır. Hz. Âdem'den itibaren yeryüzü, insanın şekillendirdiği nice olaylara; siyasal, sosyal, kültürel, iktisadi ve coğrafi dönüşümlere sahne olmuş, pek çok medeniyet kurulmuş, yükselmiş ve nihayete ermiştir.

Hak-batıl mücadelesi, tarihî sürecin ana eksenidir. Nitekim öncülüğünü peygamberlerin üstlendiği imar ve ıslah merkezli iyilik çalışmaları da zulüm ve ifsat yolunda insanlığın huzurunu bozan bütün eylemler de tarih dediğimiz sahnede cereyan etmiştir.

Kitabımız Kur'an-ı Kerim'de geçmişteki olayları ve toplumları çok yönlü olarak ele alan ayetler büyük yekûn teşkil etmektedir. Önemli bir kısmını kıssaların oluştur-

duğu bu ayetlere baktığımızda, insanın hak ve hakikat mücadelesine ışık tutan, Peygamberi ve takipçilerini teyit ve teskin eden, batılı tanıtan, temsilcilerini uyarıp tehdit eden ve onların kötü akıbetlerini ortaya koyan durumlar müşahade edilmektedir. Aynı şekilde bu ayetler, geçmişten geleceğe insanın kendisi, çevresi ve Rabbi ile ilişkisinde tutarlı bir perspektif ortaya koyarak bugünün ve yarının inşasına da kılavuzluk etmektedir. Bu perspektif, insanların tarihe büyük bir ibret ve titizlikle bakarak ders çıkarmak suretiyle geleceği daha iyi inşa etmeleri açısından büyük bir imkândır. Nitekim; "Andolsun ki, onların kıssalarında akıl sahipleri için ibret vardır. Kur'an uydurulabilecek bir söz değildir. Fakat o, kendinden öncekiler için onay, her şey için detaylı açıklama, iman eden bir toplum için bir rahmet ve bir hidayettir." (Yûsuf, 12/111) ayeti, sözü edilen hususa işaret eden önemli bir referanstır.

İnsanlık, en uzak geçmişten geleceğe doğru akıp giden zaman içinde varlığını ve varoluş gerçeğini geleceğe sağlıklı bir şekilde taşıma heyecanını yalnızca tarih şuuru ile elde edecektir. Bu meyanda tarih, milletlerin üzerinde yükseldiği mühim bir zemindir. Zira tarih bilincinin, bir milletin var olmasında ve nesiller boyu devamlılık sağlamasındaki etkisi her türlü izahtan varestedir.

Diğer taraftan tarih şuuru, tarihle ilintili olan din, dil,

Geçmişin tecrübesini dikkate almayan milletlerin, geleceğin bilinmezliğinde kendilerine yer bulmakta zorlanacakları, hakkı teslim edilen bir husustur. Zira başta inanç olmak üzere dil, kültür, coğrafya ve tarih; milleti millet yapan, ayakta tutup geleceğe taşıyan asli değerlerdir. Bu bağlamda, inancını kaybedenlerin varlığını; dilini kaybedenlerin mefkûresini; kültürünü kaybedenlerin kimliğini; tarihini kaybedenlerin hafızasını ve coğrafyasını kaybettiği, tarihî okumalardan apaçık bir şekilde mülahaza edilmektedir.

coğrafya vb. unsurlara hassas bir yaklaşımı gerekli kılmaktadır. Bu noktada, dünyanın tarihî serüveninde önemli bir etkiye sahip olan Müslümanlar, insanlığın geleceğine yön verme sorumluluğunu her yönüyle ortaya koymak durumundadır. Çünkü bu yaklaşım, dünü, bugünü ve yarını doğru okuyup anlama idrakine katkı sunacağı gibi, genç nesillere de güçlü bir tarih bilinci aşılayacaktır. Unutulmamalıdır ki, geleceğin arzu edilen manada şekillenmesi için geçmişin sağlıklı ve doğru bir yöntemle yorumlanması oldukça önem arz etmektedir.

Tarih şuurunu, doğru ve nesnel bir tarih bilgisi olmadan elde edemeyeceğimiz apaçık bir gerçekliktir. Tarihi okuyup öğrenmenin en büyük katkısı ise geçmişte yaşanan hadiselerden gerekli dersleri almak ve günümüzü bu doğrultuda şekillendirmektir. Ayrıca geçmişte gerçekleştirilen büyük başarılarından heyecan alarak daha güzel bir gelecek için azmetmek de bahse konu çabanın önemli bir neticesidir.

Geçmişin tecrübesini dikkate almayan milletlerin, geleceğin bilinmezliğinde kendilerine yer bulmakta zorlanacakları, hakkı teslim edilen bir husustur. Zira başta inanç olmak üzere dil, kültür, coğrafya ve tarih; milleti millet yapan, ayakta tutup geleceğe taşıyan asli değerlerdir. Bu bağlamda, inancını kaybedenlerin varlığını; dilini kaybedenlerin mefkûresini; kültürünü kaybedenlerin kimliğini; tarihini kaybedenlerin hafızasını ve coğrafyasını kaybettiği, tarihî okumalardan apaçık bir şekilde mülahaza edilmektedir.

Milletler, varlıklarını insanlık adına yaşattıkları değerlerle sürdürmüşlerdir. Bu çerçevede, büyük bir medeniyet perspektifine sahip olmanın biricik yolu, toplumun kendi kültürel kodlarına dayalı, temelini bizzat kendisinin inşa ettiği bir ilim ve hikmet anlayışına sahip olmaktan geçmektedir.

Bu noktadan hareketle ifade edelim ki tarih şuurı, geçmişte nasıl bir uyanışa zemin hazırlamışsa, günümüzde de aynı şekilde bir yaklaşım, geleceğe umutla bakma ve ideal olanı yakalama yolunda önemli bir kazanım olacaktır. Söz konusu kazanımın gerçekleşmesi için öncelikli olan, tarihte olup bitenleri rivayet etmekle yetinmeyerek, geleceği inşa edecek muhkem bir bakış açısı geliştirmektir. Öte yandan, tarih bilincini kesintiye uğratan sebeplerin başında, tarih yazıcılarının ortaya koyduğu, doğru belgelere dayanmayan yanlış bilgiler ve kasıtlı tarih okumaları gelmektedir. Dolayısıyla sahih belgelerin referans alındığı bir tarih formasyonu oluşturulmasının elzem olduğu aşikârdır. Ayrıca tarih, çizgisel bir düzlemde ziyade, insanın ve toplumların temel ter-cihleri, iddiaları ve refleksleri çerçevesinde, benzer sebepler ve sonuçlar etrafında cereyan etmiştir. Esasen bu yaklaşım, Kur'an kıssalarının ortaya koyduğu çerçeveye de uygun düşmektedir.

Bu itibarla, gerekli ve yararlı hizmetlere imza atabilecek iman heyecanını en derinden yaşayıp hisseden milletin, tarihî köklerimizden hakkıyla istifade etmesini, tarihini doğru okuyarak yarınını şekillendirmesini ve kendisi için bu mecrada kurulan tuzakları görerek ecadına hayırlı bir halef olmasını Yüce Mevla'dan diliyorum.

KIZIL ELMA'DAN İ'LA-YI KELİMETULLAH'A TARİH ŞUURU

Prof. Dr. Mustafa S. KÜÇÜKAŞCI | Topkapı Sarayı Müze Başkanı/Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

Endülüs'ün yetiştirdiği âlimlerden İbn Hazm (ö. 456/1064) Merâti-bü'l-ulûm unvanlı eserinde ilimlerin tasnifini yaparken yediye ayırdığı ilimlerden dördünün (astronomi, aritmetik, tıp ve felsefe) bütün milletlerde ortak olduğunu, dinî ilimler, dil ve tarihten müteşekkil olan üçünün ise milletleri birbirinden ayırdığını ileri sürer. İbn Hazm'dan yaklaşık dört asır sonra yaşayan ve tarihçiliğe yeni bir bakış açısı getiren İbn Haldun (ö. 808/1406) da tarihi, "yolu kutsal, faydası çok, gayesi şerefli bir ilim" şeklinde tanımlar. Benzerlerine İslami literatürde çokça rastladığımız tarihin kültür ve medeniyet içindeki yerine işaret eden bu evrensel yaklaşımların iyi anlaşılabilmesi İslam'da tarih yazıcılığının ortaya çıkışı ve gelişim süreciyle doğrudan ilgilidir. Zira Cahiliye döneminde Arapların daha çok şifahi kültüre dayanan ve menkıbevi tarafı ağır basan tarih anlayışları İslamiyet'le birlikte mahiyet değiştirip yeni bir tarih telakkisi ile tarih bilincinin ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir.

Tarihî malzemeyi insanı terbiye etmek için kullanan Kur'an-ı Kerim, dünyanın ve hayatının çeşitli yönlerine yer verdiği insanın yaratılışı ve ahvaliyle geçmiş, hâl ve geleceğe (ahiret) dikkat çekerek geçmiş kavimlerin hatt-ı hareketlerinin iyilerinden örnek, kötülerinden ibret alınmasını tavsiye etmiş; "tarih yapmada büyük rol üstlenen" peygamberlerin birbiri ardına gönderilmesini ve risaletin tek olduğunu bildirmesi tarihe cihanşümül bir bakış açısı getirmiştir. Aynı şekilde tarihi beşeriyet ve evrenin tarihi olarak gören Kur'an-ı Kerim'de çeşitli milletlerin yaşayış ve düşü-

nüşleri, hissî tavırlarıyla kaderlerini yönlendiren unsurlar bütüncül bir yaklaşımla insanlığın ibret alması ve tevhit inancına karşı gelenlerin akıbetlerini hatırlatan, tarihî doğruluk ve gerçeklik niteliği taşıyan çeşitli kıssalara yer verilmiştir. Böylece bütün insanlık tarihinin bir yekparelik içerisinde düşünülmesi gerektiği vurgulanmak suretiyle

Önce Selçukluların, ardından da Osmanlıların tevarüs ettikleri İslam kültür ve medeniyetini içselleştirip bütün İslam dünyasının siyasi belirleyicisi olmalarında en büyük pay, ideal ve fedakârlık demek olan ve Türkler için hangi yönde olursa olsun ulaşılması gereken ülke ve toprakların sembolü olan Kızıllema'nın yerini alan i'la-yı kelimetullah ülküsüne aitti.

Müslümanların dünya tarihine yönelmelerinin de önü açılmıştır. Tarihî malzemenin insanı terbiye etmek ve ona Allah'ın koyduğu nizam ve düzeni (sünnetullah/âdetullah) öğretmek amacıyla kullanıldığı Kur'an-ı Kerim'de sürekli olarak tarihten misaller getirilerek insanların hem geçmişte hem de yaşadıkları dönemdeki hayat tec-

rübeleri üzerinde düşünmeleri sağlanmaya çalışılır. İnsan cüsse itibarıyla birçok canlıdan küçük olmasına rağmen aklı sayesinde onların hepsinden üstündür ve onlara hükmetme imkânına sahiptir. Bu bakımdan insan, aklının ve imanının ışığında ilahî hikmet, kudret ve rahmetin eserlerini görüp anlayabilir ve Allah'ın sıfatlarını idrak edebilir. Böylece gözleyen ve düşünen bir özne olarak âdetullahı uygun bir cemiyet ve medeniyet oluşturmakla yükümlü olan insanın entelektüel faaliyetin konusu olduğunun altı çizilir.

İslam dünyasında tarih yazımının doğup gelişmesinde ve tarih şuurunun oluşmasında, İslam tarihinin ilk safhasını teşkil eden Hz. Peygamber'in hayatını konu alan çalışmaların çok özel bir yeri vardır. Zira Rasul-i Ekrem'in hayatını bilmek sadece tarih için değil bütün İslami ilimler için ön şarttır ve bizzat ashab-ı kiram tarafından başlatılmıştır. İlk Müslümanlar, Hz. Peygamber'in her söz, emir ve hareketini büyük bir dikkatle takip ederek hafızalarına kaydetmiş; öğrendiklerini de başkalarına aktarmışlardır. Ashabın Allah'ın elçisinden bizzat duymadıkları hadisleri öğrenme gayretleri onun vefatından sonra da sürmüştü ve bunun için hususi seyahatlere çıkmışlardır. Ayrıca başta esbab-ı nüzul bilgileri olmak üzere geçmiş peygamberler ile kavimlerinin daha yakından tanımalarıyla ilgili ayetlerin daha iyi anlaşılması ihtiyacı da hem ashabın tarihe ilgi duymalarına ve yönelmelerine sebep olmuş hem de tarih şuurunun gelişmesine katkı sağlamıştır. Bu bakımdan İslam dünyasında tarih yazımının gelişmesinde ve tarih şuurunun ortaya çıkmasında başta Hz. Peygamber'in hayat ve

şahsiyetine dair konuları ele alan siyer ve megazi olmak üzere İslami ilimler alanındaki bütün çalışmaların önemli bir rolü vardır. Bu arada tarih yazımının ve tarih şuurunun gelişmesinde Rasul-i Ekrem zamanına veri sağlayan ve sonraki dönem tarihçileri tarafından kullanılan tarihî vesikalar ile tarih metinlerinin yanında özellikle de hadislerin tedvin ve tasnifine yönelik faaliyetlerin mühim bir rolünün olduğunun altı çizilmelidir. Aynı şekilde Kur'an-ı Kerim'in Mushaf hâline getirilerek çoğaltılması faaliyetleri esnasında Mekki ve Medeni surelerin ayrımı tarih şuurunun oluşmasına ve gelişmesine yardımcı olmuştur.

Hız. Peygamber'in bu âlemden ayrılırken müntesiplerine miras olarak bıraktığı Kur'an ve sünnet kaynaklı İslami değerler sistemi, düşünce, ilim ve sanat hakkında işaret ettiği idealler tarihî şartların mümkün kıldığı oranda gerçekleşme imkânı bulmuştur. Bu medeniyet tecrübesinin ilimler, sanatlar ve kurumlar, hülâsaten yüksek kültür çerçevesinde ortaya koyduğu tarihî birikimin sadece İslam dünyası için değil bütün insanlık için kalıcı sonuçlar doğurduğu bilinen bir husustur. Bu bağlamda tarih şuurunun gelişip tarih yazıcılığının da mesafe kaydetmesinde Hulefa-yı Raşidin döneminde gerçekleşen fetih hareketlerinin büyük etkisi vardır. Tevhit mücadelesinin temsilcileri olarak ümmet bilincine ulaşan Müslümanların Hız. Peygamber zamanından hatta ilk peygamberden itibaren tarih ilmiyle ilgilenmeleri ve gösterdikleri başarı ve edindikleri tecrübeleri kendilerinden sonraki nesillere aktarmaları önemli bir amaç hâline gelmiştir. Aynı şekilde Hız. Peygamber'in Mekke'den Medine'ye hicretini Hız. Ali'nin tek-

lifiyle tarih ve takvim başlangıcı yapan Hız. Ömer'in zamanında tarihe ve tarih yazıcılığına çok önemli bir kaynak vazifesi gören ve devlet arşivinin teşekkülüne yardım eden divan defterlerinin tanzim edilmesi tarih metodolojisinin gelişmesine ve tarih şuurunun kökleşmesine zemin teşkil etmiştir.

Buna göre tarih nakledilen değil anlaşılmalı çalışılan bir yorumlama biçimi olarak görülmüş, İbn Miskeveyh'in tabiatı olduğu gibi tarihte de tesadüfe yer olmadığı görüşü tarih düşüncesine esas olmuştur. İslamiyet'i kabul eden milletlerin sebepler zincirine dayanan bir belgesi olan tarih ilmi, bir yandan geçmiş olayları doğru tespit ederek bunları sebepleriyle açıklarken bir yandan da ortaya konulan olaylara dayanıp gelecek için varsayımlar üretilmesinin önünü açmıştır. Bundan dolayı tarihçinin asıl vazifesi, sosyal ve tarihî değişim sürecinin bütünlüğünü yakalayabilmesidir. Gerçek vesikalara dayanarak olayların sebep ve tesirleriyle neticelerini araştırarak insanlığın tekâmül şartlarını, millet ve devletlerin doğuş, yükseliş ve çöküş hâllerini inceleyen bir ilim olan tarih hem bilgi kaynağımız hem de ibret aldığımız geçmişi hatırlatan geleceği de görmeyi sağlayan hafızamızdır. Bu bağlamda esas anlamını insan zihninden alan ve insan zihninin gelişim ve değişimine paralel biçimde değişken ve hareketli olan tarih ilmi, İslamiyet'i kabul eden milletlerin inanç ve hassasiyetlerinin, sosyal ve ekonomik yapılarının ve politik motivasyonlarıyla görsel hassasiyetlerinin kayıt altına alınmasını sağlamıştır.

Bütün dinlerin öğretisi, ibadet, sanat ve ahlaki kurallar olmak üzere dört yönü vardır. Doğduğunda bu dört unsuru bünyesinde taşıyan İsl-

lamiyet, Bizans, Fars, Hint vb. gibi yıllanmış gayri İslami kültürlerden medeniyet yapısına bir şeyler transfer etti. Ancak süreç içinde bunları dönüştürerek dinin birleyen bakış açısı yani tevhit rehber ilkesine, İslamiyet'in hâkim ruhuna uygun hâle getirdi. Bu bakımdan İslam kültür ve medeniyeti bütün tezahür şekillerinde İslamiyet'in varlık ve hayatı algılayış ve anlamlandırış biçimini yansıtır. İslam ordularının fethettiği farklı dünyaların tüm sanat ve mimarileri, bilim ve felsefeleri, siyasi, ekonomik ve sosyal yapıları özümseyerek İslami bakış açısı çerçevesinde işlenerek yeniden formüle edildi; İslam kültür ve medeniyetinin bin yılı aşkın tüm detaylarında kendini gösterdi.

Diğer bir deyişle İslamiyet kadim kültür ve geleneklerden devraldığı malzemeyi kendi semavî perspektifleri ışığında yeniden ele alarak bilim, sanat, mimari vb. alanlarda kendi çözümlerini üretti. Bu bağlamda İslam geleneği sadece dini oluşturan dört unsurun iletimini değil, diğer kültür ve medeniyetlerden miras alınarak İslamiyet içerisinde dönüşen, şu veya bu şekilde ilahî vahyin mührüyle damgalanan, Müslüman olan bütün kavimlerin katkılarıyla İslam medeniyetinin bir parçası hâline gelen her şeyi ifade eden büyük bir tarihî mirası ortaya çıkardı. Bütün bu gelişmeler, bir taraftan Hız. Peygamber'in sağlığında başlayan tarih çalışmalarının büyük bir aşama kaydetmesine, diğer taraftan da farklı coğrafyalarda yaşayan Müslüman milletlerde İslam kültür ve medeniyetinde üstlendikleri role göre bir tarih şuuru oluşmasına kaynaklık etti.

İslamiyet'in gelişile birbirlerine düşmanlık besleyen Arap kabileleri Kur'an-ı Kerim'in irşadı ve Hız. Peygamber'in terbiyesiyle birleşerek

i'la-yı kelimetullah, Müslümanların gerek inançları gerekse İslam'ı tebliğ hususunda karşılaştıkları engeller sebebiyle giriştikleri, beşerî ihtirasların hükmettiği istilalardan ayrılması için fetih adı verilen savaş ve mücadelelerini karşılayan bir kavramdır. Oğuzlardan itibaren Türk cihan hâkimiyeti ülküsüne verilen ad olan Kızılme da Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra i'la-yı kelimetullah hâlini almıştı.

i'la-yı kelimetullah için kılıç kuşanan idealist bir iman ve fetih ordusuna dönüştü. Tarih şuurunun oluşmasının temel kavramlarından olan i'la-yı kelimetullah, Allah'ın diniyle tevhit inancının yüceltilip yaygınlaştırılması çabasıdır. Aynı şekilde İslamiyet'in ilk döneminden itibaren Müslümanların gerek inançları gerekse İslam'ı tebliğ hususunda karşılaştıkları engeller sebebiyle giriştikleri, beşerî ihtirasların hükmettiği istilalardan ayrılması için fetih adı verilen savaş ve mücadelelerini karşılayan bir kavramdır. Oğuzlardan itibaren Türk cihan hâkimiyeti ülküsüne verilen ad olan Kızılme da Türklerin İs-

lamiyet'i kabulünden sonra i'la-yı kelimetullah hâlini almıştı.

Önce Selçukluların, ardından da Osmanlıların tevarüs ettikleri İslam kültür ve medeniyetini içselleştirip bütün İslam dünyasının siyasi belirleyicisi olmalarında en büyük pay, ideal ve fedakârlık demek olan ve Türkler için hangi yönde olursa olsun ulaşılması gereken ülke ve toprakların sembolü olan Kızılme'nin yerini alan i'la-yı kelimetullah ülküsüne aitti. Bu ilkeyi düstur edinen Sultan II. Mehmet ile onun kutlu askerleri Hz. Peygamber zamanında başlayan İslam-Bizans mücadelesini sona erdirerek hem

Rasul-i Ekrem'in övgüsüne nail oldular hem de komutanlarının 'Fatih' unvanı almasını sağladılar. "Bugün sizin için dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam'ı seçtim."

(Maide, 5/3.) anlamındaki ayet, İslamiyet'in insanlık tarihi boyunca hiç eksik olmayan ilahî mesajının kemal noktası ve Hz. Muhammed'in de tevhit halkasının son peygamberi olduğuna işaret etmektedir. Kur'an-ı Kerim ile sünnetin Müslümanların tarihi tecrübesinde, zihniyet ve gelenek teşekkülünde mihr, yeni oluşum ve yorumlar için de başvuru ve denetim aracı olma esasına dayanan ve tarih şuurunun ana eksenini alan i'la-yı kelimetullah'ın, Hz. Peygamber'e verilen ve Allah tarafından tamamlandığı beyan buyrulan din olan İslamiyet'in bütün insanlığa ulaştırılması ve yeryüzündeki herkesin ondan nasiptar olmasından başka bir manası bulunmamaktadır. ■

TARİHİ KİMİN KELİMELERİYLE OKUYORUZ?

Koray ŞERBETÇİ

Tarih, en yalın tanımla bir bilimdir. Bir bilim olarak tarihin çalışma sahası insan topluluklarının bütün faaliyetlerini, geçirdikleri gelişmeleri ve aralarında geçen olayları yer ve zaman göstererek sebep-sonuç ilişkisi içinde, belgelere dayanmak suretiyle araştırmak ve günümüze nakletmektir. İşte tarihin bilimsel nesnelliğinin en zayıf yanı tam da burada başlar. Çünkü tekrarlanabilme ve deney yapılabilme özelliklerinden yoksun olan tarihî olaylar ancak belgeler üzerinden tarihçinin kişisel tutumuna bağlı olarak aktarılabilir. Peki, tarihçi geçmişte yaşanmış olaylar arasındaki ilişkileri dikkate alarak onları yorumlarken ne kadar nesnel olabilir? Bu çok zordur. Zira tarihinin yaşadığı zaman ve coğrafya, bağlı bulunduğu kültür ve ideoloji

olayların dolaysız aktarımını etkiler. Buraya kadar bahsedilen durum, tarih biliminin bilim olarak kendi yapısı ile ilgilidir ama art niyet içermeyen ve kendiliğinden ortaya çıkan bir durumdur.

Tarihin bir bilim olarak yukarıda ifade edilen bu yönü, sistemli kötü kullanımlara da yol açmıştır. Modernizm öncesi kendiliğinden oluşan bu durum, modern Avrupa'nın oluşumuyla birlikte daha amaçlı ve sistemli bir hâle gelmiştir. Bunun temelinde Coğrafi Keşifler sonrası dünyaya yayılma ve bu yayılımı tarihî temellere dayandırma amacı yatmaktadır. Avrupa ülkelerinin diğer milletler üzerinde gelişmiş silah ve teknoloji üstünlüğüyle kurduğu sömürgeci hakimiyetin uzun soluklu olması ancak tarih bilimi istismar edilerek sağlanabilmiştir.

XVI. yüzyılda Avrupa'nın diğer kıtalar üzerinde kurmaya başladığı sömürgeci yapılar II. Dünya Savaşı'ndan sonra sonlanmıştı. Buna rağmen bu ülkelerde eğitim yoluyla tarih yeniden inşa edilmiş; böylece sömürgeci düzen, sömürülen ülke insanların zihinlerinde sürdürülebilmiştir. Bu noktada sömürülen ülkelerin başta "aydın" zümresi olmak üzere her kesiminde üstün ve ilerlemiş Avrupa algısı oluşturulmuştur. Bu projeye "Eurocentrism" yani "Avrupamerkezcilik" demek yerinde olur.

Günümüzde tarih çalışmalarının bilimsellikten uzaklaşmasının ve ideolojik hâle gelmesinin en büyük nedeni "Avrupamerkezcilik" düşüncesidir. XIX. yüzyılda oluşmaya başlayan bu düşünce, Avrupa'nın teknik ilerlemeleriyle desteklene-

rek diğer toplumlara “bilimsellik” olarak sunulmuş ve zihinleri işgal etmiştir. Öyle ki zamanımızda ne-redeyse genel geçer tarih okumaları tamamen Avrupamerkezci çarpıt-mayla yapılmaktadır. Bu konuda en güzel örnek Gobineau’dur. Günümüzde kendisi ve teorisi ilk çıktığı dönem kadar coşkulu bir destekçi ve keskin bir dillendirilme bulamasa da Fransız antropolog Arthur Gobineau’nun “İrkların Eşitsizliği Üzerine Bir Deneme” kitabında ortaya attığı teori içten içe Batı toplumlarının sosyal bilinçaltında hâlâ canlıdır. Gobineau’nun teorisine göre: “Tarih, bütün medeniyetin beyaz ırktan çıktığını ve onun yardımı olmaksızın hiçbirinin varlığını devam ettiremeyeceğini ve bir cemiyetin kendisini yaratan asil grubun kanını muhafaza ettiği müddetçe büyük ve parlak olacağını gösteriyor.” Fransız antropoloğun kitabında sözü eğip bükmeden söylediği bu keskin ifade XXI. yüzyıla yumuşatılarak ama özü hiç bozulmadan ulaşmıştır.

XIX. yüzyılda Batı dışı toplumlara “uygarlık” götürmesi bahanesiyle sömürgecilik faaliyetinde bulunan devletler aynı gaddarlıkla XXI. yüzyılda “demokrasi” götürerek tahakküm sistemlerini kurmuşlardır. Coğrafi Keşifler’den bu yana eğitim yoluyla kendi tarih algısını dünyaya dayatan devletler günümüzdeyse medya araçlarını kullanarak bu kurguyu pekiştirmişlerdir. Bunun ana yakıtı ise tarihi yeniden kurgulamaktır. Tarihin yeniden kurgulanmasına somut bir örnek vermek gerekirse, İstanbul’un Fethi’ni ve Fatih Sultan Mehmet figürünü çok iyi bir örnek olarak ele alabiliriz.

Bizans kroniklerinde Osmanlı hükümdarları için Hristiyanlık duygusallığıyla “imansız, nefret edilen” gibi sıfatlar vardır. Yıldırım Bayezid’in Timur’a karşı yenilgi

ve ölümünün sevinçle karşılandığı görülür. II. Murat, İstanbul’a hamle yapmasından dolayı “tanrısız” gibi olumsuz ifadelerle nitelenir. Bu tarihçinin özneliğidir ve başta denildiği gibi tarih yazımının yapı-sıyla ilgili teknik bir sorundur. Ama modernizmde bu kendiliğindenlik bilinçli ve ideolojiye hizmet eden bir kurguya dönüşür. XX. yüzyılda bu istismar geniş kitlelere uzanan yazarlar eliyle bilinçli olarak yapılır. Bu konuda en güzel örnek Avusturyalı biyografi yazarı Stefan Zweig’dır. Yazar “İnsanlığın Yıldızının Parladığı Anlar” adlı eserinde okurunu İstanbul’un Fethi’yle ilgili bir serüvene çıkarır. Zweig burada tarihi gerçekliğe, kendi yaratıcı muhayyilesinden yaklaşıp ve sanatkâr özneliğiyle ele aldığı olayı bambaşka hâle getirir. Zweig İstanbul’un Fethi gibi askerî tarihin en büyük başarılarından birisini, dâhice stratejilerin ve tekniğin kullanımını görmezden gelerek götürüp surların içerisinde açık unutulmuş “Kerkaporta Kapısı”na bağlar. Zweig’in kurgusuna göre:

“İşte bu sırada hüznün verici bir olay, tarihin bilinmez hükümlerinde zaman zaman kendini gösteren o esrar dolu anlardan biri, Bizans’ın alinyazısına kesin darbeyi indiriyor.

Hemen hiç akla gelmeyen bir şey olmuştur. Dış surlarda açılan bir sürü gedğin, asıl saldırı yerine yakın bir tanesinden içeriye, birkaç Türk sokuluyor. İç surla karşı bir davranışı göze alamıyorlar. Fakat meraklarını yenemedikleri için iki sur arasında aylak aylak dolaşırken, Kerkaporta denilen kapının, aklın alamayacağı bir unutkanlık yüzünden açık kalmış olduğunu görüyorlar. Esasında burası, barışta ve büyük kapıların henüz açılmadığı saatlerde yayalara ayrılmış küçük kapılardan biriydi. Böyle hiçbir askerlik değeri bulun-

madığı için de bu kapının varlığı, son gecenin büyük heyecanı arasında unutulmuş olmalıydı. Yeniçeriler, bir ölü sessizliği içindeki istihkâmın ortasına rastlayan bu küçük kapının şu anda kendilerine açık bulunduğunu hayretle görüyorlar. İlk önce bir savaş aldatmacasından kuşkuluyorlar. Her gediğin, her mazgal deliğinin ve bütün istihkâm kapılarının önünde binlerce cesedin yükseldiği, saldıranların üzerine kızgın zeytin yağlar ve oklar yağdırıldığı bir sırada, önlerinde bir pazar günü sessizliği içinde ve ta şehrin ortasına kadar açık bu Kerkaporta Kapı içinde herhangi bir yanlışlık olabileceğini ummuyorlar. Ne olur ne olmaz diye yardımcıları çağırıyorlar ve hiçbir karşı koymaya rastlamayan bütün bir kıta asker, hiçbir şeyin farkında olmayan dış sur savunucularının ardını birden bire çeviriyor. Birkaç savaşçı, Türkleri kendi safları arkasında sanıyor ve bütün savaşlarda toplardan çok daha öldürücü darbeler indirmiş olan uğursuz bir feryat, yükseliyor: ‘Şehir alındı.’

Seslerini gittikçe daha fazla yükselten Türkler, çılgınca haykırıyorlar: ‘Şehir alındı, şehir alındı.’ ve bu feryat, bütün direnci kırıyor. İhanete uğradıklarını sanan savaşçılar vakit geçirmeden limana varıp gemilere kapağı atmak ve canlarını kurtarmak için yerlerini bırakıyorlar.” (Zweig, Stefan (1994), Yıldızın Parladığı Anlar, s. 24-25.)

Böylelikle Zweig tarihle profesyonel olarak ilgilenmeyen geniş kitleleri bir hamlede psikolojik olarak hipnoz eder. Bu kurguya göre Asya’dan gelen Müslüman-Türklerin en büyük askerî hamlelerinden birisi olan İstanbul’un Fethi, Hristiyan Batı dünyasının doğu savunucuları olan Bizanslıların dalgınlığı sonucu gerçekleşmiştir. Hâl böyle olunca

Osmanlı ordusunu kuran teknik yerlilik de savaşı kazandıran askerî deha da fethin motivasyon kaynağı olan inanç sağlamlığı da bir hamlede buharlaşır. Tek bir noktayla tarihî gerçeklik kitlelerin zihinlerinde altüst edilmiştir.

Daha da kötüsü XXI. yüzyılda iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla yaşanmaktadır. Artık tarihî kurgunun ve çarpırtmanın kitaptan gitgide uzaklaşan kitlelere sunumu daha kolay hâle gelmiştir. Yine İstanbul'un Fethi ve Osmanlının entelektüel anlamda belki de en donanımlı padişahı Fatih Sultan Mehmet üzerinden gidersek tarihi çarpıtma örneği olarak karşımıza bir sinema filmi çıkmaktadır. Bu kez çarpırtmanın sınırları bir hayli zorlanacaktır. Gaddar bir Balkan derebeyi olan Transilvanya voyvodası Kont III. Vlad Tepeş üzerinden İrlandalı roman yazarı Bram Stoker'ın dünyaya tanıttığı Kont Drakula karakteri Müslüman-Türk sembolüne karşı âdeta aklanacaktır. Osmanlı tarihlerinde Kazıklı Voyvoda, Macar tarihlerinde çelpeuç yani kasap lakabıyla ünlenen bu figür, korku sinemasının vazgeçilmez karakteri Kont Drakula'dır. 2014 yapımı olan "Dracula: Başlangıç" filmi masum bir korku filminden çok öte bir anlam taşımaktadır. Filmin kurgusu Avrupamerkezci anlayışın en tipik örneklerindendir. Filmin kurgusu şöyle gelişir:

XV. yy'da Transilvanya toprakları III. Vlad ve eşi Mirena'nın yönetimi altındadır. Kazıklı Voyvoda burada ülkesini huzur ve barış içerisinde, Osmanlıya karşı ezdirmeden, yavaşatmaya çalışan bir Avrupa prensi gibi resmedilir. Osmanlı Devleti ise Batı'nın üzerine karabasan gibi çökmüş, gitgide büyüyen tehdit algısı olarak tablolastırılır. Filmin

kurgusunda Kont Vlad Tepeş'i haklı göstermek için sinsice bir zikzak çizilir. Nasıl mı? Osmanlı İmparatoru Sultan II. Mehmet, Eflak bölgesinden Vlad'ın oğlu Ingeras'ın da aralarında olduğu 1000 erkek çocuğun alınarak Osmanlı ordusunda asker olmalarını ister. Kont Vlad hayati bir karar aşamasına gelir. Ya oğlunu ve halkını Sultan'a verecektir veya Türkleri yenmek için bir canavardan destek alarak, ruhunu şeytana satacaktır. Hikâyenin sonu malum. Vlad Tepeş ruhunu şeytana satar ve Kont Dracula'ya dönüşür.

Tarih kurgusu ve çarpırtmasının tipik örneklerinden olan bu filmde aslında güncel bir mesaj verilmek istenir. Avrupa toplumları aslında kendi hâllerinde barış ve huzur arayan insanlardır. Ama Müslümanlar onlara bir türlü rahat vermez. Onlar da ailelerini, yaşam tarzlarını korumak, bu tehdidi savuşturmak için gerekirse ruhlarını şeytana bile satar ve düşmanlarını alt ederler. Bu örnek tarihi anlatımın gerek bilimsel çalışmalar gerekse sanat eserleriyle yeniden kurgulanarak kitlelerin nasıl manipüle edildiğinin en çarpıcı örneğidir. Filmin sonunda tarih tam anlamıyla ters yüz edilmiş, Kont Dracula Fatih'i öldürmüştür. Ama mesaj verilmiştir.

Bu örnekler çoğaltılabilir. Bilhassa Batı medeniyeti dışında insanlık mirasına eklenen her bilimsel, sanatsal ve siyasî başarı muhakkak Greko-Latin bir kökene bağlanmaya çalışılır. Buradaki amaç Gobineau'nun tezi doğrultusunda Batılı beyaz adam dışında kimsenin medeni olamayacağı anlayışıdır. Örneklemek gerekirse; Selimiye ve Süleymaniye gibi büyük eserler yapılmışsa Mimar Koca Sinan'da Rum etnik kökeni aranır. II. Mahmut'un ıslahatçı bir padişah olmasının ne-

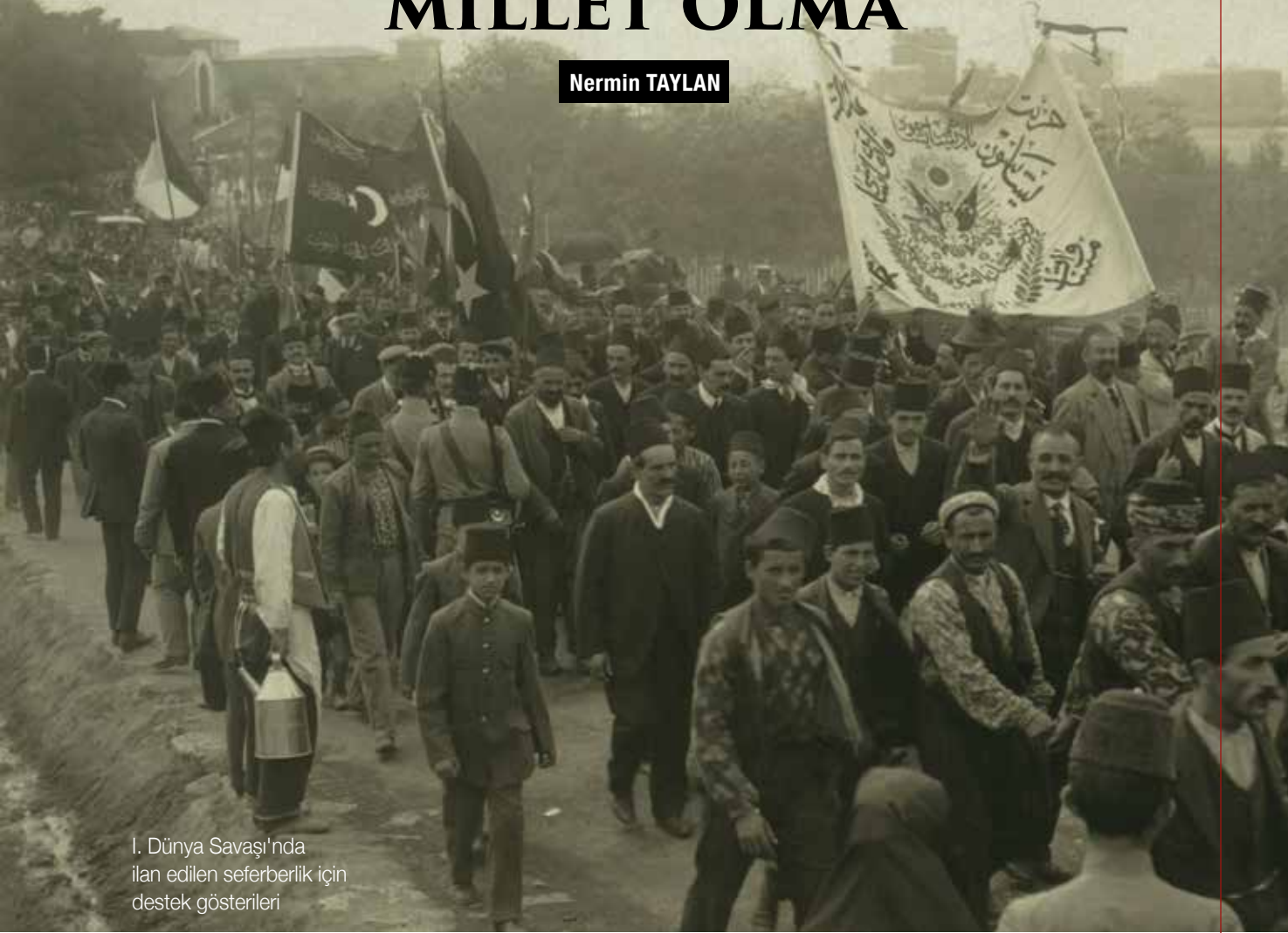
deni annesinin Fransız bir cariyeye olmasından ileri gelir diye iddia edilir. Üstelik bunlar sağlam tarihî bilgilerle teyit de edilmez. Edilse bile İslam Medeniyeti'nin sanatı ve bilimi çiçeklendiren soluk aldırıcı medeniyet iklimi bir kalemde silinir atılır.

Bu tutum yalnızca İslam Medeniyeti için geçerli değildir. Coğrafi Keşifler öncesi Amerika'nın yerli kültürleri, Afrika toplumları, Asya toplumları için de aynı saldırı söz konusudur. XX. yüzyılın sonlarında Fransızların eski sömürgeleri Ruanda'nın iki büyük etnik grubu Hutu ve Tutsilerin tarihleri ve ırksal üstünlükleriyle ilgili kurduğu tarih teorisi ülkede bir milyonu aşkın insanın ölümüyle sonuçlanan kanlı bir iç savaşın fikrî altyapısını oluşturmuştur.

Tarih çarpıtmasını büyük projelerde aramaya gerek yoktur. Bu yazıda dahi geçen "Coğrafi Keşifler" kavramı bu çarpırtmanın fikir dünyamızın kılcal damarlarına kadar yayıldığını gösterir. Oysa masum görünen bu kavramın Avrupamerkezci tarih kurgusu doğrultusunda ne kadar büyük bir vahşeti ve yağmayı gizlediği saklı bir şey değildir. Zaten tarih çarpırtmasının hedefi sizden bilgiyi gizlemek değil, gerçeklik ortadayken gözünüzün içine baka baka sizi zihinsel felç hâline getirmektir. Bunu aşmak için sadece tarihî olayların malumat kısmıyla yetinmemek gerekir. Önemli olan tarihî anlatımda tanımları kimin yaptığı ve kimin zihinsel haritalarını kullandığıdır. Bu, tıpkı yüzyıllar boyunca hesaplama yaparken dünyanın meridyen başlangıcı olarak İstanbul Sultanahmet Meydanındaki milyon taşına bakarken birden bire kendimizi, Londra'daki Greenwich'e bakar bulmak ve niye buradan başladığını da sormayı akıl edememeye benzer. ■

ZOR ZAMANDA MİLLET OLMA

Nermin TAYLAN

I. Dünya Savaşı'nda
ilan edilen seferberlik için
destek gösterileri

Orta Asya steplerinden Horasan'a, Sultan Alparslan önderliğinde Anadolu topraklarına, Altay Dağlarından Balkanlara İslam sancağını gün görmemiş topraklara dikme gayesi ile hak, adalet ve huzuru götürmeyi vazife bilmiş, Çanakkale, Kütül-Amâre ve Kurtuluş Savaşı gibi varlık mücadelesi verdiği harplerde şanlı tarihine yeni destanlar eklemiş bir milletin kelimelerle ifade edileme-

yecek bir şahlanışıdır "bir olmak, birlik olmak" ve böylece daima var olmak.

Malazgirt Savaşı öncesinde Sultan Alparslan Bizans imparatoruna gönderdiği elçiyle birlikte İslam halifesine de bir elçi gönderiyor, İslam dinine hizmet yolunda Anadolu'da Bizans'la yapacağı varlık yokluk savaşında İslam ordusu için halifeden dua etmesini istiyordu. Sultan'ın mektubunu alan halife ise İslam ordusu komutanı Sul-

tan Alparslan'ın galip gelmesi için kendi eliyle bir dua metni kaleme alıyor ve İslam dünyasındaki tüm camilerde okunmasını istiyordu. Halifenin emriyle tüm camilerde 26 Ağustos 1071 Cuma günü okunan hutbede şöyle deniliyordu:

"Allah'ım! İslam sancağını yükselt ve İslam'a yardım et. Sultan Alparslan'ın senden dilediği yardımı esirgeme, ordusunu meleklerinle destekle, niyet ve azmini hayır ve başarıyla sonuçlandır. Çünkü o se-

nin ulu rızan için rahatını terk etti, malı ve canıyla buyruklarına uymak amacıyla senin yoluna düştü. Çünkü sen “Ey iman edenler can yakıcı bir azaptan kurtaracak bir yolu size göstereyim mi? Allah’a ve onun peygamberine inanıyorsanız onun yolunda can ve malınızla savaşabilirsiniz.” (Saf, 61/10-11.) diyorsun. Senin sözün gerçektir. Allah’ım! O nasıl senin sözüne uyup dininin korunmasında gevşeklik göstermeden buyruğuna uymuş ve düşmanlarına bizzat karşı koyarak hizmet için gecesini gündüzüne katmış ise sen de ona zafer nasip et. Dualarını kabul et. Kaza ve kaderini onun için iyi ve hayırlı bir şekilde tecelli ettir. Onu öyle bir koruyucu ile kuşat ki düşmanlarının her türlü hilelerini def etsin. Lütfunla güzel sıfatların için onu en emin ve sağlam ellerle korusun. Âmin.” (Ahbârü'd-Devlet-i Selçukîyye, s. 47-49.)

Ümmet-i Muhammed’in bir ve beraber olduğu, hep bir ağızdan hutbelerin okunup duaların edildiği bu vakitte Selçuklu Sultanı Alparslan ise ileri gelen bazı askerleriyle birlikte aldığı kararlarla ordusuna savaş düzeni vererek Buharalı âlim Ebu Nasır Muhammed’in önerisiyle savaşı Müslümanların İslam ordusu için dua ettikleri cuma namazının akabinde yapmaya karar verir.

Tüm camilerle birlikte Sultan Alparslan da ordusu ile Malazgirt Ovası’nda cuma namazını kılar, müteakiben kefen yerine beyaz bir gömlek giymiş olarak ordusunu toplar ve secdeye kapanarak şöyle dua eder:

“Ya Rabbi, seni kendime vekil yapıyor azametinin karşısında yüzümü yere sürüyor, ve senin uğrunda savaşıyorum! Ey Allah’ım, niyetim halistir bana yardım et. Sözlerimden hilaf varsa beni kahret!”

Duasını ettikten sonra ayağa kalkar ve askerine dönerek şöyle der:

“Burada Allah’tan başka bir sultan yoktur, emir ve kader tamamıyla onun elindedir. Bu sebeple benimle birlikte savaşmakta veya savaşmamak için uzaklaşmakta serbestsiniz.” Sözlerini bitirdiğinde büyük bir uğultu hâlinde askerlerinden şu cevap yükseliyordu: “Biz biriz ve beraberiz. Asla emrinden ayrılmayacak ve Allah yolunda kanımızın son damlasına kadar birlikte savaşacağız.”

Sultan’ın bu konuşmasından ve alınan cevaptan sonra beyler, komutanlar ve askerler gözyaşları içinde birbirlerine sarılarak vedalaşıp helalleşirler. Sonra Sultan Alparslan bir Türkmen geleneği çerçevesinde atının kuyruğunu bağlayarak atına biner ve askerlerine son kez:

“Ey askerlerim, eğer şehit olursam bu beyaz elbise kefenim olsun. O zaman ruhum göklere çıkacaktır. Melikşah’ı yerime tahta çıkarınız ve ona bağlı kalınız. Zaferi kazanırsak önümüzde çok hayırlı günler olacaktır!” diyerek hücumla başlar. (Ahbârü'd-Devlet-i Selçukîyye, s. 49. İbû'l-Esir, Cilt 10, s.23.)

Sonrası mı? Sonrası malum; Sultan Alparslan’ın ordusuna daha evvel katılan Kürt ve bazı milletlerden askerler, savaş hengâmında Bizans tarafından Türk tarafına geçen Uz ve Kıpçak Türk boyları ve en önemlisi Sultan’ın emriyle uygulanan taktik neticesinde savaş kazanılmış ve Anadolu toprakları Müslüman ve Türklere açılmıştı.

Sultan Alparslan’ın ordusunda bulunan, Bozkır’ın çadırından gelip Anadolu topraklarında yurt kurmaya, ebedi var olmaya çalışan bu millet; çeşitli boylara ayrılmış, pek çok devlet kurmuş ve ancak “bir” oldukça var olabilmisti.

Danışmentli, Mengücekli, Artuklu gibi beylikler; Anadolu Selçuklu Devleti, Büyük Selçuklu Devleti ve nihayetinde Osmanlı Devleti gibi devletler kendi içerisinde farklılıkları zenginlik olarak kabul etmiş; çeşitli ırk, dil, din ve milletlerden oluşan insanları bağrılarında sevgiyle barındırıp birlik oldukça yücelmişlerdir.

Tıpkı; 93 Harbi sırasında silahlı Rus askerine karşı kazma, kürek, sopa, taş, tüfek, kılıç, nacak gibi ellerine ne geçtiyse korkusuzca sokağa inip düşmanı şehirden kovarak Erzurum halkı ve daha gencecik bir kadın iken düşmanın vatan topraklarına girdiğini öğrenince tereddüt etmeden üç aylık çocuğunu bırakarak “Evladım annesiz yaşayabilir ama vatansız yaşayamaz.” diyerek direnişe katılan Nene Hatun gibi...

Tıpkı; artık hasta adam olarak nitelendirilip ölümünün beklendiği, her cepheden hedef alınarak asırlara kök salmış varlığının ilmek ilmek sökülmeğe çalışıldığı, dost bildiği devletler tarafından âdeti boğazı sıkılarak son nefesinin iştahla beklendiği Çanakkale savaşlarında 7’den 77’ye tüm halkın bir ve beraber olarak deniz ve kara savaşlarını kazanıp yüceldiği gibi.

Tıpkı; Doğu Cephesi’nde sinesinde barındırdığı bazı Araplardan gördüğü ihanetlerle alınan yenilgilerin ardından Süleyman Askeri Bey’in renk, ırk, dil gözetmeksizin oluşturmuş olduğu gönüllü “Osmanlı” taburu, Kut ve civarında yer alan bazı Kürt-Arap aşiretlerin Osmanlıya sadakat ve yardımı ile Osmanlı Devleti VI. Kılıçaslan’da bulunan şanlı askerlerin çetin çarpışmalarla kazandıkları Kütül-Amâre zaferi gibi.

Tıpkı; cihat fetvası yayımlanır

yayımlanmaz Necef ve civarında bulunan Şia aşiretlerin birlik olmaları ve kendi aralarında komisyon kurup seçtikleri başkanla, Hz. Ali'nin türbesinden siyah sancağı çıkararak halkı bu sancak altında Osmanlının yanında savaşa teşvik etmeleri ve dahi Doğu Cephesi'nde sağladıkları yarar gibi.

Tıpkı; yeter ki İngilizler burayı işgal etmesin, yeter ki bu topraklara haçlı ayağı basmasın düşüncesiyle vatanına sahip çıkıp türlü kahramanlıklar göstermelerine rağmen 1917'de Irak Cephesi'nden Osmanlı askeri çekilirken gözleri yaşlı bir vaziyette "Bizi bırakmayın, ne olur!" diye feryat edip sonrasında Osmanlının o topraklardan çekildiği zamanı anlatırken "Osmanlı bu topraklardan çekilirken gökyüzü ağlıyordu." minvalinden cümlelerle çekilişin acısını yüreklerinin ta ortasında hissedener gibi.

Akif'in;

Âsım'ın nesli... diyordum ya...
nesilmiş gerçek...
İşte çiğnetmedi namusunu,
çiğnetmeyecek.

mısralarında söylediği gibi cepheye gönderdiği evladına "Eğer bayrak incekse, eğer ezan dinekse, git de gelme oğul!" diyen anaların evlatları, ne bin yıl önce Malazgirt'te ne 15 Temmuz darbe girişiminde ne de günümüzün en acımasız zulmüne başkaldırı olan Afrin'de adını peygamberden alan Mehmetçik, namusu bildiği toprakları ağyara çiğnetmedi. Yanı başında yaşanan acı zulme engel olmak, zalimce akıtılan masum kanını durdurmak ve türlü desise ile kurulan cehennem bir örgütten sınırlarını korumak adına sınır dışına çıkacağı sırada uzatılan mikrofonu "Hedef Kızılma" diyecek kadar damarlarında dolaşan kanın

farkında, "Ailene diyecek bir şeyin var mı?" sorusuna karşı "Beklemesinler, dua etsinler." cümlelerini kuracak kadar yüreğiyle şehadete sevdalı askerlerimizin pak ahvalleri anlatıyor ki; gün hangi gün, vakit hangi vakit, sene hangi sene, asır hangi asır olursa olsun Vatan için canından geçmeyi bilmiş ve ebeden bilecektir...

Bir olup, birlik olup daima birbiri ile yürecektir.

Şeksiz-şüphesiz diyebiliriz ki; şanlı tarihinde kendi destanını dahi düşmana yazdıranlar Malazgirt'te, Çaldıran'da, Ridaniye'de, Çanak-kale'de Kütül-Amâre'de ümmet olabilme bilinci ile nasıl vatanını savundu ise 15 Temmuz darbe girişiminde de vaktiyle kanla alınan toprakları yine kanları pahasına savunmayı bilmiş, Afrin Harekâtı'nda sathı düşmana çiğnetmemeye yemin etmiş, namahrem elleri mahremine dokundurtmamıştır.

Tarihten günümüze hakikat odur ki: Ne hutbeler değişti bu topraklarda cenk öncesi ne ezanlar ne kefeni ile yola çıkanlar ne de canını vatanına siper edenler. Küffarın oyunları bitmeyip, zulümleri arşa yükselse de onları durduran Alparslanlar, Alaaddinler, Yavuzlar, Fatihler, Abdülhamitler, Mehmetler hiç bitmedi, bitmeyecek bundan böyle de Allah'ın izniyle.

Tarihinden aldığı bilinç ve ecadından miras kaniyla 15 Temmuz gecesinde: "Sana, vatanımız ve milletimiz adına tarihî bir görev veriyorum. Tuğgeneral Terzi vatan hainidir, isyancıdır. Onu, kargâha girmeden öldür! Bunun sonunda şahadet var. Biliyorsun, seninle 20 yıllık beraberliğimiz var. Hakkını helal et!" diyen komutanına; "Baş üstüne komutanım, hakkım helal olsun. Siz de helal edin!" diyerek şehadete yürüyen Ömer

Halisdemir'in ruhunda: "Düşman hatlarımızı geçtikten sonra ölürsem, kendimi şehit kabul etmem. Beni mezara koymayın. Etimi itler ve kuşlar çeke çeke yesinler." diyen Edirne Müdafii Şükrü Paşa diriliyordu âdeta.

Ravza-i Mutahhara'nın başında "Ben seni düşmana teslim etmem Ya Rasullallah!" diye ağlayan Medine Müdafii Fahrettin Paşa'nın nasihati can buluyordu o gece; köprü'nün kapandığını duyar duymaz köprüye koşup biricik oğluyla keskin nişancılarca öldürülen Erol Olçok'un şehadetinde.

Şanlı tarihinde kazandığı nice zaferler gibi yeni zaferler kazanmaya devam eden bu millet birlik oluyor, tüm siyasi görüş ve ideolojileri bir kenara bırakıyor, zor vakitte "bir" ve "beraber" olarak Malazgirt'ten İstanbul'un Fethi'ne, Çaldıran'dan Kütül-Amâre'ye, Çanak-kale'den Kıbrıs Barış Harekâtı'na, 15 Temmuz'dan Afrin Harekâtı'na, Türk'ün tarihî serüveninde gösterdiği şecaat ve kahramanlığı bir kez daha gösteriyor şimdi dünyaya. Ve sözün özü budur ki; bu kutlu şahlanış karşısında şaşkın ve naçar Türkiye'yi izleyen dünya milletlerine yıllar öncesi yazılmış mısralarla cevap veriyor Mehmetler, Ömerler, Fatmalar.

Rahmet olsun Artuk, Afşin, Ak-sungur beylere rahmet olsun; Barbaros Hayrettin, Sokollu Mehmet, Cezzar Ahmet paşalara rahmet olsun; Şükrü, Fahrettin, Gazi Osman paşalara rahmet olsun; Gaffar Okan, Ömer Halis, Fethi Sekinlere rahmet olsun; bu toprakları bize yurt kılan tüm şühedaya, bir olup, vatan için birlik olup omuz omuza, göğüs göğüse savaşanlara, rahmet olsun "bir olup birlik olup" ülke için canından geçenlere ve elbette bin minnetle bu ülke için emek verenlere... ■

ÇANAKKALE SAVAŞI VE KAZANIMLARIMIZ

Ahmet BELADA | DİB Başkanlık Müşaviri

Avusturya-Macaristan veldahdının Saraybosna'da Sırp bir fanatik tarafından öldürülmesiyle başlayan I. Dünya Savaşı üç imparatorluğa son verirken başta Orta Doğu'da olmak üzere birçok devletin ortaya çıkmasına ve yeni sınırların çizilmesine sebep olmuştur.

Osmanlı bu savaşa katılmak veya taraf olmak istemiyordu. Maalesef şartlar istediğimiz gibi gelişmedi. Geliyorum diyen tehlike baş gösterdiğinde önce İngiltere, ardından Fransa ve hatta Rusya'ya ittifak teklifinde bulunduk. Her üçü de olmadı. Bu kez yönümüzü Almanya'ya çevirdik. Bir dizi görüşme neticesinde 3 Ağustos 1914 tarihinde Almanya'yla anlaştık.

İttihatçılık ve ittifakçılarla ilgili araştırmalarıyla bilinen Prof. Dr. Şükrü Hanoğlu, Türk Tarih Kurumunda verdiği bir konferansta Osmanlının, İngiltere, Fransa hatta Rusya'yla ittifak yapmak istediğini, onların kabul etmemesi üzerine Almanya'yla beraber hareket ettiğini, o günkü şartlar altında yapılan bu ittifakın çok değerli olduğunu ifade etti.

Varılan mutabakata göre Almanya: **a)** Kapitülasyonların ilgası hususunda bize yardım edeceğini, **b)** Balkanlarda elde edilecek araziden bize bir hisse ayrılması için Bulgarlar nezdinde tavassutta bulunacağını, **c)** Yunanistan itilaf zümresine iltihak ederek mağlup olursa adaların bize iadesini sağlayacağını, **d)** Kafkasya cihetinden hududumuzu

Rusya Müslümanlarıyla temasa gireceğimiz bir şekilde tashih etti-receğini, **e)** Ziyamızla mütenasip tazminat almamız hususunda gayret göstereceğini beyan etti.

Bu şartlara mukabil, tehdit kokan bir üslupla; "Bizi dikkate almayan, emirlerimizi dinlemeyen bir tutum içerisine girer ve düşmanlarımızla hareket ederseniz biz de Rusya ile el ele vererek aleyhinizde sulh yapabiliriz..." diye de ekledi.

Anlaşmanın ardından beklenmedik bir olay gerçekleşti. Bahriye Nazırı Cemal Paşa'nın hatıratında bahsettiğine göre, bir akşamüstü Tarabya'da İngiltere Sefaretine çağa davetli bulunduğu sırada sefir Sör Louis Mallet, Paşa'ya: "Savaşın sonuna kadar tarafsız kalmanız

hâlinde talebiniz nedir?” diye sordu. Böyle bir suale hazır olmayan Cernâli Paşa, Sadrazamla istişare sonunda: “Kapitülasyonların ilgası, adaların geri verilmesi, Mısır meselesinin hâlli, dâhili işlerimize Rusya’nın müdahalesine, Fransa ve İngiltere’nin fiilen engellemede bulunmasıdır.”

Almanlarla yapılan anlaşma metninin mürekkebi henüz kurumadan, Fransa açıklarındaki Almanlara ait Göben ve Breslav gemileri Yavuz ve Midilli ismini alarak Osmanlı bayrağını takıp Karadeniz’e geçer. Gemileri takip eden İngilizler, bir müddet sonra nedense takibi bırakır. Geçen bu gemiler, Sadrazam Said Halim Paşa’nın temkinli ve dikkatli olalım tembihatına rağmen Karadeniz’e geçmekle kalmayıp Rusların sahil kenti Sivastopol’u top atışına tutar.

Derhâl durumu müzakere etmek üzere kabine toplanır. Toplantıda Ruslarla konuşulup Alman gemilerinin yurt dışına çıkartılması konusunda mutabık kalınır. Fakat savaş taraftarı bazı nazırlar, Almanlara karşı ayıp olur düşüncesiyle bu işi reddeder. Maalesef bazı ittihatçıların fevri ve hissî tutumlarından dolayı savaşa girmeye mecbur kalınır.

Savaş öncesi Osmanlının durumu

Hiç şüphesiz savaşa katılan ülkeler içinde en zor durumda olanı Osmanlıydı. 400 yıldan fazla idaremizde kalan Balkanları kaybettik. Ardından mücadele ettiğimiz diğer cephelerin birçoğunu kaybettik. Morali bozuk bir millet için Çanakkale ölüm-kalım savaşıydı. Dolayısıyla hemen her şeyimizi ortaya koymak zorundaydık.

Kazanmamız hâlinde ise kaybettiklerimizi unutturacak, şerefimizi kurtarmış olacaktık.

Cihad-ı ekber fetvası ve yankıları

Artık her türlü önlem alınmalıdır. Alınacak önlemlerden biri belki de birincisi cihad-ı ekber fetvasıydı. Nitekim 1914 yılında olağanüstü toplanan kabinede I. Dünya Savaşı’na girme temayülü ağır basınca bazı nazırların (bakanların) istifa etmesine rağmen Evkaf Nezaretine de vekâlet eden Şeyhülislam Hayri Efendi, harbin gerekliliği hususunda ısrar etmiştir. Kabinenin savaş kararından sonra da Mustafa Hayri Efendi “cihad-ı ekber” fetvasını yazdı.

O gün olduğu gibi, bugün dahi bu fetva hakkında olumlu olumsuz görüş beyanında bulunanlar vardır.

II. Abdülhamit: “Şevketli biraderim yanlış yaptı; bu fetva büyük bir silahtı, bahsedildikçe daha da büyük görünürdü. Asla kullanılmamalıydı...”

Sadrazam ve Genelkurmay Başkanlığı da yapan Ahmet İzzet Paşa da: “Bazı şöhetler vardır ki, potansiyel olarak kaldıkça güce sahip olurlar. Nitekim ta çocukluğumdan beri ‘sancak-ı şerif’ çıkarılır ve mukaddes cihat ilan edilirse İslam dünyası ayağa kalkar, dünya birbirine girer diye iştirit dururduk. Böyle gereksiz ve zamansız bir şekilde bu fetvanın ilanı Halifenin elindeki bu tehdit silahının önemini de ne yazık ki yok etti. Bu fetvadan haberdar olur olmaz, (Padişah’ın) mahkûm olduğu üzücü sonucu pek çoğumuz daha önceden anladık...”

Fetvadan maksat, İngiliz ve Fransız entrikasına inanan Arap, Mısır, Hindistan ve Afrika’daki Müslümanların dikkatini çekmektir. Diğer bir maksat, düşman tarafta ittifak oluşturan İngiltere, Fransa gibi büyük emperyalist ülkelerin özellikle sömürgelerindeki Müslüman ahalinin bu emre uyacağı ve

söz konusu ülkelere başkaldıracağı sanılıyordu. Böylece İngiltere, Hindistan ve Mısır da Fransa da Kuzey Afrika’da zor duruma düşecek ve savaşı sürdüremeyeceklerdi.

Bilindiği üzere Çanakkale Savaşı sadece askerî ve stratejik açıdan değil, siyasal sonuçları bakımından da modern Türk ve dünya siyasal tarihinde önemli bir yere sahiptir. Diğer taraftan bu savaş, savaş içi diplomasi ve siyaset oyunlarının da ilginç örneklerini sergilemektedir. Hiç şüphesiz burada başı çeken İngiltere’dir.

İnsanlık tarihinde eşine rastlanmayan ve rastlanamayacak olan Çanakkale Savaşı’na, iki taraftan toplam 500 binin üzerinde askerin ölümüne rağmen centilmenlik savaşı da denilmektedir...

Bu savaşta Osmanlı ordusunun en büyük avantajı; savunma savaşı yapmaları ve araziye bilmeleriydi.

Savaşa doğru

Çanakkale Savaşı, deniz ve kara olmak üzere iki aşamada gerçekleşti. Savaş, Limni Adası’nın Mondros Limanı’nda İngiliz ve Fransız filosunun toplanarak 19 Şubat 1915’te Kumkale ve Seddülbahir tabyalarını uzun menzilli toplarıyla dövmeyle başladı. 17 Mart’a kadar bombardıman devam etti. 18 Mart’ta Fransızlar Anadolu yakasını, İngilizler de Rumeli yakasını döverek Boğaz’ı geçmek istiyorlardı. Onlar bir saate kalmadan Boğaz’ı geçeriz diye düşünmüş, hatta İstanbul’da kendileri için program dahi yapmışlar. Düşman harp gemilerinin top ve makineli namluları kızarıp narlaşınca kadar devam eden ateşi Boğaz içinde sağlam yer bırakmamış, Osmanlı tabyaları tarumar edilmişti. Savaşı kazandıklarını düşündükleri anda beklenmedik bir olay gerçekleşti. Henüz savaşın

dördüncü saatinde, İngilizlerin efsanevi savaş gemisi Ocean ve İrestible, Fransızların meşhur Bouvet zırhlısı başka harp gemileri top ve torpil isabetleriyle birbirleriyle batma yarışı yaparcasına Çanakkale'nin derin sularına gömüldü. Şaşkına döndüler. Gemilerin yanı sıra dokuz yüz de askeri öldü. Deniz harekâtı birleşik donanmanın savaş gücünün üçte birini yitirdiği ağır bir yenilgi ile son buldu. Böylece Çanakkale Boğazı'nın kara gücü olmadan yalnız donanma ile geçilemeyeceği de anlaşılmış oldu.

Onlar silah ve modern savaş teçhizatına güveniyorlardı. Ama unuttukları/hesaba katmadıkları Nusret Mayın gemisinin ve Osmanlı paşalarının sabaha kadar dillere destan mayın döşemesi idi... On sekiz gemiden yedi tanesi sulara gömülürken diğerleri de onarıma muhtaç bir vaziyette yara aldı. Bunun üzerine perişan bir vaziyette geri çekilmek zorunda kaldılar.

Kara harekâtı

Deniz harekâtıyla istediğini alamayan müttefik güçler, kara harekâtına başlama kararı aldılar. Mevcut birlikleri güçlendirmek için Mısır'dan yeni takviye birlikleri getirdiler. Oradan gelen askerlerle beraber 100 bin kişilik birlikle 25 Nisan 1915'te kara harekâtı başladı.

Çok kanlı çarpışmaların yapıldığı kara savaşında, İtilaf devletleri sürekli takviye istemelerine rağmen savaş bir türlü kazanamıyordu. Denizdeki başarısızlıklarını karada da yaşamaya başladılar.

Nitekim 19-20 Aralık 1915'te Arıburnu ve Anafartalar'ı, 8-9 Ocak 1916'da Seddü'l-Bahir'i boşaltmalarıyla savaş sona erdi. Savaş

Osmanlının zaferiyle neticelendi. Balkanları kaybeden, diğer cephe-lerde yenilen Osmanlı için bu zafer büyük moral kaynağı oldu. Güvenimiz tazelandı. Çanakkale'de savaş kazandık ama maalesef çoğunluğu lise ve üniversiteli olmak üzere kültürlü gençlerden oluşan yaklaşık 250 bin civarında şehit verdik.

İngiliz ve Fransızların kayıpları 330 bin civarında idi. Bunların da büyük çoğunluğu sömürgelerden getirdikleri askerlerden oluşuyordu. Dolayısıyla kendilerine ait yetişmiş insan kayıpları fazla değildi.

Savaşın örnekler

Mehmet Akif, Bedir teşbihinden dolayı bir hayli eleştirildi. Öyle zannediyorum ki, bu benzetmede unutulmuş bir geleneğe dikkat çekmektedir. O da Çanakkale'deki askerler 'Ashab-ı Bedir' namıyla yazılı, içinde Bedir Savaşı'na katılanların isimlerinin bulunduğu kitapçığı hem okuyor hem de üzerlerinde taşıyorlardı. Akif, benzetmeyi bundan dolayı yapmış olabilir. Çünkü bu durumun kendilerine aşk, heyecan ve cesaret vereceğine inanıyorlardı.

Ey, bu topraklar için toprağa düşmüş, asker!
Gökten ecdad inerek öpse o pak alnı değer.
Ne büyüksün ki, kanın kurtarıyor Tevhid'i...
Bedr'in aslanları ancak, bu kadar şanlı idi...

Kirte Savaşlarında sağ kolunu kaybeden bir Fransız subayı bir hatıra-sını şöyle anlatır:

"Biz Fransızlar, Türkler gibi mert bir millet ile savaştığımız için övünebiliriz. Şiddetli bir süngü harbinden sonra savaş alanını dolaşırken

bir Türk neferinin kendi gömleğini yırtarak bir Fransız askerinin yarasını sardığını gördüm. 'Niçin öldürmek istediğin askere yardım ediyorsun?' diye sordum. Mecalsiz Türk askeri şu cevabı verdi: 'Bu asker yaralanınca cebinden yaşlı bir kadın resmi çıkardı... Herhâlde resimdeki annesi olacaktı. Benim ise kimsem yok, o kurtulsun annesinin yanına dönsün istedim.' Bu asil davranış karşısında gözyaşlarımı tutamadım. Bu esnada emir subayım Türk askerinin yakasını açtığında gördüğüm manzara karşısında yanaklarımdan sızan yaşlarımın donduğunu hissettim. Çünkü Türk askerinin göğsünde bizim askerden daha derin bir süngü yarası vardı ve bu yarasına bir tutam ot tkamıştı. Az sonra ikisi de öldü."

Azimli, kararlı, mert ve fedakâr... Diyarbakır'ın fakir bir köyünden gelen Kürt Memo, temmuz sıcağında bile sırtından çıkarmadığı kırk yamalı kaputu ile savaşmaktadır. Bir gün yüzbaşı, Mehmet'e kaputu çıkarmasını, artık yaz geldiğini söyler. Ama Memo: "Böyle iyiyim kumandanım, bu kaputun her yaması şehit kardeşlerimin elbisesinden alınmadır, beni hem gavurdan hem de soğuktan koruyor." der. Yüzbaşı: "Hava ısındı hem yaz günü kaputla savaşılmaz ki." diye üsteler. "Zıyanı yok kumandanım, siz gönlünüzü ferah tutun, ben böyle daha iyi savaşıyorum." diye cevap verir Memo. Fakat yüzbaşı, Memo'yu çözememiştir. "Çıkar oğlum sen de arkadaşların gibi elbiseyle savaş." "Müsadenizle kalsın kumandanım." cevabı yüzbaşıyı sinirlendirmiştir. Memo'ya çıkışarak: "Çıkar dedim mi çıkaracaksın! Ben senin kumandanınım." Memo kurtuluş olmadığını anlayınca kumandanına fısıltı tonunda bir sesle

'Ashab-ı Bedir' namıyla yazılı, içinde Bedir Savaşı'na katılanların isimlerinin bulunduğu kitapçık.

sırrını açıklamak durumunda kalmıştır. "Kaputu çıkarırsam cıbıldak kalırım; çünkü bunun içinde hiçbir şey yok."

Richard Aldington: "Rusların ve Fransızların mühim yardımı ile İngiliz hükümeti yalnız Osmanlıya karşı bir milyondan fazla asker sevk etmiş ve bu kadar "hasta" olduğu söylenen Osmanlıyı yenebilmek için yıllarca uğraşmış ve 750 milyon sterlin harcamıştır.

Sonuç

Çanakkale Cephesi'nin deniz harekâtı, kuşkusuz sıradan bir askerî harekât ya da muharebe değildir. İstanbul Boğazı Karadeniz'in, Çanakkale Boğazı ise Ege Denizi'nin kapisidir.

Her iki Boğaz, klasik ve dar çerçevede sadece Akdeniz'i Karadeniz'e, Avrupa'yı Asya'ya bağlayan su geçitleri de değildir. Akdeniz'in Cebelitarık ve Süveyş Kanalı ile de bütünleşerek dünyanın büyük de-

nizlerini (Atlas ve Hint Okyanusu gibi) ve büyük kıta kara parçalarını birbirine bağlayan bir özelliği vardır. Jeopolitik konumuyla, dünya siyaset ve iktisadiyatı üzerine etkileri bugün de devam etmektedir. Bu nedenlerle ki Türk Boğazları, uluslararası ilişkilere yön vermede daima odak noktası olmuştur.

Almanya'nın, Rusya'nın ılık denizlere ulaşma emelleri; İngiltere'nin ise Napolyon'un da dediği gibi "Denizlere egemen olan dünyaya hâkim olur." teorisine dayanarak özellikle XIX. yüzyıldan bu yana güttüğü Rusya'nın Akdeniz'e çıkmasını engelleme siyaseti, hep Türk Boğazlarında düğümlenmektedir. Büyük devletlerin Boğazlar üzerindeki emelleri, onları kendi aralarında da gizli rekabete yöneltmiştir.

Rus Çar'ı da; "Boğazların güçlü bir devletin eline geçmesi, tüm Güney Rusya'nın ekonomik hayatının, o devletin egemenliği altına girmesidir." der. Ancak bu büyük devletler

Osmanlı'nın askerî gücünü ciddiye almadı ve en güçlü ve modern silahlarla donatılmış zırhlılarının Boğaz'da görünürmesiyle Osmanlı'nın direnmekten vazgeçeceğini sandı. Ama düşündükleri gibi olmadı.

Askerî, siyasi ve ekonomik yönden çok büyük etkileri olan bu savaş ile "hasta adam" olarak tanımladıkları Osmanlı'nın, kolay lokma olmadığını gördüler. Yokluk ve zorluk içinde manevi ve maddi unsurlara sarılarak kazandığımız bu savaşla yeniden kendine gelen Osmanlı, Balkanlar ve diğer cephelerdeki kayıplarımızı kısmen de olsa unutturmuştur. Güneş batmayan ülke İngiltere ve onların mütekebbir yöneticisi Churchill, onunla beraber Fransa ve Rusya da yenilmiştir.

Bu savaşla üzüntümüz sevince, acılarımız mutluluğa dönüşmüştür. Gene bu savaşla "nice az topluluğun çok topluluğa galebe çaldığı..." görülmüştür. ■

GENÇLERE TARİH BİLİNCİ KAZANDIRMAK

Enver YILIKOĞLU

Ilahiyat ve edebiyat tarihçisi Abdülbaki Gölpınarlı'nın şu veciz sözü tarihin gelecek nesillere aktarılmasının önemini gözler önüne sermektedir: "Dünü bilmeyen bugünü anlamamaz; bugünü anlamayan yarını göremez, yarını inşa edemez; hatta dünden gelen hamlelerin nedenlerini bile düşünemez." Bu sözden yola çıkarak denilebilir ki, dünü ve bugünü anlayan, tarih bilinci içinde geleceği inşa eden nesillerin nasıl yetiştirileceği her zaman güncelliğini koruyan bir konudur.

Tarih bilimi genel manasıyla insan topluluklarının geçmişte meydana getirdikleri olayları, birbirleriyle ilişkilerini, sosyal ve ekonomik durumlarını, yer ve zaman gösterecek, sebep sonuç ilişkisi içerisinde, belgelere dayalı olarak objektif bir biçimde inceleyen sosyal bir bilim dalıdır. İnsanların geçmişten günümüze kadar sosyal, iktisadi ve siyasal faaliyetleri, meydana getirdikleri kültür ve uygarlıklar tarih biliminin konusunu oluşturmaktadır. Sosyal bilimlerin temeli olarak kabul gören tarih, milletlerin hafızası durumundadır. Bu açıdan bakıldığında bir milletin tarihini iyi bilmesi ve gelecek nesillere aktarabilmesi hayati önem taşır.

Bilinç insanın kendisini, çevresini ve olup biteni tanıma, algılama, kavrama, fark etme yetisi olarak ifade edilir. Bu manadan hareketle tarih bilinci, insanların geçmişleri

ile yüzleşmesi, geleceğe daha güvenle bakması, topraklarına sahip çıkması, eldeki tarihî mirası cömertçe harcamaması ve ülkenin değerlerine dört elle sarılması anlamına haizdir.

1984 yılında dönemin başbakanı Turgut Özal, ülkesinin geleceği adına çözüm yolları arar ve eğitim konusunda Japon pedagoğlara bir araştırma yaptırmak ister. Eğitim konusunda uzman heyet, gençler üzerine araştırma yapmak için Türkiye'ye davet edilir. Türkiye'de muhtelif görüşmeler ve incelemelerde bulunan heyet son olarak Turgut Özal'ın yanına çıkar. Bu görüşmeye Milli Eğitim Bakanı Vehbi Dinçerler de refakat etmektedir. Heyetin vardığı netice açıktır: Sizin gençlerinizde tarih şuuru az.

Oradaki yöneticilerimiz, bu acıklı neticeye bir hayli üzüldü, hiç ummadıkları bu durum karşısında âdeta sarsılırlar ve Japon heyetine sorarlar:

- Peki, Japonya olarak kendi gençlerinizde millî bir şuur oluşturma adına neler yapıyorsunuz?

Heyette yer alan Japon eğitimci: "Okula başlayacak olan çocuklarımıza bir program uyguluyoruz. Önce onları en gelişmiş fabrikalarımıza götürür, robotların yaptığı makineleri gösteririz. Makine yapan makineler karşısında hayret ve hayranlık içinde kalır masum

yükrekleri. Anlayacakları bir dille, orada yapılanları açıklarız. Bu fabrikaların sadece Japonya'da yapılabildiğini, başka milletlerin bunu başaramadıklarını, okul öncesi çocuklarımıza anlatırız. O küçücük çocuklar, duyduklarına hem şaşırırlar hem de çok mutlu olurlar.

Bu geziler tamamlanır.

Çocuklar, saatte 250-300 km sürat yapan trenlere bindirilir. Bu araçların da sadece Japonlar tarafından yapılabildiği vurgulanır. Eğer kendileri de iyi ve düzenli çalışır ve Japon olduklarını unutmazlarsa bunların daha lüks ve daha süratli olanlarını yapabilecekleri kendilerine söylenir.

Bu geziler zinciri, onlara Japon olmanın ne kadar önemli bir şans olduğunu kabul ettirir. Sonunda yolları, Nagazaki ve Hiroşima'ya düşürülür.

Orada, öğrencilere Japonların II. Dünya Savaşı sırasında başlarına gelen felaket anlatılır ve şunlar söylenir: 'Bu çalışkan milletin düşmanları da vardır. Eğer daha çok ve daha dikkatli çalışmazlar ve iyi Japon olmazlarsa kendilerinin de başına, bu bombaların daha beteri atılabilir. Çünkü eski düşmanlıklar bütünüyle bitmiş değildir.'

Çocuklar, atom bombası atılmış şehirlerde yaşanan acı hatıralarla sarsılırlar. Zira atom bombasından geriye, sadece on binlerce ölü, ya-

ralı ve ot bile bitmeyen topraklar kalmıştır. Bu dehşetli gerçek, onları derinden derine etkiler.

Okul hayatında da bu bilgi ve bilinç çerçevesi etkili bir biçimde genişletilir. Dolayısıyla bu gençlerin Japon olmaktan başka çareleri kalmaz.”

Japon eğitimci bizim yöneticilerimize bu tespitlerini anlatırken arkalardan gelen bir ses işitilir. Bu sesin sahibi Japon eğitimciye yönelik: “İyi de bizim sizin gibi Hiroşima ve Nagazaki'miz yoktur.” diye seslenir.

Bu sesi duyan ve kendisine ne söylenildiğini anlayan Japon eğitimci hiç düşünmeden şu cevabı verir:

- Sizin Hiroşima ve Nagazaki gibi yerleriniz bizimkilerden çok daha etkilidir, der ve şu örnekleri sayar: “Bir metrekafe bin merminin düştüğü Çanakkale Zaferi'nin kazanıldığı tarihî savaş alanları sizde. Çocuklarınızın ve gençlerinizin etkilenmesi için yeter de artar bile Çanakkale. Dünyanın en gelişmiş ve güçlü ordularına karşı Türkler olmazları olduruyor ve bütün dünyayı hayretler içerisinde bırakan bir zafer kazanıyorlar. İmanın, azmin, birlik beraberliğin neleri yendiğini ispatlıyorlar burada. İşte sadece bu olay, bu bölge ve bu zafer dahi gençlerinizin millî şuurlarına kazanmalarına yetecek örneklerle doludur. Bu sebeple gençlerinizi gruplar hâlinde Çanakkale'ye götürüp gezdirmelisiniz. Her Türk genci Çanakkale savaşlarının yapıldığı bölgeyi bilerek gezmeli, atalarının ne olmazları başardığını gururla görmeli, iftiharla öğrenmelidir. Daha sonra onlara demelisiniz ki: Sizler de birlik beraberlik içinde çalışmazsanız düşmanlarınız yine gelir, Çanakkale'yi işgal

etmeye kalkışır; yurdunuzda özgür yaşamayı size layık görmez, tutsakları durumuna düşürmek isterler... Ama çalışır, teknolojiyi yakalarsanız ülkenizi kalkındırır, gelişen bir ülke hâline getirirsiniz. Başınız dimdik durursunuz yabancıların karşısında!”

Bu anekdottan çıkarabileceğimiz sonuçlar gençlerimize tarih bilinci aşılama konusunda yol gösterici olacaktır.

İletişim kanallarının çoğaldığı, internetin ve sosyal ağların hayatın pek çok sahasında egemen olduğu günümüzde gençler, zamanlarının büyük bölümünü sanal mecralarda harcamakta ve oradan gelecek olan her türlü zihinsel ve kültürel deformasyona maruz kalmaktadırlar. Yer yer bağımlılığa varan etkileşim ortamları, kültür erozyonunun da boyutlarını artırmaktadır. Gençler sadece hayatın gerçeklerinden değil toplumdaki, toplumsal bilinçten ve tarihin nesillere aktardığı kodlardan kopmaktadır. Nesillerin kültürel kimlikle yeniden mücehhez kılınması, küçük yaşlardan itibaren verilecek tarih eğitimi ve bilinciyle mümkün olabilmekte.

Tarihteki sayısız kahramanların faziletlerini, örnek şahsiyetlerini ve başarılarını nakış işler gibi ilmek ilmek küçük yüreklerine işlemeliyiz. Günümüzün sanal esaretinden gençlerimizi kurtarmalı, mazimizin derinliklerinde yatan gizli hazinelerimizi onların önüne sermeliyiz. Tarihimizi sadece anlatmakla aktaramayız. Altaylardan Anadolu'ya uzanan şanlı tarihimizden gençlerimize rol modeller, yol göstericiler çıkarmalıyız. Ecdadımızın yazmış olduğu nice destanları gençlerimize en etkili şekilde aktarmalı, Orta Asya'dan

Anadolu'ya ve dünyanın farklı coğrafyalarında ortaya koyduğumuz kültürel mirasa dikkat çekmeliyiz. Gençlerimizde okuma kültürünü bir davranış hâline dönüştürmek ve bir yaşam tarzı hâline getirmek mecburiyetindeyiz. Bugün Müslüman dünyasının içinde bulunduğu zorlu dönemin temelinde bilgisizlik, cahillik ve taassubun olduğunu unutmamalıyız. Kitap ile aramıza koyduğumuz mesafeleri kaldırarak gençlerimizin kitap okumalarını sağlayarak doğruyu, adaleti, fazileti ve ahlaki kitaplardan öğrenmelerini sağlamalıyız. Okuyan bir nesil, köklerine sahip çıkacak ve geleceklerine bağlı kalacaktır. Böylece geçmiş ile geleceği arasında bir köprü oluşturabilecektir.

Ebeveynler ve eğitimciler olarak tarihimizde dönüm noktasını teşkil eden mekânları ve müzeleri çocuklarımızın teneffüs etmelerini sağlamalı, müze gezilerini hayatımızın bir parçası hâline getirmeliyiz. Aksi takdirde tarihinden uzaklaşan gençler sanal rol modellerle yönelecek, zaman içerisinde de tarihe ve kültüre yabancılaşmış nesiller oluşacaktır. Bu durum karşında neler yapabiliriz? Kazım Paşa'nın şu sözüne kulak vererek sorumuzun cevabını da bulmuş olacağız: “Bir çınar için toprak altındaki kökleri ne ise -ve bu kökler kurudukça çınar nasıl kurumaya başlarsa- bir millet için de tarih odur. Tarihini bilen millet, kökü sağlam çınar gibidir. Zamanla eski âdet ve ananesini, yaşayış tarzını unutan, tarihini bilmeyen, ecdadının neler yapmış olduğundan haberi olmayan bir millet, kendini ayakta tutan köklerinden birkaçını kurutmuş demektir. Tarih okuyarak onu sulamak lazımdır.” ■

PROF. DR. AHMET YAŞAR OCAK:

"Tarih toplumların ortak hafızasıdır. O hafıza olmadan toplumlar ayakta duramaz."

Siz tarihi; "İnsanın geçmişten bugüne maddi ve manevi ürettiği her şeyin bilgisi" olarak tanımlıyorsunuz. Bu tariftten yola çıkarak ve biraz daha açarak tarihin sizin için ifade ettiği anlamdan söz eder misiniz?

Bu tarifle "her şeyin bilgisi" derken ham bilgiyi kastetmemiştim, "analitik ve sentetik bilgi"yi kastetmiştim. "Analitik ve sentetik bilgi" vurgusunu yapmak lazım ki tarih geçmişin kuru hikâyesi olmaktan çıkıp işe yarar hâle gelsin, geçmişi anlamlandırsın. İşte tarih benim için geçmiş bilgisinin önce titiz bir analize tabi tutularak anlamlandırılması, bu yolla elde edilen verilerin bir sentez hâline getirilip yorumlanması ve bu suretle fonksiyonel ve geleceğe ışık tutabilecek şekle büründürülmesidir. Bu itibarla tarihçilikte kaynaklardaki bilgilerin önce bir analize, eski tabirle tahlile tabi tutulması, bu suretle sıkı bir eleştiri süzgecinden geçirilmesi, gerçekliklerinin sınanması büyük önem arz eder. Bu yapılmazsa tarihçi veri elde edemez, dolayısıyla sentez yani terkip aşamasına geçilemez. Bu işlemlerden sonradır ki yorum aşaması gelir.

Bir tarihçinin mesleki becerisi, kabiliyeti, mahareti, işte kısaca bahsettiğim bu işlemleri gerçekleştirmekteki mahareti, başarısı ile ölçülür. Yorum ise büsbütün bir kabiliyet, maharet ve tecrübe meselesi olduğu kadar, yorumun gerçeği ne ölçüde yansıttığı ayrı bir konudur.

Bu itibarla tarihçilik, bugün Türkiye'de sık görüldüğü gibi, birtakım meraklıların, bazı meslek emeklilerinin sekiz on kitap okuyarak, birincil kaynakları kul-

lanamadan, piyasa kitapları üzerinden elde ettikleri bilgilere dayanarak afaki tezler, uçuk teoriler, iddialı yorumlar yapacakları bir meslek değildir. Çok ciddi ve emek isteyen, sağlam bir metot gerektiren bir iştir. Ama ne yazık ki memleketimizde artık bu ciddiyet kaybolmak üzere görünüyor. Artık herkes tarihçilik (!) yapıyor. Yazdıklarımnda bazılarının bam teline bastığım da oluyor ve nitekim ara sıra bana "doğru tarih"

öğretmeye çalışan, akıl veren mailer alıyorum bu yüzden. Benim herhangi bir özelliğim olmadığı için bu cesareti buluyorlar. Özelliği olanlara bana yazdıkları gibi yazamazlar herhâlde diye düşünüyorum.

Tarih milletler için kolektif yani ortak bir hafızaya da işaret ediyor. Sizce bir millet için tarih ne anlama geliyor?

Tarih gerçekten bir milletin ve daha genel söyleyelim, toplumların ortak hafızasıdır. O hafıza olmadan toplumlar ayakta duramaz, yaşadıkları zamanı doğru algılayıp gelecekte ne yapacaklarını bilemezler. Belki çok daha önemli o ortak hafıza, kimliklerini ve geleceklerini inşa eden, başka toplumlar içinde yaşamalarına meşruiyet alanı ve gerekçe sağlayan en önemli faktördür kanaatimce.

Yeter ki tarih doğru algılsın, ideolojik sapmalara ve saplantılara araç hâline getirilmesin. Eğer bu hâle gelir veya getirilirse o millet veya toplum, tedavisi zor bir bilinç karışıklığına maruz kalır, parçalanır ve başka toplumların egemenliğine amade hâle gelmeye başlar. Sevinerek söyleyeyim ki bizim toplumumuz, zaman zaman ideolojik yalpalamalarına rağmen bu ideolojik yalpalamaları henüz atlatmış olmasa da o kritik noktaya gelmiş görünmü-

“

Tarih gerçekten bir milletin ve daha genel söyleyelim, toplumların ortak hafızasıdır. O hafıza olmadan toplumlar ayakta duramaz, yaşadıkları zamanı doğru algılayıp gelecekte ne yapacaklarını bilemezler. Belki çok daha önemli o ortak hafıza, kimliklerini ve geleceklerini inşa eden, başka toplumlar içinde yaşamalarına meşruiyet alanı ve gerekçe sağlayan en önemli faktördür kanaatimce.

”

yor. Ama bu ideolojik takıntılar yüzündendir ki piyasalarda çeşitli tarihsel olaylara, kişilere dair birbirine taban tabana zıt, belli ideolojilere teslim olmuş, gerçeğe uzaktan yakından ilgisi olmayan, bilimsel mesnetten yoksun, iddialı pek çok tarih kitabı bulabilirsiniz. Aslında bu meseleyi daha önceki yıllarda değişik gazete ve dergilere yazdıkları yazılarda, verdikleri röportajlarda defalarca dile getirmiş bazı meslektaşlarımız oldu ve oluyor. Ben de kendimce zaman zaman bu sakatlığa dikkat çekmeye çalışmıştım. Ama şairin dediği gibi, “Kim okur kim dinler varak-ı mihr ü vefayı?” Öte yandan bizzat akademik çevre mensubu çoğu tarihçi bile bu sağlıksız tarihçilik anlayışını hâlâ sürdürürken popüler yazarlardan sağlıklı yaklaşım beklemek de beyhudedir diye düşünüyorum.

Toplumumuzda bir “kültür ve tarih yarılması”ndan söz ediyorsunuz; bu yarılmanın tarih yazıcılığındaki karşılığı, yansıması nasıl olmuştur?

İşte az önce söylediğim de bu felaketin değişik bir ifadesiydi. “Kültür ve tarih yarılması”, toplumların geçmişleri hakkında birbirine zıt, sanal tarih algılarına ve dolayısıyla birbirine zıt referansları temel alan kültürel tercihlere sahip olmalarıdır; başka bir ifadeyle kül-

türel parçalanmışlıktır kültür yarılması. Bu duruma düşen milletler ve toplumlar gerçekten bir kültürel şizofreniye maruz kalıyorlar. Ortak tehlikeler, sıkıntılar hatta felaket zamanlarında ortak tepkiler veremiyorlar. Son zamanlarda biz bunu çeşitli vesilelerle sıkça yaşıyoruz zaten.

Bu yarılmanın tarih yazıcılığındaki karşılığı toplumdaki ideolojik kültürel cepheleşmenin tabii bir sonucu olarak “iki tarih bilinci”, “iki tarih algısı” ve “iki tür tarihsel kahraman imajı”nın doğmasıdır. Bu durumda karşılıklı olarak taraflar kendi kahramanlarını veya tarihsel figürlerini yüceltir veya aşağılar, değersizleştirirler. Bunun sonucu ise yaşanmış tarihin ve tarihte yaşamış gerçek figürlerin yerini aşağılanan, değersizleştirilen veya aşırı derecede yüceltilen olayların ve sanal figürlerin almasıdır. Fakat bunun hesaba katılmadık bir başka sonucu daha vardır ki kanaatimce en az birincisi kadar tehlikeli ve zararlıdır. O da aynı deforme ve sakat tarih algısının, geçmişte ve bugün komşu millet ve toplumların tarihini algılamaya da yansıması ve ilişkilerimizi çarpık bir yönde değerlendiren telafisi mümkün olmayan husumetlere, yanlışlara yol açmasıdır.

Yakın dönem Türk tarihinin objektif ve bilimsel kriterlere göre yazılmadığını söylüyorsunuz, bunun sebepleri nelerdir?

Bilindiği gibi yakın tarihimizin hatırası henüz çok tazedir ve o tarihin aktörleriyle ilgili sağlıklı bir hükme varmak hem çok zor hem de manipülasyonlara çok elverişlidir. Bu önemli bir sebeptir. İkincisi, az önce sözünü ettiğim kültür yarılması Tanzimat'la yani yakın tarihimizde başlayan bir hadisedir ve toplumumuz onun sebebiyet verdiği şokları henüz atlata-mamıştır. Bu iki sebepten dolayı yakın dönem Türk tarihi daha uzunca bir müddet objektif ve bilimsel kriterlere göre yazılamayacak gibi görünüyor.

Ancak kastettiğim, sade yakın Türk tarihinin değil, eski Türk tarihinin, İslam ve Osmanlı tarihinin de bu sağlıklı ortamdan nasibini alıyor olmasıdır maalesef. Bu arada sade akademik tarihe değil, belki daha feci derecede popüler tarihe de aynı virüs bulaşıyor ve toplumsal hafızayı hastalandırıyor. Şimdilerde Türkiye'de tarihin ve tarihçiliğin maruz kaldığı en büyük talihsizlik de bence budur. Kitapçıları dolaştığınızda bu tür tarih kitaplarının veya tarihî romanların inanılmaz sayıda baskılar yaptığını, inanılmaz satış rakamlarına ulaştığını, neredeyse her gün yeni bir yazarın ve yayınevinin ortaya çıktığını görürsünüz. Çarpıcı ve hatta bazen saçma sapan ama cezbedici ve okuyucunun merakını kamçılایıcı isimler altında basılan bu tarih kitapları veya romanlar, tarihi bu tür yayınlardan öğrenmeye teşne Türk okuyucusunun tarih bilincine ileride daha fazla açığa çıkacak olan büyük zararlar vermekte maalesef.

Türk tarihçiliği ile ilgili olarak İslam tarihçiliğinin yeterince inceleme konusu yapılmadığını ifade ediyorsunuz, bunun sebepleri nelerdir?

Şimdi haksızlık etmeyeyim, bazı ilahiyatçılarımız İslam tarihi konusunda önemli problemlere dokunan, gerçekten kaliteli kitaplar veya makaleler yayımlıyorlar. Ama bunların sayısı ne yazık ki az ve yetersizdir. Esasen şunu ifade edeyim ki İslam tarihçiliğinin Türkiye'de tıpkı İslam hukuku ve tarihi ile tasavvuf tarihinde olduğu gibi yalnızca ilahiyat fakültelerine bırakılmış olmasını, üniversitelerin tarih ve hukuk fakültelerinin, hangisi olursa olsun, adında İslam olan bu disiplinlere uzak durmasını anlayabilmiş değilim. Üniversite böyle olmamalı. Çünkü bu bizim akademik camiamızın geniş ufuklu olmasına, serbest düşünce ve bilimsel açılımlar yapmasına engel oldu-

ğu gibi tarihi de doğru araştırıp yazmamıza, anlamamıza engel oluyor. İslam tarihi bugün ne kadar bize uzakmış gibi algılanırsa algılsın, bu yanlıştır. Çünkü İslam'a inanalım inanmayalım, inanç başka bir konu, ben o açıdan konuşmuyorum, ama yaşanmış bir gerçeklik olarak X. yüzyıldan beri bizim tarihimizin bir boyutu olduğu kadar, İslam tarihinin bir boyutu da Türk tarihidir. Hâl böyle iken İslam tarihçiliğini sadece ilahiyat fakültelerine aitmiş gibi düşünmek bana çok yanlış ve bilim dışı bir anlayış gibi geliyor. İslam hukuku da öyledir. Müslümanlığı kabul ettiğimiz yıllardan beri, bin yıla yakın toplum hayatımızı düzenleyen, yönlendiren bir hukuktur. Özellikle bu hukukun tarih boyunca Türk devletlerinde geçirdiği safhalar, tatbikatı ve sonuçları, toplum hayatındaki tesirleri tarihin konusu değil midir? Sadece hukuk fakültelerindeki derslerde sığıntı ve kırıntı kabilinden –o da eleştirmek için- savuşturulacak basit bir konu mudur? Bugün İslam hukukunun ve tarihinin en önde gelen isimlerinin Batılı ve özellikle de İsrail üniversitelerinden çıkıyor olması bence Türkiye adına utanacağımız bir durumdur.

Tarih, geçmiş olduğu kadar bugünümüzü de anlamamıza yardım eden bir bilim. Bugünün insanı

olarak tarihten yeterince faydalandığımızı söyleyebilir misiniz?

Hayır, tabii ki hayır... Şüphesiz tarih her şey demek değildir ama sonuçta, başlangıçta söylediklerimi göz önüne alırsanız bir şeydir ve önemli bir şeydir. Tarihe doğru baktığımız zaman tarihten de yeterince faydalanacağımıza şüphe yoktur. Yeter ki deminden beri sözünü ettiğimiz açmazlardan kurtulalım.

Tarihî dizi ve filmler son zamanlarda çok popüler ve halkımız tarihi bu yolla öğreniyor diyebiliriz. Sizce dizi ve filmler, tarihî gerçeklikleri doğru bir şekilde yansıtıyor mu, tarihi bu şekilde öğrenmek ne kadar doğrudur?

Bu sorunuza yalın bir şekilde “doğrudur” veya “yanlıştır” diyerek kestirmeden bir cevap vermeyi şahsen doğru bulmuyorum. Sebebi ne dersiniz, bir kere önce şunu kabul etmemiz lazım: Tarihî diziler, filmler ve tarihî romanlar her şeyden önce okuyucuyu, kötü anlamda söylemiyorum, eğlendirmek ve tabii olarak para kazanmak amacıyla üretilir. Bir kere bunu baştan bilmemiz ve kabul etmemiz lazım. Çünkü yapımcı, senarist veya romancı genellikle bu yüzden tarihî kişilik veya olayları deforme ederek okuyucunun veya seyircinin merakını kamçılar, ilgisini canlı tutmak, dolayısıyla gerilim yaratarak bunu sağlamak ister. Hatta bazen hiç olmamış olaylar, hiç yaşamamış kişilikler yaratarak fevkalade başarılı tarihî diziler, filmler çekilebilir

veya romanlar yazılabilir. Zaten Hollywood bunu nice zamandan beridir yapıyor. Türkiye bunu yavaş yavaş başarmaya çalışıyor. Ama bu gibi durumlarda bile zaman zaman gerçekleri yansıttıkları da olur. Bu durumda tarih de öğretebilirler. Yalnız şunu rahatlıkla söyleyebilirim ki tarihî gerçeklere yüzde yüz sadık filmler, diziler çekilseydi, romanlar yazılsaydı inanın genellekle çok sıkıcı olurdu, film şirketleri zarar eder, senaristler, romancılar, yayınevleri para kazanamazlardı. Dolayısıyla tarihi bunlardan değil ciddi ve sağlam bilimsel eserlerden öğrenmek lazım.

“

Tarihî gerçeklere yüzde yüz sadık filmler, diziler çekilseydi, romanlar yazılsaydı inanın genellekle çok sıkıcı olurdu, film şirketleri zarar eder, senaristler, romancılar, yayınevleri para kazanamazlardı. Dolayısıyla tarihi bunlardan değil ciddi ve sağlam bilimsel eserlerden öğrenmek lazım.

”

Tarihin hem disiplin olarak hem de doğru bir şekilde öğretilmesi noktasında neler yapılmasını tavsiye edersiniz?

Bu apayrı bir meseledir ve bu söyleşi çerçevesinde buna tam anlamıyla cevap vermek mümkün değildir, okuyucuyu sıkar, çünkü bu başlı başına akademik bir problemidir. Ama şu kadarını söyleyeyim: Az önce dediğim gibi, önce kendimizi bu sakat tarihe bakıştan ve tarih anlayışından kurtardığımız ve böylece “ciddi ve sağlam bilimsel eserler” ürettiğimiz zaman bu arzumuzu gerçekleştirebiliriz. Olmazsa olmaz bir şartla: Bu ciddi ve sağlam bilimsel eserleri sağlam ve okunabilir bir Türkçe ile iyi ve güzel bir edebî üslupla kaleme almanın da şart olduğunu unutmayalım. Bunu becerebilmek için de tarihçinin dilini çok iyi kullanması, iyi kullanabilmesi için de iyi yazılmış tarihî metinleri ve romanları çok çok okuması lazım.

Prof. Dr. Ahmet Yaşar Ocak Yozgat'ta doğdu (1945). Yozgat İmam-Hatip Okulu'ndan (1963), İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü (şimdiki Marmara Ün. İlahiyat Fakültesi)'nden (1967) ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden (1971) mezun oldu. Osmaniye (Adana) İmam-Hatip Okulu'nda meslek dersleri öğretmenliği yaptı (1971-1972). Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'ne asistan oldu (1972). Yüksek lisansını aynı üniversitenin Tarih Bölümü'nde tamamladı. Université de Strasbourg, Faculté des Sciences Humaines'de doktora yaptı (1974-78). Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde doçent (1983), bilahare profesör (1988) oldu. Aynı üniversitede kısa dönem değişik idari görevlerde bulundu. 2013 yılında emekliye ayrıldı. O tarihten beri TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Tarih Bölümü'nde kadrolu öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Prof. Ocak bilimsel araştırmalarını özellikle İslami dönem (Selçuklu ve Osmanlı dönemi) Türk kültür tarihi (din, düşünce, tasavvuf, folklor) alanına yoğunlaştırmıştır. 1983-2002 yılları arasında Türk Tarih Kurumu aslı, 2013'ten beri şeref üyesidir. 2012-2014 arası Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) aslı, 2014'ten beri şeref üyesidir.

ŞEHİTLİK VE GAZİLİK

Prof. Dr. İsmail KARAGÖZ | Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı

1917

Sözlükte; tanık, bil-
len, muttali olan,
hazır olan ve delil
anlamlarına gelen,
“şehit” kelimesi, din
istilahında; iman, ibadet ve ahlaki
ile insanlara örnek olan (bk. Ba-

kara, 2/63.) ve dinini savunmak ve
yaşamak, saldırıya uğrayan vatan-
larını, can, mal ve namuslarını ko-
rumak için savaşırken düşmanlar
tarafından öldürülen (bk. Âl-i İmran,
3/140.) akıllı ve ergen müminlere
verilen bir unvandır. “Şehit”, aynı

zamanda Allah'ın en güzel isimle-
rinden biridir. (bk. Âl-i İmran, 3/98.)
Şehitlik rütbesi, Yüce Allah tara-
findan müminlere ihsan buyrulan,
müminlere özgü en yüksek mane-
vi bir rütbedir. Savaşın Allah için,
din, iman ve vatan için, can, mal

ve namus güvenliği için yapılması gerekir. Kahramanlık, dünyalık ve gösteriş için savaşılan bir insan, savaş alanında ölse bile Allah katında şehit olmaz. Çünkü Bakara suresinin 154'üncü ayetinde şehitler için "Allah yolunda öldürülenler" denilmektedir. Sahabeden Ebu Musa el-Eş'ari'nin şu rivayeti de bu hususu ifade etmektedir: "Hz. Peygamber'e cesaret gösterisi ve kahramanlık için, ırkçılık için ve gösteriş için savaşılan insanın durumu soruldu. 'Bunların hangisi Allah yolundadır?' denildi. Hz. Peygamber, 'Kim Allah'ın kelimesinin, dininin yücelmesi için savaşırsa o Allah yolundadır.' buyurdu." (Tirmizi, Cihad, 16.) Dolayısıyla bir insanın Allah katında şehit olabilmesi için mümin olması, Allah için savaşıması ve Allah yolunda öldürülmesi gerekir. Şehitlik Müslümanlara özgüdür, bu itibarla Müslüman olmayanlar, şehit olamazlar.

Şehitliğin çeşitleri

1. Hakiki şehitler: İslam'ın bilinmesi, tanınması ve yücelmesi, vatan, mal, can ve namus savunması için savaşılan ölen akıllı ve ergen Müslümanlara din dilinde "hakiki şehit" denir. Mesela Bedir ve Çanakkale savaşında öldürülen Müslümanlar hakiki şehitti. Peygamberimiz (s.a.s.), "Allah yolunda öldürülen şehittir. Allah yolunda ölen şehittir." buyurmuştur. (Müslim, İmare, 165.) Hakiki şahitler, yıkanmaz ve kefenlenmez, namazları kılınır ve kanlı elbiseleri ile defnedilir. (Ebu Davud, Cenaiz, 31; Cihad, 40.) Peygamberimiz (s.a.s.), Mekkeli müşriklerle yapılan Uhut Savaşı'nda şehit olanların kanlı elbiseleri ile ikişer, üçer kabre defnedilmesini, Kur'an'ı iyi ve çok okuyan şehidin önce kabre konulmasını emretmiş: "Ben kıyamet gününde bunlara şa-

hidim." demiştir. (bk. Nesai, es-Sünenü'l-Kübra, II, 434, No: 2093; Darakutni, es-Sünen, Siyer, V, 206, No: 4207.) Hakiki şehit sayılabilmesi için ölenin bülüğe ermiş, akıllı ve Müslüman olması, din ve vatan için yapılan bir savaşta veya canını ve malını savunurken haksız yere öldürücü bir aletle öldürülmüş olması gerekir.

İslam'ın bilinmesi, tanınması ve yücelmesi, vatan, mal, can ve namus savunması için savaşılan ölen akıllı ve ergen Müslümanlara din dilinde "hakiki şehit" denir. Mesela Bedir ve Çanakkale savaşında öldürülen Müslümanlar hakiki şehitti. Peygamberimiz (s.a.s.), "Allah yolunda öldürülen şehittir. Allah yolunda ölen şehittir." buyurmuştur.

2. Ahirette şehit sevabı alacak olan şehitler: Bunlar: Allah yolunda yapılan savaşta yaralandıktan sonra yiyip içen, uyuyan, tedavi gören, başka bir yere nakledilen ve daha sonra ölen kimseler ile deprem, yangın, sel felaketi, afet ve benzeri musibetlere maruz kalarak ölen, mide ağrısından ölen, doğum sırasında ölen, suda boğularak ölen, kolera, veba ve verem gibi bulaşıcı bir hastalığa yakalanıp ölen, göçük

altında kalarak ölen, ilim yolunda ölen ve yanlışlıkla öldürülen Müslümanlardır. Şu hadislerde bu kimselerin bu anlamda şehit oldukları bildirilmektedir: "Allah yolunda öldürülenin dışında şehitlik yedi çeşittir: Veba hastalığına yakalanıp ölen şehittir. Suda boğularak ölen şehittir. Zatürre hastalığına yakalanıp ölen şehittir. Mide hastalığı sebebiyle ölen şehittir. Yangında ölen şehittir. Göçük altında kalıp ölen şehittir. Doğum yaparken veya loğusa iken ölen kadın şehittir." (Ebu Davud, Cenaiz, 14.) "Haksız yere malı alınmak istenir ve kişi malını vermemek için karşı koyarken öldürülürse şehittir." (İbn Mace, Hudud, 21.) "Haksız yere malı alınmak istenen, malını vermemek için mücadele veren ve bu yüzden öldürülen kimse şehittir." (Ebu Davud, Sünnnet, 32.) "Malı sebebiyle öldürülen kimse şehittir. Eşi ve çocukları için öldürülen veya canını korumak için öldürülen veya dini sebebiyle öldürülen kimse şehittir." (Ebu Davud, Sünnnet, 32.) Bu şehitler, savaş alanında düşmanlarca öldürülen şehitlerden farklı olarak yıkanılır, kefenlenirler ve cenaze namazları kılınıp defnedilirler. (bk. Darakutni, es-Sünen, Siyer, V, 206, No: 4207.)

Şehitler gerçekte ölmezler

İnsanın beyin, kalp, beden ve diğer organları, işlevlerini bütünüyle yitirdiği, canlılığını kaybettiği, ruh bedenden ayrıldığı zaman ölüm gerçekleşir. Bu durum, Allah yolunda öldürülenler için de söz konusudur. Ancak "Allah yolunda öldürülenler için ölümler demeyin, hayır, onlar diridirler, fakat siz bilemezsiniz." (Bakara, 2/154.) ayetinde Allah yolunda öldürülenlere ölümler denilmemesi emredilmektedir. "Şehitlere ölümler demeyin." demek onlar hakkında "ölüler" diyerek ulu

orta konuşmayın demektir. Ayette, şehitlerden saygıyla söz edilmesi gerektiğini belirten mecazi bir anlatım vardır. Diğer taraftan ölen insan, yemez, içmez, herhangi bir şeyden zevk almaz, sevinmez. Hâlbuki şehitler böyle değildir. Çünkü şehitler, görünürde ölmüş olsalar bile Allah'ın kendilerine bahsettiği özel bir hayatla diridirler. Onların hissetme, lezzet ve zevk alma kabiliyetleri vardır. Allah katında onlara bol nimetler, geniş rızıklar sunulmakta ve onlar mutlu bir hayat yaşamaktadırlar fakat dünyadaki insanlar bunu fark edemezler. Çünkü şehitlerin hayatları mahiyet bakımından dünyadakilerden farklıdır. Uhut Savaşı'na katılmayanlar, bu savaşta ölenler hakkında "Eğer bize uysalardı öldürülmezlerdi." (Âl-i İmran, 3/168.) diyenlere cevap olmak üzere şöyle buyrulmuştur: "Allah yolunda öldürülenleri sakın ölümler sanma. Bilakis onlar diridirler. Onlar, Rableri katında rızıklandırılırlar. Allah'ın lütfundan kendilerine verdiği nimetler ile sevinirler, arkalarından kendilerine ulaşamayan, henüz şehit olmayan kimselere 'kendileri için hiçbir korku olmayacağını ve üzülmeyeceklerini' müjdelemek isterler. Allah'ın nimetine, keremine ve Allah'ın müminlerin ecrini zayi etmeyeceğine sevinirler. Şüphesiz Allah, müminlerin ecrini zayi etmez." (Âl-i İmran, 3/169-170.) Ölüm olayı, ruhun bedenden ayrılmasından ibarettir. Ölen ruh değil bedendir. Ölüm ile ruh bedeni terk eder, beden canlılık fonksiyonunu tamamen kaybeder ve zamanla toprakta çürür, ruh ise varlığını sürdürür. İşte şehitlerin ruhları ahiretteki güzel makamlarını görek mutlu olur ve cennet nimetlerinden faydalanırlar. (Müslim, İmare, 121; Tirmizi, Cihad, 13.) "Şehitler ölmez." söylemini böyle anlamamız

gerekir. Allah yolunda öldürülenlerden "ölüler" diye değil, "şehitler" diye bahsetmemiz, onların Allah katında çok saygın olduklarını bilmemiz ve bu bilinçle davranmamız gerekir.

Şehitlerin mükâfatı

1. Şehitlerin mükâfatı imrenilecek kadar çoktur. "Şehit cennettir." (Ebu Davud, Cihad, 25.) buyuran Peygamberimiz (s.a.s.), şehitlerin mükâfatını şöyle bildirmiştir: "Hiç kimse cennete girdikten sonra -bütün dünyaya sahip olsa bile- tekrar dünyaya dönmek istemez, sadece şehitler, kendilerine verilen nimetler sebebiyle dünyaya dönüp on defa şehit olmayı arzu ederler." (Buhari, Cihad, 21.)

2. Bir insan şehit olunca varsa günahları bağışlanır. "Hicret edenler, yurtlarından çıkarılanlar, yolumda eziyet görenler, savaşanlar ve öldürülenlerin günahlarını elbette örteceğim. Allah katından bir mükâfat olmak üzere, onları içinden ırmaklar akan cennetlere koyacağım." (Âl-i İmran, 3/195.) Bu ayette Allah yolunda hicret eden, birtakım eziyetlere katlanan, Allah yolunda savaşan ve şehit edilenlerin günahlarının bağışlanacağı ve cennete konulacağı bildirilmektedir. Peygambere iman ettiği için kavmi tarafından şehit edilen bir mümin hakkında Kur'an'da şöyle buyrulmuştur: "Şehit edildiğinde kendisine, gir cennete!" denildi. O da "keşke kavmim Rabbimin beni bağışladığını ve beni ikram edilenlerden kıldığını bilselerdi!" dedi." (Yasin, 36/26-27.) Ayette, iman ettiği için şehit edilen kimseye üç mükâfat vaat edilmiştir: Cennete konulması, bağışlanması ve cennet nimetlerinden ikram edilmesi. Ancak şehitlerin kul hakları varsa Pey-

gamberimiz bunun bağışlanmaya çağını bildirmiştir: "Şehidin borcu hariç bütün günahları bağışlanır." (Müslim, İmare, 119.)

3. Şehitler ahirette peygamberler, sıddıklar ve salihler ile beraber olurlar. "Kim Allah'a ve peygambere itaat ederse işte onlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberlerle, sıddık, özünde, söz, iş ve işlemlerinde dosdoğru olanlarla, şehitlerle ve iyi, salih kimselerle birliktedirler. Bunlar ne güzel arkadaştır. Bu lütuf Allah'tandır. Hakkıyla bilen olarak Allah yeter." (Nisa, 4/69.)

4. Şehitler, ahiret sıkıntısı çekmezler ve yakınlarına şefaâtçi olurlar. Şehit olur olmaz bağışlanırlar. Cennetteki makamları gösterilir. (İbn Mace, Cihad 16; Tirmizi, Cihad, 25.)

Gazi olmak

"Gazi", Allah yolunda ve vatan uğrunda savaştığı ve şehit olmayı arzu ettiği hâlde savaş alanında ölmeyen, yaralanıp sağ kalan kimseye verilen manevi bir unvandır. Gazi, şehit olmak ve bu mertebeye yükselmek için savaştığından dolayı o da şehitler gibi değerlidir. Peygamberimiz (s.a.s.), şöyle buyurmuştur: "Bir kimse Allah yolunda şehit olmayı canıgönülden isterse, yatağında ölse bile, Allah onu şehitler derecesine ulaştırır." (Müslim, İmare, 157.)

Vatanı koruma görevi

"Vatan", kutsal değerlerimizin, kültürümüzün, hatıralarımızın ve eserlerimizin toplandığı en kıymetli varlığımız, özgürce yaşadığımız, çalıştığımız, eğitim öğretim gördüğümüz, çalışıp rızıkımızı kazandığımız, serbestçe seyahat ettiğimiz, inancımızı yaşadığımız, okulumuz,

evimiz ve semalara yükselen minareleri ile camilerimiz canımız ve her şeyimizdir. Vatanı kaldırmak, geliştirmek, terörden, saldırıdan ve düşman tehlikesinden korumak, gerektiğinde vatan için malımız ve canımız ile fedakârlık yapmak, şehit olmak dinî ve vatani görevimizdir. Şair Mithat Cemal Kuntay'ın dediği gibi "Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır, / Toprak, eğer uğrunda ölen varsa vatandır." Vatan için gerektiğinde savaşırsınız, şehit veya gazi olursunuz. Bu, Rabbimizin bir buyruğudur: "Sizinle savaşanlara karşı, Allah yolunda siz de savaşın." (Bakara, 2/190.) "Düşmanlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve atlar, savaş araç gereçleri hazırlayın. Onlarla Allah'ın düşmanını, sizin düşmanınızı ve bunlardan başka sizin bilmediğiniz fakat Allah'ın bildiği diğer düşmanları korkutursunuz." (Enfal, 8/60.)

Dünyada, namus ve şerefimizi koruyarak huzur ve güven içinde yaşamak, ancak bağımsız bir vatanı sahip olmakla mümkündür. Namusumuzu korumamız ve dinî görevlerimizi gereği gibi yerine getirmemiz yine vatan sayesinde mümkün olur. Bu sebeple yüce dinimiz İslam, vatanın korunmasına büyük önem vermiştir. Vatanı korumak hem dinî hem millî bir görevdir. Vatanı saldırıdan korumak, gerektiğinde savaşmak, savaştan kaçmamak Rabbimiz ve peygamberimizin emridir: "Ey iman edenler! Savaş düzeninde iken kafirlerle karşılaştığınız zaman sakın onlara arkınızı dönmeyin, savaştan kaçmayın. Savaş taktiği olarak düşmanı vurmak için çekilme ya da diğer bir birliğe katılmak durumu hariç- böyle bir günde her kim onlara arkasını dönerse mutlaka o, Allah'ın gazabına uğramış olur. Onun

varacağı yer de cehennemdir. Ne kötü varılacak yerdir orası." (Enfal, 8/15-16.) "Düşmanla karşılaştığınız zaman sabır ve gücünüzle karşı koyunuz. (Müslim, Cihad, 20.) "İki göze ateş dokunmayacaktır. Biri Allah korkusundan ağlayan göz, diğeri de Allah yolunda, gece vakti karakolda ve sınırda bekleyen, nöbet tutan ve düşman gözleyen göz." (Tirmizî, Fedailü'l-Cihad, 12.) "Bir gün bir gece hudut boyunca nöbet tutmak, gündüzleri oruçla, geceleri de ibadetle geçirilen bir aydan daha hayırlıdır. Vazife başında ölürse yapmakta olduğu amelin sevabı ve rızıkı devam eder ve kabir fitnesinden kurtulur." (Müslim, İmare, 163.)

Bütün şehitlerimize yüce Rabbimizden rahmet diliyor, gazilerimize sağlık, huzur, minnet ve şükranlarımızı sunuyoruz. ■

İSLAM, KADIN VE HAYAT

Dr. Emine GÜMÜŞ BÖKE | İstanbul Şişli Vaizi

Kadın, İslam hukukunda bir hak süjesi değil hakkın tarafıdır. “Erkeklerin de kazandıklarından nasipleri, kadınların da kazandıklarından nasipleri vardır.” mealindeki ayet, her iki cinsin sadece manevi kazanımlarını değil maddi kazanımlarını da vurgulamaktadır. Hukuki işlemleri yapma hususunda kadın esas itibarıyla erkeklerle aynı konumdadır.

islam dini, gerek İslam öncesi Arap toplumundaki dinî anlayış gerekse yerleşmiş örf ve âdetlere nispetle kadının sosyal, ekonomik ve hukuki konumunda önemli değişiklikler yapmıştır. Öğreti itibarıyla İslamiyet'in kadın sorununa ilişkin temel

problemleri çözdüğü; ilerici ve devrimci çabalarla kadına ilişkin cahili kabulleri değiştirerek insanlığın yarısını teşkil eden kadın cinsini yeniden insanlığa kazandırdığı; bilinen, genellikle de kabul gören bir gerçektir. (Aktaş, Cihan, "Kadının Toplum-sallaşması ve Fitne", İslami Araştırmalar Dergisi, c. 5, sa. 4, Ankara 1991, s. 252.)

Tahrif edilmiş Yahudilik ve Hristiyanlıkta kadın, cinsel özellikleri itibarıyla suçlanarak toplum dışına sürülen eksik, kusurlu ve insanlığı tartışılır bir "mahluk" sayılırken Kur'an-ı Kerim, insan olması bakımından kadını erkekle eşit bir varlık olarak kabul ederek birçok ayetinde her ikisine birlikte hitap etmektedir. Öte yandan Kur'an-ı Kerim'de, farklı fizyolojik ve psikolojik yapıya sahip olan kadın ve erkekte biri diğerinden daha üstün tutulmak yerine birbirinin tamamlayıcısı kabul edilmiştir. (Bakara, 2/187; Muhsin, Amine Vedûd, Kur'an ve Kadın, (çev: Nazife Şişman), İz Yayıncılık, İstanbul 1997, s. 53; Kazıcı, Ziya, Hz. Muhammed'in Eşleri ve Aile Hayatı, Çağ Yayınları, İstanbul 1993, s. 13 vd.) Ayrıca Kur'an, kadınların yaratılış itibarıyla erkeğe göre ikinci derecede bir değere sahip olmadığına da vurgu yapmıştır. İlke olarak insanların en değerlisi "takvada en üstün olanıdır." (Hucurat, 49/13; Muhsin, Amine Vedûd, Kur'an ve Kadın, s. 111.) buyurmuştur.

Kur'an-ı Kerim'de Ahzap suresinin 35. ayetinde kadın ve erkeği birlikte muhatap alması oldukça dikkat çekicidir: "Müslüman erkeklerle Müslüman kadınlara, mümin erkeklerle mümin kadınlara, sadık erkeklerle sadık kadınlara, sabırlı erkeklerle sabırlı kadınlara, Allah'tan hakkıyla korkan erkeklerle Allah'tan hakkıyla korkan kadınlara, iffetlerini koruyan erkeklerle

iffetlerini koruyan kadınlara, Allah'ı çok anan erkeklerle Allah'ı çok anan kadınlara şüphesiz ki Allah onların hepsine mağfiret ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır."

Ehlikitabın ilk kadın tarafından işlenen ve erkeğin de işlemesine sebep olan asli günah anlayışı Kur'an-ı Kerim'deki bilgilerle bağdaşmaz. Bilakis Kur'an-ı Kerim, Hz. Âdem'le Havva'nın şeytan tarafından müştereken kandırıldığından bahseder. (Bakara, 2/34-36; Taha, 20/121.) Diğer taraftan İslam'da Hristiyanlıkta olduğu gibi ilk günah anlayışına dayanan kadın karşıtı bir söylem yoktur. Erkek olsun kadın olsun her doğan kişi günahsız doğar, sonradan işlediği fiiller sebebiyle sorumlu tutulur.

Kur'an-ı Kerim'de gerek yaratılış gerekse hak ve sorumluluk yönünden erkeklerle eşit konumda olan bir kadın portresi çizilmektedir. Kadın, Allah'ın kulu olması bakımından erkekle eşit seviyededir; temel haklar ve sorumluluklar açısından da kadının konumu erkekte farklı değildir. İslam hukukuna göre hayat hakkı, kanun önünde eşitlik ve adaletle muamele görme hakkı, mesken dokunulmazlığı, şeref ve onurun korunması, inanç ve düşünce hürriyeti, evlenme ve aile kurma hakkı, özel hayatın gizliliği ve dokunulmazlığı, geçim teminatı gibi temel haklar bakımından kadınlara erkek arasında fark bulunmamaktadır. (Bardakoğlu-Ali, Çağrıçı-Mustafa, "Kadın" mad., İslam'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi, c. II, s. 509; Çetin, Abdurrahman, Örneklerle Peygamberimiz, Ensar Neşriyat, İstanbul 2006, s. 342.)

Kadın, bağımsız bir hukuki şahsiyettir; hak ehliyeti ve fiil ehliyeti açısından kadın olmak ehliyeti

daraltan bir sebep değildir. Haklarının kocası ya da başkası tarafından ihlal edilmesi hâlinde hâkime başvurarak haksızlığın giderilmesini sağlamak hususunda erkekten farklı bir durumda değildir. Kadın ticaret ve borçlar hukuku alanında erkeklerin sahip olduğu bütün hak ve yetkilere sahiptir. (Bardakoğlu/Çağrı, "Kadın" mad., İİGYA, s. 510.) Her ne kadar hukuk doktrininde kadının aile hukuku alanına ilişkin hak ve yetkilerini sınırlandıran birtakım görüş ve yorumlar mevcut ise de bunlar doğrudan ayet ve hadislerin açık ifadesinden kaynaklanan hükümler olmaktan çok toplumun ortak telakki ve hayat tarzının hukuk kültürüne yansımaları olarak değerlendirilebilir.

Kadın, İslam hukukunda bir hak süjesi değil hakkın tarafıdır. "Erkeklerin de kazandıklarından nasipleri, kadınların da kazandıklarından nasipleri vardır." (Nisa, 4/32.) mealindeki ayet, her iki cinsin sadece manevi kazanımlarını değil maddi kazanımlarını da vurgulamaktadır. Hukuki işlemleri yapma hususunda kadın esas itibarıyla erkeklerle aynı konumdadır. Erkekler bir hukuki işlemi hangi şartlarla yapabiliyorsa kadınlar da o şartlarda yapabilirler. Kadınların, kendi malları üzerinde rızaları alınmadan yapılan hukuki işlemleri iptal etme hakkına sahip oldukları ve gerektiğinde bu hakkı kullanmaktan geri durmadıkları da kaynaklarda yer almaktadır. Kadının evli veya bekâr, mallarına tasarruf edinin de babası veya kocası olması, sonucu etkilemez. İslam hukukunda mevcut mal ayrılığı ilkesi, kocayı eşinin malları üzerinde yetkisiz kılmaktadır. Bu durum, uygulamaya önemli ölçüde yansımış ve Batı hukukunda evli kadınların kendi

malları üzerinde tasarruf ehliyetine sahip bulunmaması gibi bir durum, Müslüman kadınlar için söz konusu olmamıştır. (Aydın, Mehmet Akif, "Kadın" mad., DİA, c. 24, İstanbul 2001, s. 88; Hamidullah, Muhammed, İslam'a Giriş, TDV Yayınları, Ankara 1996, s. 203.)

Hukuk, toplumda var olan sosyal ve beşerî ilişkilerin açıklık, güven ve düzen içinde yürütülmesini, bireylerin hak ve sorumluluklarının belirlenip dengelenmesini hedefler. Bunu gerçekleştirirken toplumda var olan telakki ve değerlerin, hukuka hatta İslam hukukuna bir ölçüde de olsa, yansımaları kaçınılmazdır. Bu itibarla tarihî süreç içerisinde Müslüman toplumlarda oluşan İslam hukuk kültür ve geleneğinde, kadının hukuki konumu, na, birey, anne, eş, vatandaş gibi çeşitli sıfatlarla sahip olduğu hak ve sorumluluklara veya tabi olduğu kısıtlamalara ilişkin olarak yer alan yorum ve görüşlerin kültür, gelenek ve toplumun telakki tarzlarıyla da yakın bağının bulunması tabiidir. (Bardakoğlu/Çağrı, "Kadın" mad., İİGYA, s. 509.)

Kur'an'ın tebliğcisi olan Hz. Peygamber'in de kadın anlayışı tabii olarak ilahî mesajla paralellik arz etmektedir. Saliha kadını dünyanın en değerli varlıklarından sayan Hz. Peygamber, kadın ve erkeği tarağın dişleri gibi birbirine eşit kabul etmiştir. Kadınlara asrısaadette her şeyden önce insan olduğu ve başta yaşama hakkı olmak üzere birçok temel hakkının bulunduğu bizzat Rasulü Allah tarafından ifade edildi. Hz. Peygamber: "Sizin en hayırlınız kadınlarınıza karşı en hayırlı olanlarınızdır." (İbn Mace, Nikâh, 50.) buyurmuş, ayrıca kadınların dövülmemesi gerektiğini de önemle

vurgulamıştır. (İbn Mace, Nikâh, 51.) Kendisi de hanımlarına son derece nazik davranmış ve nazik insanların kadınlara nazik davranacağını; kadınlara katı davranışların kaba insanlar olduklarını belirtmiştir. (İbn Asakir, Kitâbü'l-Erbain, c. 1, s.190.)

Kadınların hayat hakkına büyük önem veren Hz. Peygamber, savaşa giderken geride kalan kadın ve çocukların emniyetini düşünüp tedbirler aldığı gibi düşman tarafının kadın ve çocuklarının hayatlarına da aynı önemi vermiş ve onların öldürülmesini kesinlikle yasaklamıştır. (Savaş, Rıza, "İslam'a Göre Kadının Toplumdaki Yeri", İslam'ın Işığında Kadın, TDV., Ankara 1998, s. 54.) Kız çocuklarından utanıldığı, hatta bazı kabilelerde kız çocuklarının diri diri gömülerek öldürüldüğü bir devirde İslam peygamberi, kadının üstüne çökmüş olan kâbusu kaldırmış, o kadar ki kime iyilik etmesi gerektiğini soran bir sahabeye, üç kez "Annene, annene, annene!" emrini vurgulayarak "Cennet annelerin ayakları altındadır." (Müslim, Birr, 8.) meşhur sözünü de kadını saygının zirvesine oturtmuştur.

Hz. Peygamber, bir kadının istemediği bir erkekle evlendirilmesini yasaklamıştır. (Buhari, Nikâh, 41.) Öyle ki babası tarafından rızasına aykırı olarak evlendirilen bir kadının Peygamberimize gelip şikâyet etmesi üzerine, Peygamberimiz bu nikâhı iptal etmiştir. (Buhari, Nikâh, 42.) Bir gün Hz. Peygamber'in (s.a.s.) huzuruna genç bir kız gelerek: "Babam istemediğim hâlde, kendi haysiyetini yüceltmek için beni kardeşinin oğluyla evlendiriyor." şeklinde şikâyetinde bulundu. Allah Rasulü (s.a.s.) derhâl kızın babasını çağırarak kızını isteme-

den evlenmeye zorlayamayacağı- nı söyledi ve evlenme yetkisini de kıza bıraktı. Kız da: "Ben babamın yaptığı işi kabul ettim. Maksadım babama muhalefet değildi. Babanın kızını birine verme hususunda İslam'ın hükmünü öğrenmek istedim. Bu niyetle buraya gelmiştim." dedi. (Nesai, Nikâh, 36.) Bu da bize gösteriyor ki kısa zaman öncesine kadar horlanan, aşağılan kız çocuğu Hz. Peygamber'in (s.a.s.) huzuruna çıkabiliyor ve evleneceği kişi hakkında söz sahibi olup olmadığını öğrenebiliyordu.

Asrısaadette Hz. Peygamber, kadının Yüce Allah tarafından yaratılan bir insan olduğu gerçeğinden hareket ederek onların eğitim ve öğretimleri başta olmak üzere hayatlarının her safhası ile bizzat ilgilenmiştir. Kadın-erkek ayrımı yapmadan bütün Müslümanları ilme teşvik etmiştir. (Savaş, "İslam'a Göre Kadının Toplumdaki Yeri, s. 99-100.) Hz. Peygamber'in vefatından sonra özellikle Hz. Aişe'nin tefsir, hadis ve diğer ilim dallarında bir otorite hâline geldiği, siyasi ve toplumsal meselelerde söz dinlenen ve görüşüne itibar edilen bir şahsiyet olarak temayüz ettiği dikkati çekmektedir. Ayrıca halifelerin seçiminde onun etkili olduğu, hatta onların yönetim ve icraatlarını yakından takip edip gerektiğinde yanlışlarını onlara hatırlattığı, bu çerçevede tavsiye ve önerilerde bulunduğu görülmektedir. (Karslı, H. İbrahim, Kur'an Yorumlarında Kadın, Rağbet Yayınları, İstanbul 2003, s. 204.) Aynı şekilde bu dönemde hanım sahabeler de ilimle meşgul olmanın yanında toplumsal hayatta birçok alanda hizmetlerde bulunmuşlardır. Örneğin, zabıta görevi ve ticaret gibi genelde erkeklerin uğraştığı dallarda da faaliyet göstermişlerdir. Ayrıca savaşa katı-

lıp yaralıları tedavi etmek, cepheye erzak ve su taşımak gibi destekleyici görevlerde bulunmuşlardır. (Ateş, Süleyman, İslam'da Kadın Hakları, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 1996, s. 75.)

Hz. Peygamber döneminde kadınlar toplumdan tecrit edilmemişlerdir. Bu konuda tam anlamı ile ifrat ve tefritten uzak kalınmıştır. (Toks-

Kur'an'ın tebliğcisi olan Hz. Peygamber'in de kadın anlayışı tabii olarak ilahî mesajla paralellik arz etmektedir. Saliha kadını dünyanın en değerli varlıklarından sayan Hz. Peygamber, kadın ve erkeği tarağın dişleri gibi birbirine eşit kabul etmiştir. Kadınlara asrısaadette her şeyden önce insan olduğu ve başta yaşama hakkı olmak üzere birçok temel hakkının bulunduğu bizzat Rasulüallah tarafından ifade edildi.

rı, Ali, "Hz. Peygamber Devrinde Kadın" Sosyal Hayatta Kadın, İSAV, Ensar Neşriyat, İstanbul 1996, s. 86.) Rasulüallah bir hadisinde "Kadınları Allah'ın mes-citlerinden men etmeyiniz. Sizden mescide gitmek için izin istedikleri zaman izin veriniz." (Müslim, Salât, 134, 135, 137.) buyurmuştur. O dönemde durumu müsait olan kadınlar, cuma ve bayram namazları da

dâhil olmak üzere bütün namazlara katılmışlardır. (Çetin, age. s. 343.)

Cahiliye döneminde hiçbir itibarı bulunmayan kız çocukları ve kadınlar, Peygamberimiz tarafından layık oldukları mertebeye yükselterek bu konudaki bütün olumsuz anlayış ve davranışlar ortadan kaldırılmıştır. Hz. Peygamber'in kadına bakış tarzını en güzel şekilde ifade eden o dönemin kadınları: "Rasulüallah bize bizden daha hoşgörülü ve merhametliydi." diyerek ona karşı şükran duygularını da arz etmişlerdir. Hz. Peygamber, hayatı boyunca kadınların problemleri ile ilgilenmiş, onların eşleri ile olan anlaşmazlıklarında arabulucu olmuş, haklarını korumuş ve erkeklere eşlerine güzel davranmalarını öğütlemiştir.

"Kadınlarla iyi geçinin." (Nisa, 4/19.) mealindeki ayet, Hz. Peygamber'in hem aile hayatındaki yerini almış hem de ashaba verdiği tavsiyelerde önemli bir yer tutmuş; kadınlara iyilik yapmanın, onlara şefkatli davranmanın imanın bir alameti olduğunu beyan etmiştir. (Tirmizi, Rada, 11.) Ayrıca Hz. Peygamber Veda Haccı'nda insanlara vaaz ve nasihatte bulunup kadınlar hakkında erkeklere hayrı tavsiye etmiş ve onlara karşı iyi davranılmasını hep öğütlemiştir. Bu hususa Abdullah İbn Ömer şöyle işaret etmektedir: "Biz Hz. Peygamber'in sağlığında hakkımızda ayet iner endişesiyle kadınlarımıza sert sözler söylemekten ve haşın davranmaktan korkardık." (Toksarı, agm. s. 72.) Aslında bu itiraflar, Hz. Peygamber'in kadın anlayışının, kadınlar lehine ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktan başka, İslam dünyasında kadına karşı bakış açısının ne zamandan itibaren değişmeye başladığının da bir göstergesi olması bakımından oldukça önemlidir. ■

DÜNYA VE AHİRET MUTLULUĞUNUN YOLU: AMEL-İ SALİH

Prof. Dr. Muammer ERBAŞ | Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْتَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ ...

“Erkek, kadın, inanmış olarak kim iyi iş işlerse, ona hoş bir hayat yaşatacağız. (Ahirette de) ecirlerini yaptıklarından daha güzeli ile ödeyeceğiz.” (Nahl, 16/97.)

Biz insanoğlu bu dünyada kendimiz, ailemiz, milletimiz ve tüm insanlık adına zorlu bir sınav vermekteteyiz. Bir yandan zaman bizleri günbegün tüketirken diğer yandan dünyanın bin bir türlü meşakkati bizlere her gün acı-tatlı yepyeni tecrübeler yaşatmakta. Tıpkı Kur'an'da buyrulduğu üzere: “O (Allah) ki, hanginizin daha güzel davranacağını sınamak için ölümü ve hayatı yaratmıştır.” (Mülk, 67/2.)

Bu dünya hayatının bütün zorluk ve meşakkatlerine sabırla katlanmamızın yegâne gayesi Rabbimizin rızasını kazanmak suretiyle önce dünya ardından da ahiret mutluluğunu kazanabilmektir: “Ey Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabından koru! derler.” (Bakara, 2/201.)

Acaba bizleri önce bu dünya hayatında ardından da ebedî ahiret yurdunda başarılı ve mutlu kılacak olan en önemli şey nedir?

Bu hayati sorunun cevabını bulabilmek için Kur'an ayetlerini hızlıca bir gözden geçirmemiz yeterli olacaktır. Zira bu hızlı taramada gözümüze çarpacek olan en önemli kavram “amel-i salih” olacaktır.

Peki, o hâlde nedir bu amel-i salih? Acaba sadece namaz mı, oruç mu, zekât mı?

Hayır, amel-i salih birebir bunlardan hiçbirisi değildir. Çünkü Allah Teala Kur'an'da

bu ibadetleri amel-i salihin yanı sıra zaten ayrıca zikretmektedir: “İman edip salih amel işleyen, namaz kılan ve zekât verenler var ya, onların mükâfatları Rableri katındadır. Onlara korku yoktur, onlar üzüntü de çekmezler.” (Bakara, 2/277.)

Amel-i salih, ilk kelimesinden anlaşılacağı üzere öncelikle bir düşünce veya tutum değil bilakis bir iş veya eylemdir; fakat sıradan değil “salih” yani Allah'ın rızasına uygun bir iş veya eylemdir. Zira amel-i salih, içinde geçtiği hemen her ayette “iman” kavramından hemen sonra zikredilir. Buna göre sıradan bir iş, eylem veya tutumun amel-i salih dönüşebilmesi için öncelikle sahibinin Allah'a ve ahirete iman etmiş olması şarttır: “İman edip de amel-i salihte bulunanlar bilmelidirler ki biz güzel işler yapanların ecrini zayi etmeyiz.” (Kehf, 18/30.)

Amel-i salih, herhangi bir şekilde haksız çıkar sağlamak, reklam yapmak veya kendini tatmin etmek için değil yalnız ve yalnız Allah'ın rızasını kazanmak için yapılan iş ve eylemlerin bütünüdür ifade etmektedir. Zira Kur'an'a göre bir kimse, ihtiyaç sahibi bir başkasına dinin emri olan sadaka veya zekât verse fakat buna riya veya eziyet karıştırırsa bu durumda yapmış olduğu apaçık bir ibadet bile olsa amel-i salih hükmü kazanamamaktadır: “Ey iman edenler! Allah'a ve ahiret gününe inanmadığı hâlde malını gösteriş için harcayan kimse gibi

Amel-i salih, ilk kelimesinden anlaşılacağı üzere öncelikle bir düşünce veya tutum değil bilakis bir iş veya eylemdir.

başakakmak ve incitmek suretiyle yaptığınız hayırlarınızı boşa çıkarmayın.” (Bakara, 2/264.)

Allah rızası gözetilmek şartıyla ağızdan çıkan güzel bir söz veya bir kimsenin hatasını affetmek gibi basit şeyler dahi amel-i salih kapsamına girer: “Güzel bir söz ve bağışlama, peşinden eza gelen bir sadakadan daha iyidir. Allah müstağnidir, halimdir.” (Bakara, 2/263.)

Genel anlamda Allah rızası gözetilerek yapılan küçük büyük her iyi ve güzel şey gibi, Müslüman bir birey olarak üzerimize düşen aslı insanlık görevlerimiz de amel-i salih kapsamına girer. Nitekim bir anne babanın en büyük amel-i salih, maddi ve manevi anlamda Allah’ın rızasına uygun salih evlat yetiştirmektir. Çünkü bu hususta Kur’an’da şöyle buyrulmaktadır: “Emzirmeyi tamamlamak isteyen için analar çocuklarını tam iki yıl emzirirler. Onların normal ölçülerde yiyecek ve giyeceklerini sağlamak da babanın borcudur.” (Bakara, 2/233.)

Bu durumda çocukların en önemli amel-i salih ise anne babasına itaat edip onlara karşı evlatlık görevlerini eksiksiz bir şekilde yerine getirmektir: “Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi, anne babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlarsa kendilerine ‘Öf!’ bile deme; onları azarlama; ikisine de güzel söz söyle.” (İsra, 17/23.)

Bunun ötesinde bir kimsenin sahip olduğu işi Allah’ın rızasına uygun olarak yapması onu (iş) yine uhrevi sevap kazandıran bir amel-i salih kapsamına dâhil eder. Buna göre herkesin en önemli amel-i salih, kendi rızasını helalinden kazanmak için Allah’ın rızasına uygun bir şekilde icra ettiği mesleğidir. Cenab-ı Allah Kur’an’da şöyle buyurmaktadır: “Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun.” (Tahrîm, 66/6.)

Buna göre bir öğretmenin amel-i salih vermiş olduğu eğitim, öğrencilerin amel-i salih ise almış oldukları eğitimidir. Zira Allah’ın Kur’an’da bizlerden ilim talebi vardır ki bunun muhatabı öncelikli olarak öğretmenler ve öğrencilerdir: “De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?

Doğrusu ancak akıl sahipleri bunları hakkıyla düşünür.” (Zümer, 39/9.)

Bir hâkim, savcı veya avukatın amel-i salih yürütmüş olduğu davalardır. Zira Allah Teala’nın Kur’an’da bizlerden adalet talebi vardır ki bunun öncelikli gerçekleşme yeri mahkemelerdir: “Eğer hükmedersen aralarında adaletle hüküm ver. Allah adil olanları sever.” (Maide, 5/42.)

Bir güvenlik görevlisinin en önemli amel-i salih sorumlu olduğu bölgede halkın can güvenliğini korumaktır. Zira Kur’an’a göre en büyük günah, haksız yere bir kimsenin canına kıymaktır. Doğal olarak böyle büyük bir günaha mani olmak elbette öncelikli olarak bir güvenlik görevlisinin en büyük görevi ve amel-i salihidir: “Kim bir kimseyi, bir kimseye veya yeryüzünde bozgunculuğa karşılık olmadan öldürürse bütün insanları öldürmüş gibi olur...” (Maide, 5/32.)

Bir doktorun amel-i salih de hastalarına uygulamış olduğu tedavidir. Zira yine Kur’an’da Cenabı Allah’ın bizlere yönelik insanları yaşatma talebi vardır. Bunun maddi anlamda öncelikli muhatabı elbette doktorlar ve diğer sağlık çalışanlarıdır: “... Kim de onu diriltirse (ölümünden kurtarırsa) bütün insanları diriltmiş gibi olur.” (Maide, 5/32.)

Bu noktada bir işin amel-i salih kapsamına girebilmesi için bizce onun ille de bedava yani maddi bir karşılık almadan yapılması gerekmez. İslam’da en önemli şey, kul hakkıdır. Zira Allah Teala hiç kimsenin en ufak bir hakkının diğerinde kalmasından razı olmaz. Bu nedenle herkes yaptığı işin karşılığını daha alın teri kurumadan tam olarak almalıdır.

Bu noktada önemli husus, yapılan işin Allah’ın rızasına uygun olarak en iyi şekilde yerine getirilmesi ve muhatapların birbirlerinden razı olmalarıdır. Dolayısıyla bir Müslüman, mesleğini Allah’ın rızasına uygun şekilde yürüttüğü takdirde bir yandan onun dünyevi ücretini diğer yandan da uhrevi sevabını alacaktır: “Erkek, kadın, inanmış olarak kim iyi işlerse ona hoş bir hayat yaşatacağız. (Ahirette de) ecirlerini yaptıklarından daha güzeli ile ödeyeceğiz.” (Nahl, 16/97.)

Bir kimsenin sahip olduğu işi Allah’ın rızasına uygun olarak yapması onu (iş) yine uhrevi sevap kazandıran bir amel-i salih kapsamına dâhil eder.

DÜNYAYA BEDEL ÜÇ NİMET

Prof. Dr. Zekeriya GÜLER | TDV 29 Mayıs Üniversitesi

عَنْ سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مِحْصَنِ الْأَنْصَارِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ أَصْبَحَ آمِنًا فِي سِرْبِهِ مُعَافًى فِي جَسَدِهِ عِنْدَهُ طَعَامٌ يَوْمِهِ فَكَأَنَّمَا حِيزَتْ لَهُ الدُّنْيَا».

Seleme b. Ubeydullah b. Mihsan el-Ensari babasından rivayet ettiğine göre Rasulullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:

“Hanginiz canı ve malı emniyet içinde, beden sağlığı yerinde, günlük yiyeceği de yanında iken güne başlarsa sanki bütün dünya (nimetleri) kendisine verilmiş demektir.”

(Buhari, el-Edebü'l-müfred, hadis no: 300; Tirmizi, Zühd, 34; İbn Mace, Zühd, 9.)

Açıklama

Metni, İmam Buhari'nin el-Edebü'l-Müfred'inden alınan bu hadisin Tirmizi ve İbn Mace rivayetlerinde “sizden (minküm)” kaydı vardır. İbn Mace rivayetinde “beden sağlığı (muâfen fi cesedihî)” önce zikredilir. Ayrıca bazı tariklerde “yiyeceği (taam)” kelimesi yerine “azık (kût)” geçer.

Hadis kaynaklarında “zühd” başlığı altında geçen bu hadis-i şerifte, insanoğlunun her zaman ve her yerde en çok ihtiyaç duyduğu ve kıymetini bilmesi gerektiği üç nimet sayılır: Emniyet, sağlık ve yiyecek.

Emniyet

Emniyet içinde yaşamak; can, mal, mesken, ırz ve namus güvenliğine sahip olmak demektir. Bu güvenlik, her türlü düşman tehdidinden, terör ve korku ortamından emin olmakla mümkündür. Bu sebeple Rasul-i Ekrem, düşmanlarının bile güvenini kazanarak “Muhammedül-Emin” diye anılmış, fitne ve fesadın ortadan kaldırılıp emniyet ve adaletin sağlanması için her türlü mücadeleyi göze almıştır. Nitekim Rasul-i Ekrem'in “Ben babam İbrahim'in duasıyım.” diye kendisini tanıttığı ve ümmetinin “İsan-ı sıdk” ile yâd ettiği Hz. İbrahim de önce-

likle yaşadığı beldeyi güvenli kılması, sonra da insanlığı maddi-manevi felakete sürükleyen putperestlikten kurtarması için Allah'a dua etmiş ve bu uğurda mücadele vermişti.

Yüce İslam, şu beş temel değer emniyet altına alınmasını hedefler: Din (hıfz-ı din), akıl (hıfz-ı akl), can (hıfz-ı nefis), nesil (hıfz-ı nesl) ve mal (hıfz-ı mâl). Zarurat-ı hamse diye bilinen bu beş temel değer, fert ve toplumu ayakta tutar. İrk, dil ve din farkı gözetilmeksizin her insan bu haklara sahiptir. Gerçekten de yaratılış itibarıyla “zayıf” bir varlık olan insanın en temel ihtiyaçlarından birisi kendini güvende hissetmesi ve ona bu güvenin hissettirilmesidir. Zira insan, bir ömür boyu her şeyden önce güven içinde yaşamak ister.

Sağlık

Her türlü rahatsızlıktan uzak bir şekilde kulluk bilinci ve yaşama sevinci ile güne başlamak en büyük şükür vesilesidir. Zira ibadet neşvesi ve maişet temini ancak sağlıklı bir bedenle tam olarak gerçekleşebilir. “İki nimet vardır ki insanların çoğu onları değerlendirme hususunda aldanmıştır: Sağlık ve boş zaman.” (Buhari, Rikâk, 1.) hadisi sağlığın korunması gereken büyük bir nimet ve emanet olduğunu öğretilir.

Her türlü rahatsızlıktan uzak bir şekilde kulluk bilinci ve yaşama sevinci ile güne başlamak en büyük şükür vesilesidir.

Hız. Peygamber (s.a.s.) beden ve çevre temizliğini önemseyerek sağlıklı bir toplum yapısı hedeflediğinden kötü hastalıklardan Allah'a sığınmış, zararlı yiyecek ve içeceklerden, bulaşıcı hastalıklardan uzak durulmasını emretmiş, hastalıklı bölgeye girilmesini ve oradan dışarıya çıkılmamasını istemiştir. Bu yüzden mümin, koruyucu hekimlik ve modern tababetten yararlanıp Şaî ismiyle Allah'a iltica ederek akıl, ruh ve beden sağlığını korumalıdır.

Kanuni Sultan Süleyman'ın şu beyti sıhhat ve devlet gibi iki büyük nimetin önemine vurgu yapar: "Halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi / Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi" Zira mahiyeti ne olursa olsun herhangi bir faaliyetin semereli olması ruh ve beden sağlığına bağlıdır.

Yiyecek

"Âdemoğlunun şunlar dışında bir hakkı yoktur: Oturacağı ev, bedenini örtecek elbise, yiyecek etmek ile su koyacak kap." (Tirmizi, Zühd, 30.) Demek oluyor ki, insanın hakkı olan şeyler zaruri ihtiyaç maddeleridir. Bunlar da hayati tehlikeden, sıcağıtan-soğuktan koruyacak, ihtiyaca cevap verecek ev, giyecek, yiyecek ve içecekten ibarettir. Bunlara ulaşabilmek için gösterilen her türlü çaba ibadet sayılır.

Daha önce işaret edildiği üzere bu hadis-i şerif, ilgili kaynakların "züht" bölümünde yer alır. Züht (zahitlik), dünya zevklerine karşı olumsuz tutum ve davranış içinde bulunmak demektir. Zühdün karşılığı ise dünyaya rağbettir. Züht, bir müminin hayatında özellikle ahlaki kişiliğinin oluşumunda önemli bir yere sahiptir. Aslında bu anlayış çerçevesinde şekillenen hayat tarzına göre kötü olan dünyanın kendisi değil hevaya uyup dünyalıkların peşinden gitmektir. Züht, nefsin haklarından değil belki hazlarından vazgeçmek demektir. Züht, başkalarına muhtaç olacak kadar fakir ve yoksul yaşamak da değildir. Zira Peygamberimiz (s.a.s.), insan için elinin emeğiyle geçinip başkasına muhtaç olmamaktan daha üstün bir amel olmadığını her daim dile getirmiştir. İşte bu anlamda züht, tarih boyunca dünyevileşen, gösterişli ve debdebeli bir

yaşam süren insan tipleri karşısında psikolojisi bozulan toplumu rahatlatan bir hayat iksiri olmuştur.

Annesi Hz. Ömer'in torunu Ümmü Âsım, babası Mısır valisi Abdülaziz b. Mervan olan Emevi halifesi Ömer b. Abdülaziz halifeliği sırasında (717-720), zevcesinin mücevherlerini ve evindeki fazla eşyayı beytül mâle koydurmuş, halifelik görevi karşılığında maaş almamış, valilerin ticaretle uğraşmasını ve hediye almasını yasaklamış, azla yetinerek gayet sade bir hayat yaşamıştır. İlk dört halifeyi örnek alan bu davranışları sebebiyle o Hulefa-yı Raşidin'in beşincisi sayılmayı hak etmiştir. Ayrıca adaletiyle Hz. Ömer'e, ilmiyle İbn Şihab ez-Zühri'ye, züht ve takvasıyla da Hasan Basri'ye benzetilmiştir.

Bu itibarla, geniş imkân sahibi olduğundan çok harcayan ve çok tüketen bir mümin, Ömer b. Abdülaziz'in bu zahidane hayat tarzı ile dedesi Hz. Ömer'in şu karar ve uygulaması karşısında kendi payına düşeni almalıdır:

Bir gün Ömer b. el-Hattap (r.a.) tereyağı ile ekmek yerken bedevi bir adamı sofrasına davet etti. Adam ekmeğini tabağın dibindeki yağı sürüp (iştahla) yemeye başladı. Hz. Ömer, "Sen katığı olmayan birine benziyorsun." deyince adam "Vallahi şu zamandan beri tereyağı yemedim ve onun (muhitimizde) yenildiğini de görmedim." diye cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Ömer "Halk eski refah ve bolluk günlerine kavuşuncaya kadar artık tereyağı yemeyeceğim." dedi. (Muvatta', Sıfatü'n-Nebî, 10.)

Hadisten Öğrendiklerimiz

- Kimseye muhtaç olmadan günlük rızkını kazanan kimse dünyanın en zengin insanı demektir.
- Emniyet içinde yaşamak büyük bir nimet, sağlıklı olmak da büyük bir lütuftur. Bunlara sahip olan kimse Allah'a şükretmeli ve sevinmelidir.
- Züht, insan eğitiminde etkili olan, bireysel ve toplumsal ahlaki geliştiren bir hayat tarzıdır.

"Âdemoğlunun şunlar dışında bir hakkı yoktur: Oturacağı ev, bedenini örtecek elbise, yiyecek etmek ile su koyacak kap."

HAKİKATİN KENDİSİ

HAKK

Fatma BAYRAM

Herkesin kendine göre bir hakikat ölçüsü vardır. Kimi faydası kimi iyiliği kimi de güzelliği ile belirler eşyanın değerini. Gerçeği sadece gerçek olduğu için beğenip seven pek azdır. Hele de söz konusu din ise dinin sahibi öyle elle tutulur gözle görülür biçimde karşımızda olmadığından mı nedir, miri malı gibidir; herkes onun gerçeğini gönlüne göre belirler. Oysa nasıl ki doğanın –bizim hoşumuza gitsin gitmesin- bir gerçekliği varsa yaratıcının da bir gerçekliği var. Doğanın gerçekliğini onu gözlemleyerek öğreniriz, yaratıcının gerçekliğini de O’nu dinleyerek. O’na ulaşmanın başka yolu yoktur çünkü.

Hak nedir?

Diğer pek çok manası yanında gerçek, doğru ve hakikate tam uygun olma anlamına gelen hak kelimesi mastar kalıbındadır. Rabbimizin mastar olan diğer isimlerinde olduğu gibi o mastarın ifade edebileceği bütün anlamları kendinde toplar, yani hakkın biz-zat kendisi olduğunu gösterir. (Lokman, 31/30.) Ebu Bekir İbnü’l-Arabi’nin dediği gibi O’nun sözünde yalan, vaadinde aykırılık ve fiilinde hikmetsizlik bulunmaz. O’nun varlığı hak olduğu gibi isim ve sıfatları, sözleri ve fiilleri de hakır. Ne yapıp etmişse, ne söyleyip emretmişse hepsi hakır. Gönderdiği peygamberler, indirdiği kitaplar hakır. Kısacası Allah’ın dini, peygamberi, emri, işi gibi O’na nispet edilen her şey hak-tır. Hak Allah olmasa idi hakikat diye bir şey olmazdı. Evrendeki gerçekliği O’nun varlığını hesaba katmadan anlayabilmek imkânsızdır. Bir şey hakikat olsun da Allah ile bir bağı olmasın, bu imkânsızdır. Hangi zihin ki Allah’tan kopuk çalışır ve ulaştığı hakikatin Allah ile ilişkisini kuramaz, hak-kaniyetli bir sistem ve toplum inşa edemez. İşte bu yüzden O’nun ‘Hakk’ını vermeyen

bilimler bütün içinde anlamlı (ve faydalı) olabilecek konumlarını bulamayıp tüm varlıklara eziyet veren sonuçlar üretip durmaktadırlar. Çünkü Hakk’ı tanımayan hakikatle mutabakat kuramaz.

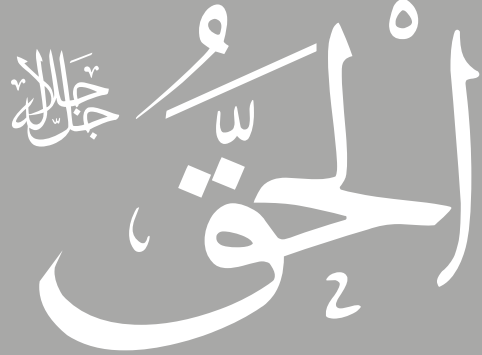
Kur’an’da hak

Kur’an-ı Kerim’de hak kelimesi çeşitli formlarda kullanılır. Bu zengin kullanım içinde pek çok yerde Allah’a nispet edilmekte olup bunların bazısında doğrudan zat-ı ilahiyeye izafe edilir. (Kehf, 18/44; Hac, 22/6, 62; Nur, 24/25; Lokman, 31/30.) Kur’an’da yüzlerce kez tekrarlanan hak kavramı Allah’tan başka Hz. Peygamber’in (Bakara, 2/119; Tevbe, 9/62; Neml, 27/79.) ve dinin (Tevbe, 9/29, 33; İsra, 17/81.) hak olduğunu da ortaya koyar. Hak aynı zamanda Kur’an’ın ismidir. (Bakara, 2/176; Yunus, 10/94.) Fus-silet suresinin 42. ayetinde açıkça dile getirildiği üzere Kur’an baştan sona hakır; batıl onun yanına bile yaklaşamaz. Allah’ın indirdiği kitapların gerçekliğini göremeyenler aslında Allah’ın Hak oluşunu layıkıyla takdir edemeyenlerdir. (Enam, 6/91.) Hak ismi Kur’an’da Melik (Taha, 20/114; Mü’minun, 23/116.) ve Mevla (En’am, 6/62.) gibi otorite bildiren sıfatlarla birlikte gelerek Allah’a karşı hiçbir güçte gerçeklik görmemek gerektiği vurgulanır.

Kur’an’da “Hakk” kavramının neredeyse bütün boyutlarıyla ve kuvvetle vurgulandığı yer Yunus suresidir. Surenin 30. ayetinde kıyamet gününde Hakk olan Mevla’nın huzuruna çıkıldığında kendisine tanrı gibi muamele ettiği tüm varlıkların kişiyi tek başına bırakacakları hatırlatıldıktan sonra 31. ayette Hakk ilah’ın evsafi sayılıyor ve kâinatın sevk ve idaresini yürüten, bütün işleri elinde tutan gerçek tanrıya neden kulluk edilmediği soruluyor. Asıl dikkatlerinize

Hakk’ın zıddı batıldır.
Gerçek dışı ve asılsız anlamına gelir. Bir şey hak ise onun varlık içinde bir anlamı ve yeri vardır; batıl ise anlamsız ve amaçsızdır.

Hakikat bizatihi hakikat olduğu için güzel; batıl da batıl olduğu için çirkindir. Hakk'ın ve batılın sonuçta neler kazandırıp neler kaybettirdiğine bakılmaksızın böyledir bu. Hakikate saygı duymayıp onu istediği gibi evirip çevirmeye kalkanlar Yüce Allah başta olmak üzere O'nun dinini, kitabını, peygamberini kendi arzu ettikleri gibi tanımlamak isterler. Böyle olunca da hakkı batılla karıştırmış olurlar.

sunacağımız 32. ayette ise “Bu hakikat kabul edilmediğinde geriye sapıklıktan başka ne kalır?” diye sorularak iman meselelerinde yalnızca hak ve batılın olduğu; ikisinin arasında belirsiz bir alan olmadığı vurgulanıyor. 33 ve 34. ayetlerde Allah hakkında yanlış inançlara sapanların hâlleri kısaca özetlendikten sonra 35. ayette “Sadece Allah insanı hakka/doğru yola iletir.” denilerek vahyin ışığı olmadan hakka ulaşmanın imkânsızlığı gösteriliyor.

Hak-batıl

Hakk'ın zıddı batıldır. Gerçek dışı ve asılsız anlamına gelir. Bir şey hak ise onun varlık içinde bir anlamı ve yeri vardır; batıl ise anlamsız ve amaçsızdır. O yüzden batıl yok olmaya mahkûmdur. (İsra, 17/81; Enbiya, 21/18; Şura, 42/24.) ve Allah'ın yarattığı hiçbir şey batıl değildir. (Âl-i İmran, 3/191; Sad, 38/27.)

Hakikat bizatihi hakikat olduğu için güzel; batıl da batıl olduğu için çirkindir. Hakk'ın ve batılın sonuçta neler kazandırıp neler kaybettirdiğine bakılmaksızın böyledir bu. Hakikate saygı duymayıp onu istediği gibi evirip çevirmeye kalkanlar Yüce Allah başta olmak üzere O'nun dinini, kitabını, peygamberini kendi arzu ettikleri gibi tanımlamak isterler. Böyle olunca da hakkı batılla karıştırmış olurlar. Oysa bir kez batıl ile karıştırılan hak, artık hak olma ve doğruya ulaştırma niteliğini yitirir. (Yunus, 10/30-35; Mü'minin, 23/7.) Hak geldikten sonra batılın ortaya bir şey koyma veya durumu haktan önceki hâle geri döndürme gücü asla yoktur. (Sebe, 34/49.) Kur'an-ı Kerim hak ile batılı karıştırmama konusunda bilhassa dikkatlerimizi çeker. (Bakara, 2/42.)

“Sana hakkı
getirenden hakkı
kabul et! Küçük, büyük ya
da hoşlanmadığın birinden
de olsa. Batılı da reddet! Kü-
çük, büyük veya hoşlanıp
sevdiğin birinden de
olsa.”

Tarih boyunca hakkın karşısına batılla çıkarak onu yok etmeye çalışanların sonlarını haber vererek bu yola girmememizi söyler. (Kehf, 18/56; Mü'min, 40/4-6.) Bütün bunlara rağmen tek hedefi bu dünyanın gösterişli hayatı olduğu için batıl yollara sapanların öbür dünyada amellerinin batıl çıkacağını haber verir. (Hud, 11/15-16.) Pek çok yerde de malların batıl yollara başvurularak ele geçirilmesi eleştirilir. (Bakara, 2/188; Nisa, 4/29, 161; Tevbe, 9/34.)

Hakk'ın tecellisi

Bu isim bize bir gerçeklik anlayışımızın olmasını ilham ettiği gibi etrafımızda olup biten her şey hakkında da gerçekçi olmamızı, her şeye hakkını vermemizi hatırlatır. İbn Arabî'ye göre bu isim kime tecelli ederse o, işlerin hakikatine vakıf olur; asılsız düşünce ve davranışlardan korunur. Artık onun bütün hareketleri hak çerçevesindedir. Hakk'a böylesine tabi olan elbette Hakk'ın himayesinde olur. (Kehf, 18/44.)

Hakk'ın tecellisine mazhar olanlar için hak her şeyden âlîdir. İbn Abbas'tan bir rivayette hak veya batıl birtakım tavsiyelerle muhatap olanlara hakkın hatırının yüceliğini gösteren bir hatırlatma yapılır: “Sana hakkı getirenden hakkı kabul et! Küçük, büyük ya da hoşlanmadığın birinden de olsa. Batılı da reddet! Küçük, büyük veya hoşlanıp sevdiğin birinden de olsa.” Ayrıca İslam'a göre hakikat gizli saklı değildir. Gazali'nin de işaret ettiği gibi alenidir ve herkesin erişimine açıktır. Bu yüzden hakikate ulaşmak için bizi sırlı bilgilere erdirecek gizemli yollara ihtiyacımız yoktur.

ÖLÜM TARLALARI

Prof. Dr. Adnan Bülent BALOĞLU

islam ülkelerinin, çivisi çıkmış dünyamızda, bozuk bir satır üzerinde düşme kalkanı olmaya çalıştıklarını daha önce söylemiştik.

Tarih hızla akarken, İslam ülkeleri de tarihe nispet edencesine her gün yeni bir gündemle uyanıyorlar güne.

Dünün çözüm bekleyen sorunlarına bugün yenileri, derken yarın daha başkaları ekleniyor. Bu gidişat hiç hoş değil, uçurumun eşiğinde gezinenler var. Sürekli krizlerle fena hırpalananların tarihin acımasız temposuna uzun süre direnmeleri pek mümkün görünmüyor.

Tarihin ardında kalmak veya tari-

hin dışına düşmek bu olsa gerek. Bitmiş, yitmiş, tükenmiş, gün sayan toplumların istikameti tarihin mezarlığıdır.

Unutmayalım, toplumlar da canlılardır; nefes alır verirler, uyurlar, canlanırlar, olaylar karşısında tepki verirler, kendilerini korumaya alırlar vs...

Ne var ki, Yahya Kemal'in veciz deyişle, limandan kalkma vakti gelenler, demir alırlar zamandan, bir sessiz gemi misali, yavaş yavaş, usul usul...

Keza, Yüce Kitabımızda geçmiş kavimlerin her vesileyle anılması boşuna değildir. Yirmi birinci asrın eşliğinden içeri adım atalı epey zaman oldu, lâkin doğu cephesinde değişen pek fazla şey yok.

Hindistanlı akademisyen ve yazar Vijay Prashad'ın tespiti acıdır: "Geçtiğimiz on beş yıl boyunca dört Arap ülkesi yok edildi: Irak, Libya, Suriye ve Yemen. Bir Arap ülkesi -Mısır- susturuldu ve halkının hayalleri rafa kaldırıldı. Diğer bir Arap ülkesinin -Filistin- dünya tarih sahnesinde yerini alması engellendi. Rejim değişikliği teorisi bu dört devletin -Irak, Libya, Suriye ve Yemen- yıkımından sorumludur." (Ulusun Ölümü, İst. 2017, 24.)

Afganistan, Irak derken, kervana Libya, Yemen ve Suriye dâhil oldular. Bu beldelerde Müslümanlar çalışarak ter dökmek yerine, vurarak kan döküyorlar.

Bu ağır faturayı, tek başına, Soğuk Savaş sonrasının 'tek kutuplu dünya' modelinin sırtına yıkarsak, yasak savma kabilinden bir iş yapmış oluruz. Bu kısmen doğru olmakla birlikte resmi tam yansıtmıyor.

Evde süregiden eza ve cefayı sadece dış etkenlere bağlarsak, ev sahibini aklamış, bütün vebal ve kusurlarını örtbas etmiş, evin pisliklerini halının altına süpürmüş oluruz.

"Düşmanlarımız sınırı geçmediler, karıncalar gibi zayıflığımızın içinden sızdılar." der Suriyeli şair Nizar Kabbani. Benim anladığım şu: hırsız suçlu fakat ev sahibi süten çıkmış ak kaşık değil!

"Başınıza gelen her musibet, hatalarınız / günahlarınız yüzündendir..." diyen Şûrâ, 42/30 ayeti ve benzerleri sadece fertlere değil, kavimlere, topluluklara, devletlere de sesleniyor.

İnsanlar ve toplumlar, hatalarının bedelini sebep-sonuç arasındaki bağımlı ilişki gereği mutlaka öderler. Buna Sünnetullah yani Allah'ın değişmez kanunu demek uygun düşecektir. Siz ister müstahakkını bulmak deyin isterseniz ilahi adaletin tecellisi deyin; aynı kapıya çıkar.

Kendi çıkarları için sınırları tarumar etmek, rejimleri yıkmak, haritaları yeniden çizmek için yola çıkanlar geçmişte ödedikleri ağır faturaların ardından bir gerçeği keşfettiler. Tutuşturduğun ateşin ortasına kendin atlamayacaksın.

Allah zulmü ne diler ne de ona rıza gösterir (Mü'min, 40/31.), hâlbuki kendine zulmeden, haksızlık eden ve dolayısıyla zulmü davet eden ve işleyen kulun bizzat kendisidir (Yunus, 10/44). Zalimlik edip de hiçbir şey yokmuş gibi davrananları Allah çok iyi bilir (Bakara, 2/95); Allah onların ciğerlerini bilir, tabir caizse...

Fitne ve fesadın failleri için mutlak bir 'zarar-ziyan' hesabı olacaktır: etme-bulma dünyası!...

Terörün maşaları

Şeytana bile külahını ters giydirebilecek küresel düzenbazlar Irak için yazdıkları işgal, savaş ve sömürü senaryosunu sonuca etki etmeyecek değişiklikler yaparak Suriye'ye uyarlayıverdiler.

İngiltere ve Fransa'nın, tarihî ve kültürel gerçeklikleri yok sayarak yaklaşık bir asır önce kuma çizdikleri 'keyfi' sınırların miadını doldurduğu anlaşıyor. "Bu sabah Irak'ın güney sınırlarını çizmeye başladım." diyordu 'Çöl Kraliçesi' lakaplı İngiliz Gertrude Bell, babasına yazdığı mektupta. (M. Bardakçı, 'Irak Sınırımızın Macerası', Habertürk, 05. 7. 2010.)

Kendi çıkarları için sınırları tarumar etmek, rejimleri yıkmak, haritaları yeniden çizmek için yola çıkanlar geçmişte ödedikleri ağır faturaların ardından bir gerçeği keşfettiler. Tutuşturduğun ateşin ortasına kendin atlamayacaksın. Vaktiyle Vietnam, Kore ve Afganistan'da yaşanan acı tecrübelerden çıkardıkları ders gereği, artık ateşi elleriyle tutmuyorlar. Onlar için ateşe gönüllü atlayacak hain maşalar var zira.

Bu silah, bu güç, bu para, bu şeytani zekâ onlarda olduğu sürece, kirli senaryolarında rol alacak figüranlar maalesef olacaktır. Neticede, kozmik odalarda yazılan savaş senaryolarını arazide uygulama işi, kimine ideolojik, kimine sözde dinî kisveler giydirilen 'yerli' maşalara havale edilir.

"İnsanlar ders almadıkça günlük hayatın tecrübelerinden,

Ve susuz bırakıldıkça zihnimiz,

Barış ötelede, çok ötelede olacak"

diyor bahtsız Somali'nin 'Hadravi' künyeli şairi Muhammed İbrahim Varsame. (Alıntı: A. Abdi Elmi, Somali, İst. 2012, 185.)

PKK, PYD, YPG, DEAŞ/İŞİD ve malumunuz olan daha niceleri hedefte birleşirler; etiket ve görünüm itibarıyla farklı olsalar da ümmette ihanette ortaklırlar; şer işinde müttefikler!

Hepsi 'tek tip proje'dir. Esrarlıdır; aldatmada, dolandırmada, kılık değiştirmede, araziye uyum sağlamada, masumiyet maskelerinin ardına gizlenmede kimse ellerine su dökemez. Aynı zamanda ölümcüldürler...

Mehmetçiğimiz, zulme uğrayanların hakkını savunmak, Afrin'in ölüm tarlalarını yeniden hayata döndürmek için şimdi orada! Allah, yâr ve yardımcılar olsun; şehitlerimizin mekânları cennet olsun.

Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı...

Kendi rejimi ve terör örgütleri tarafından 2011'den beri yağma ve talan edilen, halkına zulmedilen Suriye huzur ve barışa hasret.

"Suriye'de Bahar'ı çok bekleyeceğiz; kan akmaya devam edecek! Hangi kan? Elbette masum Müslümanların kanı!" diyor araştırmacı yazar Ali Bademci, 'Suriye Sendromu' isimli eserinde. (İst., 2017, 338.)

Ben çare, tedbir ve çözümün Müs-

lümanların elinde olduğuna inanmıyordum. "Hangi İslam dünyasından, hangi Müslümanlardan bahsediyorsunuz Hocam?" itirazınızı duyar gibiyim.

Haklısınız... Bu konuya ayrı bir fasıl açacağız inşallah.

Teröristlerce altı köstebek yuvasına üstü mayın tarlasına dönüştürülen verimli Suriye toprakları şimdi birer 'ölüm tarlası!' Güzelim tarım arazilerine artık ne tahıl ve sebze ekilebiliyor ne de olgunlaşan

meyveleri, zeytinleri toplanabiliyor. Gerçek sahipleri ya göçtü veya göçürüldü ya da öldürüldü.

Sadece bizde misafir 3,5 milyon Suriyeli kardeşimiz var, gerisini varın siz tahayyül edin. Birer harabeye dönen şehirleri, kasabaları, köyleri ne siz sorun ne ben söyleyeyim. O talihsiz beldeler sadece sakinlerini kaybetmedi, tarihlerini ve hatıralarını da ebediyen yitirdi. Evler şimdi birer hayalet ev! Çoğu birer enkaz yığını, ayakta kalanlar delik deşik! Bir gün enkaz kaldırılınca altından ne kadar iskelet çıkacak meçhul.

Suriye, Suriye olalı böyle zulüm, böyle dehşet, böyle kan görmedi...

Savaş tacirlerine, birer ölüm makinesine dönüşerek kendi halklarına derin bir kin ve nefret kusan ölümcül ruhlar, namı diğer 'besleme piyonlar', efendilerinin ekmeğine yağ sürmekle meşguller.

Vicdanı, imanı, insafı kurumuş bu eşkıyaların 'son kullanma tarihi' dolunca efendileri, gözünü kırpmadan onları harcayacak; şimdilik efendileriyle kol kola biraz daha halay çekedursunlar!...

Bu eşkıyalar Suriye topraklarında terör estirmeye devam ettiği sürece, 'eziyetler kâsesini dibine kadar yalayıp yutmuş' -bu ifadeyi Stefan Zweig'dan ödünç aldım- Suriye halkının dramı da devam edecek. Rejimin de tahtı kurtarma pahasına onlara çanak tuttuğunu belirtelim.

Dedik ya, şer ve ihanet odakları dilde, fikirde, ideolojide, eylemde ortaktır... Ve tabii, yıkmada, yok etmede...

"İnsanı yaşat ki, devlet yaşasın!"

Bu yıkım ve enkazın içinden Suri-

ye için yeni bir gelecek doğar mı, içine düşürüldüğü bu gayya kuyusundan tez zamanda çıkar mı bilinmez. Bu kardeş ülke, toprakları taksim edilmeden, parçalanmadan bu keşmekeşten, bu badireden kurtulur mu meçhul.

Çok bilinmeyenli karmaşık, girift bir denklem var karşımızda; neticeyi kestirmek, doğru bir tahminde bulunmak imkânsız.

Dağdan inip bağdakini tehdit ve zulümle kovan, masumları öldüren, mallarını, toprağını gasp eden ve hatta eline fırsat geçtiğinde sivil halkımızın üzerine roket yağdıran bu zalimlere birilerinin dur demesi gerekiyordu. Suriye'nin bu kaotik ortamından istifadeyle bir 'kanton' kurmayı ümit eden bu fırsatçılara engel olmak şarttı.

Fırat Kalkanı hangi amaçla yapıldıysa, şimdi Zeytin Dalı Harekâtı da o amaçla yapılıyor: Bu bölgelerden terörizmi ve teröristleri silip süpürmek ve bölgeleri hâlihazırda misafirimiz olan gerçek sahiplerine teslim etmek. Bu coğrafya üzerinde kirli emelleri olan emperyal güç odaklarının kullanımı için oldukça elverişli olan cinayet ve ihanet şebekeleri rahatça at oynatmaya devam ettiği müddetçe barış, Kaf dağının ardındadır.

Suriye kavramı, yapay, kuru, üretilmiş, icat edilmiş bir kavram (Bademci, ae., 93.), yoktan var edilen bir devlet -ondan da Lübnan türetilmiştir- olmuş olsa bile bunlar geçmişte kaldı. Bugün Suriye bir devlettir ve bizimle ortak tarihi, dini, kültürel bağları olan bir komşumuzdur, dolayısıyla toprak bütünlüğü her durum ve şartta korunmalıdır. Bu vahim gidişatın bize külfet vermeye devam edeceğinde şüphe yoktur.

Suriye devleti içeride sulhu sağlamak için öncelikle kendi halkına zulümden vazgeçmelidir. Devletini ve topraklarını ancak böyle muhafaza edebilir.

Şeyh Edebalı der ki: "İnsanı yaşat ki, devlet yaşasın!"

İsveç'teki müşavirlik yıllarımda bir ramazan akşamı ABD Büyükelçisi'nin üst düzey Somalili entelektüel, siyasetçi ve iş adamları için kendi konutunda tertiplediği iftar davetine, ramazan ayının Müslümanlar için anlam ve önemini anlatmak üzere ben de davet edilmiştim. İftar sonrasındaki sohbette söz alan Somalili bir bayanın şu sözleri kulağımda hâlâ yankılanır: "Bize sömürge gözüyle bakmayan, karşılıksız yardım elini uzatan tek ülke Türkiye!" Büyükelçinin o an bana dönüp kafasını sallayarak bakışını hiç unutamam.

Bizim tıynetimizde yağmacılık, talancılık, sömürgecilik, zulmetmek yoktur.

Reyhanlı ilçemiz Afrin'e kuş uçuşu yaklaşık 40 kilometre olup Cemil Meriç'in de memleketidir. Onun 1935'te yazdığı 'Afrin' şiirini çoğumuz ne duymuş ne de okumuştur, keza ben de. Sonunu şöyle bağlar merhum:

"Böyle şahlanma Afrin, çarçabuk yorulursun,

Yaz, tembellik aşılır damarlarına, aman!"

Afrin'in kurtuluşu yakındır.

Mehmetçiğimiz, zulme uğrayanların hakkını savunmak, Afrin'in ölüm tarlalarını yeniden hayata döndürmek için şimdi orada!

Allah, yâr ve yardımcıları olsun; şehitlerimizin mekânları cennet olsun. ■

SÂMİHA AYVERDİ

Fatma Nur ÜNLÜ SÜRER

1 906 senesinin sonbaharı, hava ayaz... Bedenleri üşüten soğuşa rağmen yürekler ilahî aşkla tazarruda. Ramazan ayının en hayırlı gecesinde, İstanbul'un Şehzadebaşı semtinde, savaş gazisi İsmail Hakkı Ayverdi Bey'in evinde bir kız çocuğu dünyaya "Merhaba" dedi. Gülümseyen yüzünde, o parlak gözlerinde istikbale dair keskin zekâ pırıltıları yarıp sönüyordu. Kulağına okunan ezan ve tekrarlanan adı ile varlığı daha da anlam kazanmıştı.

Kendi ifadesiyle "Hayat bambaşka bir şeydi. Bildiğimiz gibi, doğmak, büyümek ve ölmekten ibaret değildi." Varlığın ihtiva ettiği derin mananın anlaşılması demek, insanın anlaşılması, sırrının faş olması demektir. İnsan bu malumata vâkıf olmaya başladığı vakit, belki Hakk'ın bilgisine ulaşma gayretleri de sonuç verebilirdi.

Mübarek bir günde ailesinin ikinci ve son çocuğu olarak dünyaya gelen Sâmiha Ayverdi, çok küçük yaşlarda anlattığı hatıralarla, fikir ve ferasetini açığa çıkaracak derecede kuvvetli bir hafızaya sahip olduğunu göstermiştir. Selamlık sohbetlerinde babasının davetlerine icabet eden pek mühim eşrafın sohbetlerinden aldığı feyizle örmüştür sağlam kalesinin duvarlarını. Bilhassa daha sonradan eserlerinde de belirttiği, büyük amcası İbrahim Efendi'nin konağının onun hayatında ve eserlerinde çok büyük bir yeri olmuştur. Osmanlı'nın son dönemlerindeki kül-

tür ve yaşam biçimine dair verdiği detaylı malumatı aktarırken bu anlatılanlar ona göre ne hikâyeye ne masal ne de romandır. Yazdıklarını tam hakikatiyle yaşanmış bir hayat tablosu olarak sunar bizlere. Konak hayatındaki figürlerin ayrıntılarını kâh övgüyle anlatır kâh dönemin son hatıraları olarak tarihe kaydetmenin verdiği buruk bir hüznle yâd eder.

Ona göre bu konak, kendisi ile beraber içinde yaşayan tüm unsurlar dâhil olmak üzere son Osmanlı'nın bir mümessilidir. O anlatırken biz satır aralarından içeri sızır ve Kalenderhane Camii'nin önündeki meydana bakmakta olan konağın kapısından girer, âdeti ev ahalisinden biri oluveririz.

Ona göre bu konak, kendisi ile beraber içinde yaşayan tüm unsurlar dâhil olmak üzere son Osmanlı'nın bir mümessilidir. O anlatırken biz satır aralarından içeri sızır ve Kalenderhane Camii'nin önündeki meydana bakmakta olan konağın kapısından girer, âdeti ev ahalisinden biri oluveririz. Konaktaki

yirmi beş odanın her birinde ayrı bir zarafet, ayrı bir incelik bizi ağırlar. Sâmiha Ayverdi'nin kalemiyle tarihe dokunur, duvarlarda, aydınlık sofalarda, sandık odalarındaki türlü çeyizlerde geçmişin izlerini süreriz. En sonunda bir devrin kapanışı ile birlikte konağın ruhunun da hazin bir şekilde yok oluşunu izleriz. Bu yok oluştan bize ancak "İbrahim Efendi Konağı"nda yâd ederek muhafazaya çalıştığı hatıraların miras kaldığını bilerek...

Sâmiha Ayverdi'nin yaşam felsefesinin özetine baktığımızda; maddeye karşı manayı savunduğuna şahit oluruz. Hepimizi kâinat içindeki bir yazı olarak görür ve "Dile Gelen Taş"ta dünyaya gönderiliş amacımızın, varlığımızın manasını bulmak olduğunu söyler. Kendi varlığının manasını bulan insan Hakk'ı bulmuştur ona göre. "Aşk Budur" adlı ilk romanında Allah aşkıyla tutuşan her zerresini yine aşkla konuşturur. Bu aşkla kişi, eşyanın hakikatine vâkıf olabilir diye düşünür Sâmiha Ayverdi. Böylece kuşlar misali bir görünüp bir kaybolan gerçeği bulma çabasıyla kanat çırpışlarındaki ritmi yakalar insanoğlu. Sâmiha Ayverdi'nin bu ruh tekâmülüne ermesinde elbette manevi hocası Kenan Rifâi'nin çok büyük tesiri olmuştur. Onun sohbetlerinin akabinde âdeti bambaşka bir hâletiruhiye içinde yaşar. O günden sonra derin bir muhasebe, manevi bir murakabe içinde bulur kendini. Hayatını bu ekseninde yaşarken ruh dünyasından neşvünema bulmuş eserlerindeki pek çok dize ile irşat eder gönülleri. O artık bir

Bir milletin romantizmini idrak edebilmesi, neticede de kendi varlığından haberdar olabilmesi için, gözünün, kör-lükten görücülüğe dönmesi, kulağının da sağırlıktan duyuculuğa çevrilmesi lazımdır.

Bir Süleymaniye, bir Selimiye, hatta bir imaret, bir sebil, bir kemer, bir medrese, bir mescit ve hatta kurumuş bir çeşme yalağı dahi, biganece yanlarından geçip gidenlere: Hey!... Bir kere de görerek bak! diye seslense, kulakları ve gözleri, belirli klişelerle kapanmış ve tıkanmış kimselere seslerini duyuramazlar. Zîra bütün bu geçmiş zaman yâdigarları ona göre köhne, bayat, hatta tahribi ve tasfiyesi gereken, gerilik izleridir.

İş bakmakta değil görmektir. Görücü gözü ve işitici kulağı mazisine açıldığı an, o hatırlayış, bir milletin silkinip dirilişi ve uyanışı demektir. (Ne İdik Ne Olduk/s.52)

gönül mürşididir. Bir yandan mana arayışı içinde manevi değerlerin ulviyetini anlatmayı vazife bilirken diğer yandan da bizi biz yapan millî değerlerimizden kopmamayı salık verir. Anlattığı davanın samimiyeti ile sarsar tüm vatan evlatlarını. Bu paha biçilemez hazinenin farkında olamayışımızın bahtsızlığı içinde yok olduğumuz gerçeğini haykırır yüzümüze. Ve mazinin dostluğuna sığınır her seferinde.

“Tarih, kalemini yontuyor ve dö-külen insan kanlarına batırarak bir şeyler yazmaya hazırlanıyordu.” Sâmîha Ayverdi’ye göre. Onu okurken Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde yaşanan savaşlarla halkın maruz kaldığı acı, yoksul-luk, sefalet dolu günlerin kederi düğümleir boğazlarımıza. Yine

de ona kulak verirken kendi öz benliğimizin gücünü keşfederiz. Kaybolmaya yüz tutan öz kültü-rümüze sahip çıkmanın ne denli mecburi ve mühim olduğunu id-rak ederiz.

Hakk’ın takdirine güvenerek biz kulların teslimiyet ve çabasıyla ba-şarının tecelli edeceğine dair ümit-le hayatında asla yeise yer vermez Sâmîha Ayverdi. “Ne mutlu, hay-vanlaşmış ve kudurmuş bir dün-ya ortasında gönül ve sevgi kalesi kurmuş olana!” diyerek umutları-nın baki olduğunu iletir. Asıl me-selenin savaşları kaldırma gayreti içinde olmak değil de yeryüzün-den vahşeti, zulmü ve gaddarlığı kaldırmak olduğunu dile getirir “Rahmet Kapısı”nda.

Ömrünü hakikati aramaya, bul-maya ve anlatmaya adanmış; Gül Baba’nın ayakucunda Merkez Efendi Kabristanı’nda metfun bu vatanperver annemiz için ölüm, fani bir dünyadan uykuya dalmak ve baki olan başka bir dünyaya gözlerini açmak demektir. Asıl geç-mekte olanın zaman mı yoksa biz-ler mi olduğunu sorgularken tüm ömrünün muhasebesi niteliğinde olacak şu cümleler dökülüyordu ağzından:

“Geçti, diyorum. Acaba geçen za-man mı, biz miyiz? Evet, bir geç-mek ve eskimek vaki ise, o, zama-na değil bize ait. Taş, toprak, nebat, hayvan ve insan hep o çarkın diş-leri arasında bir lokmadan başka nedir sanki?” ■

Prof. Dr. Ahmet KAVAS | İstanbul Medeniyet Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi

SIERRA LEONE: İSLAM'IN MİSYONERLİĞİ MAĞLUP ETTİĞİ ÜLKE

Bugün ülke nüfusunun büyük çoğunluğu Müslümanlardan oluşan Sierra Leone, son iki asırda İslamiyet'in en hızlı yayıldığı ülkelerden birisidir. 2009 ve 2015 yılı tahminlerine göre ülke nüfusunun %78'i Müslüman olup toplam 7 milyon 557 bin 212 olan nüfus içinde Müslümanların nüfusu 5 milyon 894 bin, yani altı milyon civarındadır. Büyük bir çoğunluğunun ehlisünnet çizgisinde ve Maliki mezhebine mensup olması yanında İngilizler tarafından bölgeye getirilen Kadiyanilik olarak da bilinen Ahmediyeye mensuplarının oranı da %5'in üzerinde tahmin edilmekte, az miktarda da Lübnan asıllı Şii nüfus bulunmaktadır.

Batı Afrika ülkelerinden Sierra Leone'nin kuzey ve doğusunda Gine Cumhuriyeti (794 km), güneydoğusunda Liberya Cumhuriyeti (299 km) ve batısında ise 402 km'lik Atlas Okyanusu sahili ile çevreli olup yüzölçümü 71.740 km², nüfusu ise 7.557.212'dir. Ülke turizme elverişli sahilleri ile özellikle demir, boksit, titanyum, altın ve elmas gibi kıymetli madenler açısından çok zengindir. Elmas alanında kayıtlara girenlerden hareketle yıllık 700 bin kıratla dünyanın dördüncü sırada maden üretimine sahiptir. Limanı, sahip olduğu imkânlar açısından dünyanın üçüncü büyük limanıdır. Tabii bu artı değerler Sierra Leone'nin kalkınma hamleleri yaparak zengin ülkeler arasında yer alması için yeterli olamamıştır. Verimli arazilerinde pirinç, palmiye ve yağı,

kakao, kahve ve kola çekirdeği bol miktarda üretilmektedir.

Sierra Leone'de nüfusun %42 civarındaki kısmı 15 yaş altı çocuklardan, %30'u da 15-35 yaş arası gençlerden oluşmaktadır. Eğitim, altı yıl ilköğretim, üç yıl da ortaokul için mecburi olup devlet tarafından verilmektedir. Yaşanan iç savaş yüzünden halkın %70'e yakınının eğitim imkânlarından istifade edememesinin sebeplerinden biri de sayısı 1270'i bulan ilk ve ortaokulun yakılıp yıkılarak kullanılamaz hâle gelmesidir.

Bağımsızlığından bugüne kadar ülkeyi siyaseten idare eden Mende topluluğudur, Temneler de onların daima muhalifi olmuştur. Tüm Halkın Kongresi Partisi (All People's

Congress Party), 18 Nisan 1968'den itibaren yıllarca ülkeyi idare etti. 1970'te üç milyon olan ülke nüfusunun yarısından fazlası Müslüman iken 80 bin kadar Protestan ve 43 bin civarında da Katolik vardı. Ülkede Mende, Vai, Susu ve Manding topluluklarının hemen hepsi Müslüman'dır. İngilizlerin Hindistan'dan 1937'de getirip burada Bo ve Baomahun şehirlerine yerleştirdiği birkaç bin civarında Ahmediye Kadiyani mensubu bulunmaktaydı.

XVIII. yüzyıl boyunca Liberya'dan Fildişi sahilindeki Baoulé'ye kadar geniş ormanlık alanda Malinke, Dioula, Fula ve Susu kabileleri gelerek bölgeler arasında ciddi insan göçleri yaşandı. Bunlar içinde Burkina Faso ve Gine'deki Futa Jalon'dan Sierra Leone taraflarına gidenler dikkat çekmektedir.

Sierra Leone'nin İslamlaşma süreci

Batı Afrika'da İslamlaşma tarihi bu göçlerle şekillenir. Bugün Gine'de yer alan Futa Callon bölgesinden gelen Fulaniler, Sierra Leone'nin kuzey bölgesinde Temne toplumunun İslam'la tanışmasına vesile oldular. Savaşçı ve tüccar vasıfları olan bu kabileler kısa zamanda putperestler arasında ve ticaret yolları üzerinde yerel idareci konumuna gelerek sahillerde dolaşan Avrupalılarla yerliler arasında irtibatı sağladılar. Futa Calon'da yeni bir devlet kurulunca Susu kabilesinin denize doğru ilerleyişi hızlandı. XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Gine'deki Kankan'dan gelen Malinke toplumu bölgede Port-Loko denilen limanı ilk İslamlaşma merkezi yaptılar ve buradan tüm diğer bölgelere yayıldılar. Öyle ki Avrupalılar için Mandingo kelimesi bu dine inananları ifade eder. Yine aynı yüzyıl boyunca Mende ve Vai soylu kabileler de

Liberya sahiline doğru yerleştiler, kendilerini temsil edenler Müslüman olurken onlara tabi olanlar henüz putperesttiler. Bu durum bölgedeki diğer kabileler için de örnek oldu ve Loko toplumu Malinke'den ve Limba toplumu da Susu'dan kendilerine Müslüman yönetici vermelerini istediler. Bu süreç işledikçe her tarafta İslamiyet gözle görülür biçimde yayıldı ve artık ticari menfaatlerini savunan ve yaygınlaştıran yerel güçlere dönüştüler.

İslamiyet'in Sierra Leone'deki bu ilk yayılma süreci her ne kadar geniş alanda kendini gösterse de gerçek anlamda daha büyük kitlelerin İslamlaşması ise bölgede tarikatların faaliyetlerini genişlettikleri XIX. yüzyıla rastlamaktadır. Ülke 1961 yılında bağımsızlığını aldıktan sonra da İslamlaşma duraklamadan devam etti. 1960'ta %35 olarak tahmin edilen Müslüman nüfus 2000'de %60, bugünlerde ise %78 seviyesine kadar çıkmıştır.

Ülkede Müslümanlar adına ilk defa 1932'de kurulan teşkilat olan İslam Meclisi (Muslim Congress), XIX. yüzyılda Nijerya'dan buraya göçen Aku Müslüman toplumu tarafından açıldı. Bir müddet sonra bunun idaresi Temne asıllı yerel halkın temsilcilerine geçti. İngiliz sömürgeciliğinde böyle bir idari birim kurulmasının sebebi Müslüman toplum arasında uyum ve iş birliğini sağlamak, İslami inanç esaslarını muhafaza etmek, dinin emirlerinin inananlar arasında uygulanmasını gerçekleştirmek, Kur'an eğitimi veren medreseler açmaktır. Bu kurumu 1970'li yıllarda Freetown'daki Lübnanlı Şiiler desteklemekteydi. 1942 yılında bu ilk teşkilata rakip olmak üzere yine Aku toplumu mensubu gençler tarafından kurulan Müslüman Cemiyeti (Muslim Association) İslami değerler ya-

nında Batı'nın değerlerine de uzak durmak istemediler. Bunlar da bir okul açtı ve daha sonra İngilizlerin Batı Afrika'ya Hindistan'dan taşıdıkları Ahmediye'nin tesirine girdiler. Temne toplumuna mensup Ezher mezunu bir Müslüman ise İslami değerlerin ehlişünnet çizgisinde yaşatılması için İslami İslah Cemiyeti'ni (Muslim Reformation Association) kurmuşsa da bu cemiyet görünürde 1960'ta faaliyetini durdurmuştu. Bir de ilk dönemleri hakkında fazla bilgi olmayan İhvan-ı Müslim'in çizgisinde bir başka dernek daha kurulmuştu.

Sierra Leone'de ilk büyük camiyi XIX. yüzyılda inşa edenler Mandingo ve Fula Müslüman toplumları olup bu cami, aynı dönemde sadece kendi mensuplarının devam ettiği Aku Mescidi'nden farklı olmak üzere herkese açıktı. İlerleyen yıllarda İslamiyet'in giderek yayılmasıyla birlikte neredeyse her Müslüman kabile kendilerine olabildiği kadar gösterişi olan bir ibadet mahalli yapmaya önem verdi. Böylece hem dinlerini hem de kendi toplumlarının fark edilebilirliğini sağladılar. 1970'li yıllardan itibaren Temne, Mandingo, Fula ve Hevsa toplumlarının inşa ettikleri ve giderek Orta Doğu bölgesindeki cami mimarilerine benzeyen ibadethanelerin sayıları arttı. Hatta nüfuslarının tamamı Müslüman olmamasına rağmen bu iki toplum da benzeri şekilde kendi ibadethanelerini inşa etti. Özellikle başkent Freetown'da bir cami sahibi olmak herhangi bir Müslüman kabile için gurur vesilesi sayılmaktadır. Günümüzde ülke genelindeki camilerin artık özel bir topluma aidiyetinden ziyade herkese açık mabet olarak kabul görmesi önemlidir. Freetown Merkez Camii bunlardan birisi olup imamı Şeyh Ahmed Tican Sillah, İmamlar Meclisi Birliği Başkanı da olup

Şii mezhebine mensuptur. Ayrıca ülke geneli için imam yetiştirmekle meşguldür. Ahmediye toplumunun başkanı ise Şeyh Mauvi Sadeur Rahman isimli kişidir.

Sierra Leone'de Ahmediye mensupları sayı bakımından azınlık olmalarına rağmen ülke genelinde 186 ilkokul ve 55 ortaokul ile eğitim veren ciddi bir ağı sahiptir.

Misyonerler ve Hristiyanlığın yayılması

İngiliz sömürgeciliği döneminde başlayan misyonerlik faaliyetleri neticesinde önemli bir kitlenin Hristiyanlaştırılmadığı görülmektedir. Kilise çevreleri ise iki asırdır sarf ettiği tüm çabalarına rağmen halkın ancak %20'sini Hristiyanlaştırdığını iddia etse de Sierra Leone'nin büyük çoğunluğu Müslüman olduğu hâlde buranın bir İslam ülkesi olmadığını her ortamda ifade etmektedir. Misyonerlik faaliyetlerinin aşırı derecede yüklendiği Müslüman halkı kendi inançlarına çekme sürecinde eğer herhangi bir kilise çevresinden bir kişi İslamiyet'i seçecek olursa onun üzerinde aşırı bir baskı uygulanmakta, hatta ölümle tehdit edilebilmektedir. Ancak ülkede bu çalışmaları yürüten piskoposlar Müslümanlarla çok uyumlu olduklarından, aralarında yakın bağlar tesis edildiğinden bahsetmektedirler. Sierra Leone'de Hristiyanlar azınlık olmalarına rağmen genelde idareyi, çoğunluğu teşkil eden Müslümanlara bırakmamaktadırlar. Başlangıçtan bugüne kadar ve hâlen 2007'den bu tarafa devlet başkanı olan Ernest Bai Koroma dâhil 29 Mart 1996 - 25 Mayıs 1997 ile 13 Şubat 1998 - 17 Eylül 2007 tarihleri arasında devlet başkanlığı yapan Ahmad Tejan Kabbah hariç hepsi Hristiyandır.

Misyonerliğin iflas ettiği ülke

İngilizlerin Kilise Misyoner Cemiyetleri (Church Missionary Societies) adlı kurumu, azatlı köleleri ve iç kısımlardaki yerel halkı Hristiyanlaştırmak, medeni değerlerini onlara aşılacak için Fourah Bay College adıyla 1827 yılında Afrika'nın ilk üniversitesini açtı. Burayı 1876-1967 yılları arasında Durham Üniversitesi ile akredite edip yakın ilişki ağı kurdular. Bu üniversite sebebiyle İngilizler 190 yıllık Afrika'nın ilk modern üniversitesi olarak geçmiş olan Freetown'u her yerde Afrika'nın Atinası (Athens of Africa) olarak tanıttı. Ne var ki buradan ne Sierra Leone'nin ne Afrika'nın ne de dünyanın tanınmış filozof, bilim ve sanat insanı yetiştirildiğini ispat eden bir kimse bulunmamaktadır. 2005 yılındaki üniversiteleri yeniden düzenleme kapsamında Sierra Leone Üniversitesi bünyesinde müstakil birer yükseköğretim kurumu olarak Njala Üniversitesi ile hâlen eğitim faaliyetlerini sürdürmektedir. 1876 yılında bu üniversitede Arapça dil öğretimi yerel öğretim görevlilerinin katkıları ile başlasa da bu ülkede henüz Müslümanların ihtiyaç duyduğu seviyede öğretilmediği bizzat yetkililer tarafından dile getirilmektedir.

İngilizlerin açtıkları eğitim kurumları yanında Müslümanlar da XX. yüzyılın ilk yıllarından itibaren açtıkları Madrasa İslamia, Madrasa Omaria, Madrasa Harunia ve Madrasa Sulaymania ile kendi kimliklerini sömürgeciliğin tüm baskılarına rağmen korudular. Sömürgeciler bu eğitime Muhammedî eğitim (Muhammedian Education) diyorlardı. İleri seviyede eğitim için ise çevre Gine'de, Mali'de, Senegal'de ve Moritanya'da tanınmış Timbo,

Dingiray, Labe, Tuba ve Futa Toro gibi ilim irfan merkezlerine gidiyorlardı. Alhaji Momodou Allie hem kendisi hem de oğullarının iyi bir eğitim almalarını sağladı. Alhaji Jalloh-Jamburia 1913 yılında ülkedeki İslam eğitiminden sorumlu görevli tayin edildi.

Batı Afrika sahillerine getirilip bırakılan azatlı köleler, yerli halk tarafından çok fazla içlerine alınmadılar. Bunlar ise kendilerini köleleştiren Avrupalılardan nefret ediyorlardı. Avrupalı misyonerler için her bir Afrikalı, Müslüman olsun veya olmasın birer barbar, dinsiz ve putperest idi. Kendilerine bu gözle bakanları da özellikle Müslümanlar şüpheli, itici, muhalif ve çatışma isteyenler olarak görüyorlardı. Her türlü dinî faaliyetlerine engel çıkaran İngilizler yüzünden İslamlaşma faaliyetleri çok yavaş yürüyordu. Yine de Freetown'un kurulması Müslümanlar için bir fırsat olmuş ve buraya yerleşenlere İslamiyet'in anlatıldığı önemli bir merkeze dönüşmüştür. Nijerya'nın önemli kabilelerinden Yoruba asıllı Aku toplumunda köleleştirilenler 1807'de Freetown'a getirilip yerleştirildiler. 1830 yılında bunlardan Alfa Yadali, fıkıh ve kelam tahsili için Futa Calon'a gitti, orada Ticaniliği tanıyıp müntesibi de oldu. Ancak bu tarikat Sierra Leone'de Kadirilik gibi sınırlı sayıda müntesip bulabildi. Sebebi komşu ülkelere göre etkin önderleri olmaması idi. Onun başarısı diğerlerine de örnek oldu ve XIX. yüzyılın sonlarına doğru tüm Aku toplumu her konuda İslami hizmeti icra edecek konuma geldi. Öne çıkan bir diğer şahsiyet ise Muhammed Sanusi oldu. Fourah Bay College'da Arapça hocalığı yaptı, 1872-1873 yıllarında İngiliz eğitim yetkilisi Dr. Blyden'e tercüman-

lık yaptı. 1901-1907 yılları arasında da Fula Town'daki medresenin müdürlüğünü yaptı. İngiliz idareciler ve bilhassa misyonerler Fülânî asıllı tebliğcilerin faaliyetlerinden çok rahatsız oldular. Oysaki kölelik dönemlerinde zorla Hristiyanlaştırılan Afrikalılar buraya getirilerek onlar üzerinden büyük kitleleri kendi saflarına çekmeyi kararlaştırmışlardı. Ama Jalloh, Bah, Barrie ve Sow gibi Müslüman Fülânî ailelerinin faaliyetleri karşısında bir türlü istedikleri başarıyı elde edemediler. Zira Fülânîler buraya daha önceden gelip yerleşen Yalunka isimli putpe-rest kabile mensuplarını İslamlaştırdılar. Bunda en önemli dayanakları kurdukları eğitim ağları oldu ve Müslümanlaşan her bir ferdin toplumda etkinliğinin artması diğerlerini de bu yola sevk ediyordu. Fülânî tüccarların etkinliği de bunda ciddi tesir kaynağı idi.

Lübnan'dan gelen Hristiyan Marunilerin yanında Şii Müslümanlar ile Hindistan'dan getirilen Kadıyaniler Sierra Leone'de kendi değer-

lerini daha rahat yayma fırsatı buldular. Bugün ülkede 500 bin kadar Kadıyani'den ve yaklaşık 50 bin kişiden oluşan Şii bir topluluktan bahsedilmektedir.

Fransızların Kreol dedikleri Fransızca ile yerel dilleri, İngilizlerin de İngilizce ile benzer şekilde yerel dilleri karıştırarak oluşmasına öncü oldukları Krio dilini etkin oldukları tüm bölgelerde konuşma dili olarak yaygınlaştırmak istediler. Tüm eğitim kurumlarında bu dili zorunlu tuttular. Bir taraftan resmî dil olan Fransızca ve İngilizce, diğer taraftan bu iki melez dil Batı Afrika Müslüman toplumları tarafından reddedilmiştir. Hatta Sierra Leone'li Müslüman önderlerin büyük çoğunluğu başta Arapça olmak üzere Fülânîlerin lisani Fulfulde veya Pulaar denilen dilde eğitimde ısrar etmiş ve her yaştan insana kadın erkek demeden temel İslami bilgileri öğrenmeyi şart koşmuşlardı. İçlerinde çok azı sömürgecilerle irtibata geçerek her iki eğitimi birlikte alarak sömürge idaresinde öğ-

retmenlik ve mütercimlik gibi bazı görevler almışlardı.

Sierra Leone'de 1960-2008 arası 48 yılda Müslümanların oranı neredeyse yüzde yüz artarak toplam nüfusun %35'inden %78'i gibi çok yüksek bir orana çıktı. İç savaş dinî kaynaklı değildi, Müslümanlar, Hristiyanlar ve animist topluluklar bazen kendi toplumları arasında da savaşmak zorunda kalıyorlardı.

1990'lı yılların başında Müslüman olan evangelik papaz Musa Bangura'nın önderliğinde 27 kişilik mühtedi bir heyet tarafından ilk çalışmalarına başlayan "Niçin İslam Faaliyette Vakfı/Why Islam in Action Foundation (WIAF)" her geçen gün Sierra Leone'de çok sayıda insanın İslam'ı kabul etmesine öncülük ediyor. 2002-2017 yılları arasında 15.703'ü Sierra Leone'de, 3.700'ü Liberya'da ve 3.000'i ise Gine'de olmak üzere toplam 22.403 kişinin İslam ile müşerref olmasına vesile oldu ve ihtida edenlerin 613'ü papazlık mesleğinde çalışırken din değiştirdi. ■

DR. LÜTFİ DOĞAN:

“Diyanet’in daha ileri ufukları tutacağına, dünyadaki tüm insanların inanç dünyasını kavrayacağına, İslamiyet’in güzelliğini, rahmet ve sevgisini yayacağına ve kendisini daha da geliştirerek devam edeceğine inanıyorum.”

Söyleşi: Dr. Lamia LEVENT ABUL

Hocam, öncelikle görev yaptığınız döneme gidecek olursak bizlere o dönemin şartları içerisinde görev başlama hikâyenizi kısaca anlatır mısınız?

Öncelikle şunu ifade etmek isterim ki; kuruluşundan bugüne Diyanet İşleri Başkanlığı çatısı altında hizmet eden ve isimlerini sayamayacağımız o kahraman, çalışkan müezzinler, imamlar, vaizler gayretleriyle istiklaline bağlı milletimizin manevi hayatını korumuşlardır. Ben de onlardan birisi olmaktan dolayı kendimi çok mutlu addediyorum. Başkanlığın her kademesinde görev yapmış biri olarak kendimi Diyanet İşleri Başkanı olarak değil ordudaki bir nefer gibi hissediyorum.

Diyanet’te göreve başlama hikâyeme gelirsek; daha önce Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde kelim asistanı idim. Doktoramı bitirdikten sonra oradan ayrılarak Diyanet’te görev aldım. İlk görevim Ankara bölgesi vaizliği idi. O zamanlar yani 1960’lı yılların başlarında Diyanet İşleri Başkanlığında henüz fakülte mezunu çok azdı. İmam hatip okulları daha yeni kurulmuştu. Diyanet İşleri Başkanlığına imtihanla görevli alınırdı. Zaman zaman vaizlik, müftülük imtihanları ilan edilirdi. Kendi imkânları ile öğrenenler imtihana girer, müşavere kurulunda imtihan edilir ve kazananlar tayin edilirdi. Fakülteden sonra beni din kurulunda Hasan Fehmi Hoca, Hasan Hüsnü Bey ve

diğer hocalar bir imtihandan geçirdiler. Arapça bir metin verdiler, onlara anlattım. Çok memnun oldular ve beni Ankara gezici vaizi olarak tayin ettiler. Şüphesiz birdenbire böyle bir göreve girmek benim için büyük bir kıvançtı. Çünkü ben insanları çok seviyorum. Peygamberimiz buyuruyor ki: “Bir müminin gönlüne neşe katan iyilik yapmış olur. Bir insana yardım edeni Allah sever, Allah da ona yardım eder.” Bu bakımdan gezici vaiz olarak katıldım Diyanet’e. Şunu söyleyeyim, ahlakım gereği sürekli insanlara yardım etme sıfatım vardır. Bu bakımdan vaizliği çok sevdim. Ankara bölgesinde bir ramazan ayında Yozgat, Çorum, Tokat, Amasya ve bunların çevresindeki ilçeleri gezdim, büyük bir haz duydum oradaki hizmetlerden dolayı. 1962 yılında Ankara Müftülüğüne atandım. Ankara Adliyesinin yanında Işıklar Caddesinde müftülük için kiralanan binada göreve başladım. Bir kâtibim, bir muhasibim ve bir de müsevvim (müftü sekreteri) vardı. Daha sonra Diyanet İşleri Başkanlığında Müşavere ve Dini Eserleri İnceleme Kurulu Üyeliğine atandım ve akabinde de Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi olarak görev yaptım.

1972 yılında 11. Diyanet İşleri Başkanı olarak atandınız. Bu göreve nasıl getirildiğinizi bizlerle paylaşır mısınız?

Din İşleri Yüksek Kurulunda üyeydim ve çok çetin bir ilmî mevzu vardı. Herkes düşüncesini söylüyor fakat bir türlü sonuca varamıyorduk. Ben de dikkatle tartışmalara katılır, mümkün olduğu kadar sorunların yarar tarafını düşünürdüm. Niçin? Çünkü Peygamberimiz buyuruyor ki: “İnsanların en hayırlısı insanlara yararı dokunandır.” Bu bakımdan dinî soruların sonucunda bunu soran ne kazanacak diye o suali dikkatle izlerdim. Yanıma bir memur geldi, kulağıma eğilip “Sayın Bakan sizinle görüşmek istiyor.” dedi. Ben de bindim arabaya, Bakanlığa gittim. Bakan, İsmail Arar’dı, gazetelerde yüzünü görmüştüm; nükteli bir insan olarak biliyordum ama bir şey daha biliyordum. Bu bakan meşhur İsmail Hakkı Bey’in ve diğer taraftan da Mehmet Ali Aynî’nin torunu idi. Böyle ulema bir ailenin devlet adamı torununu giyaben tanıyordum. Beni güzel karşıladı ve dedi

ki: “Lütfi Bey sizi çok iyi tanıyoruz ve eğer kabul ederseniz Diyanet İşleri Başkanlığı makamına getirmek istiyoruz.” Ben de ona: “Sayın Bakanım, bu hizmeti yapmak bir ilahî lütuftur, siz bana bu emaneti vermek istiyorsunuz, devletim ve dinim için her fedakârlığa hazırım.” dedim. Gerçekten bu devlet adamı sözünde durdu ve bir cuma günü namaza gitmeden önce gazetelere baktım ki tayin edildiğim ilk haber olarak çıkmış.

Hocam, görev yaptığınız dönemde ne gibi hizmetlere öncülük ettiniz? Malum, Diyanet Vakfı’nın kurucususunuz. Ayrıca eğitim merkezleri sizin döneminizde açıldı. Hedefleriniz nelerdi, bunlardan hangilerini gerçekleştirdiniz?

Çok teşekkür ederim. Türkiye Diyanet Vakfı bir ihtiyacın karşılığında kurulmuştur. Ancak ondan önce şunu ifade etmek isterim; Suriye’deki öğrenciliğim sırasında hac ve sağlık konularında karşılaştığım bazı sorunları tespit etmiştim. Müftülük döneminde öncelikle bunları ele aldım. Kısaca söyleyeyim, Ankara müftüsü iken “Hacılar Derneği” adında bir dernek kurduk. Bu dernekte hacca gidenlerin ibadetlerini nasıl yapmaları lazım geldiğini, hacca nasıl gidilmesi gerektiğini anlatıyorduk. O sıralarda radyoda da konuşmalar yapıyordum. Bununla ilgili hem radyoda hem de Hacı Bayram’da bazı eğitimler yaptık. Sağlık konusunda ise Kızılay onursal üyesi Ahmet Andiçen ve Ahmet Örs

ile Diyanet Hastanesini kurduk.

Vakfın kuruluşuna gelecek olursak; görev yaptığım dönemde Başkanlığımızın yeni teşkilat kanunu çıkarılmıştı. 633 sayılı kanunun uygulaması benim dönemimdedir. Burada kanunun emrettiği bazı konular vardı. Bunlardan birisi de bağış tüzüğü idi. 633 sayılı kanun diyordu ki, bir bağış tüzüğü yapacaksınız. Size gelen birtakım gelirleri din hizmetlerinde harcayacaksınız. Fakat bir türlü kuramadık ama hizmetler durmuyordu. Hani demiştim ya dini toplumsal bir konu olarak görüyordum diye, insanın kalbine gidecek bu hizmeti yapmak için kaynak lazım. Biz Ankara’nın şerefli insanların Anadolu’da kurtuluş mücadelesi

veren Mehmetçiklere nasıl yardım yaptıklarını biliyoruz, bu insanlar bize de öyle yardım yapıyorlardı fakat böyle taşıma su ile değirmen dönmüyordu. Biz bu hizmetleri nasıl yapacağımızın arayışı içinde iken bana gelen bir mektup vakfın kuruluşuna da zemin hazırlamış oldu. Belki biliyorsunuz, daha önce köylerde veya başka yerlerde imamet yapanlar bir senelik kontrat yaparlardı. O sırada bir mektup aldım Ardahan'dan. Mektupta şöyle yazıyordu: "Benim kocam yirmi sene kadar köylerde imamlık yaptı. İki çocuğum var, kocam altı ay önce öldü. Hoca babam, bana yardım etmeyecek misiniz?" Okudum ve ağladım. Okuyunca Ahmet Uzunoğlu'nu çağırdım, başkalarıyla konuştum. Dedim ki: "Hem bu yardım işleri hem hac ve zekât işlerini düzenlemek için gelin bir vakıf kuralım." Anlattığım mektubu yazan, kendisini tanımadığım hanımefendinin yetim kalmış çocuklarına ben elimi nasıl uzatacaktım? Ahmet Uzunoğlu dedi ki: "Hocam bizim yemek paralarımız var 145 bin lira, aramızda toplamıştık, vakfı bununla kuralım." Tayyar Bey, başkan yardımcım Yakup Bey, hukuk müşavirim Ahmet Uzunoğlu bir de ben. Çok yorulduk, hem zekâtı hem hacı sağlıklı bir şekilde yürütmek istiyorduk. Ben Diyanet'ten ayrıldıktan sonra malumunuz üç yıl bakanlık yaptım. Yarım kalmış olan hac meselesini de bakarken çözdüm çok şükür. Şimdi hatırlıyorum, bakan olduğum dönemde gözlerim yaşarmıştı hacılarımızı Hatay'dan yolcu ettiğimde. Harem-i Şerif'in konuklarını oradan yolcu ederken o kadar şeref duydum ki.

Başkanlığım döneminde imam-hatip okulları, ilahiyat fakültesi ve yüksek İslam enstitüsü mezunları vardı. Başkanlıkta ise farklı eğitimlerden geçmiş, yıllardan beri imamet, vaizlik ve müftülük görevlerinde bulunanlar vardı. Bu, hizmeti zorlaştırıyordu. Ahenk sağlamak için bunları eğitime tabi tutmak lazım geldiğini gördük. Bu bakımdan din görevlilerini seminere almaya başladık. Önce Bolu'da imam-hatip ve vaizlerin bir kısmını eğitime aldık. Köylerde, şehirlerde bazı görevliler ortaokul, lise bitirmeden Diyanet'e giriyorlardı. Bunlardan bazıları da çok tanınmış insanlardı. Bu açılan yerden giderek, okuyarak daha ilerilere giderek görevler aldılar. Bolu'daki eğitim yetmiyordu. İslam ilimleri akademisi açmak istiyordum. Bu akademi İslam ilimlerinin yanında İslam sanatlarını, hattatlığı ve diğerlerini de içerecekti. Fakat Bolu Eğitim Merkezi devam etti, hâlâ devam ediyor, yüksek seviyede bir eğitim yeri oldu. Tabii Diyanet İşleri Başkanlığı Türkiye'nin muhtelif yerlerinde eğitim yerleri açtı. Şunu id-

dia edebilirim ki devlet kurumlarında eğitime en fazla aşık olan, açık olan Diyanet İşleri Başkanlığıdır.

Hocam, Kıbrıs Barış Harekâtı'nda askerlerimizi uğurlarken dua etmiştiniz, bu mühim hadiseyi bize kısaca anlatır mısınız?

Türk ordusunun 1974 Barış Harekâtı'nda Kıbrıs'a çıkışında yaptığım dua, ben onu hiç unutamayacağım. İlgilenenler varsa belgesel hâline getirilmişti, duanın hikâyesini seyredebilirsiniz. Harekâtın yapılacağı günün sabahında namaz kıldım ve sonra bir de rüya gördüm. Rüyada dua ediyordum, çok fazla dua ediyordum, çok telaşlıydım. Allah'a sesleniyorum, "Ey bütün mülk elinde olan padişahım!" dedim ama titriyordum, bu cümleyi bağırarak söyledim. Eşim uyandırdı, "Ne oluyor ne var?" dedi. Fakat her tarafım titrediği için gittim abdest aldım, namaz kıldım. Saat 05'i 25 geçte telefon çaldı. Telefonu yavaşça açtım çocuklar uyanmasın diye. Karşımda yavaş konuşan Bakan Arif Bey, "Hayırlı olsun Başkanım, Kıbrıs Harekâtı'na karar verdik. Haydi, vakit geçirmeden gidip askerlere dua ediniz!" dedi. Hemen telefonu açtım, yerimi ayırttım, saat 09.30'da yola çıktım. Saat 12.00 civarı Mersin'i gördüm masmavi idi. Ben gemiye çıkarken Mersin'in ezanları, salâ sesleri Mersin'in göğünü aydınlatıyordu

sanki. Yavaş yavaş çıktım, korkusuz denizciler, kara askerleri beni karşıladılar. O rüyamdaki sözle başladım, Allah'a seslendim. Daha önce Kıbrıs'a çıktığımızda 80 bin şehit vermiştik. Türk askeri gelirken Kıbrıs'taki eski şehitler bekliyorlardı, onları karşılıyorlardı. Ben biraz anlattım, sonra yüzlerine baktım hem ağlıyorlar hem gülüyorlardı. Bıraksam kuş gibi uçacaklardı. Hem gülen hem ağlayan Türk askerini Mersin'de o geminin üzerinde gördüm. Gözlerim yaşlıydı, onlar da bir başka idi. Kur'an verdim kumandana, ben ayrılırken hepsi çok sevinçliydi. O günlerde çıkan dergide diyordu ki: "Ne zaman içimize korku gelse 'Korkmayın!' demişti hocamız bize, 'cennete gidiyorsunuz, korkmayın!' demişti. Korkmadık. Herkesin aklının ermediği yerden, plajın oradan çıktık ve yeşil Kıbrıs'ı onların elinden aldık." Hiç unutamıyorum, bunu unutmak kabil değil.

Hocam, görev yaptığınız dönem muhtemelen pek çok hatıranız vardır. Bunlar içinde sizi etkileyen bir hatırayı paylaşır mısınız?

Çok güzel bir soru. Bir gün ziyaretçim çoktu. Özel kalem müdürüm dedi ki, "İçeride bir bayan var, sizinle konuşmak istiyor." "Buyursun." dedim, kabul ettim. İsmi Cemile, hâlâ hatırlıyorum tabii ki. Oturdu, "Hocam, ben kırk senedir Tarım Bakanlığında görevliyim." dedi. Cebinden para çıkardı ve masama koydu: "Burada 400 bin lira para var. Ben Allah'ımı çok seviyorum, benim için bir cami yapar mısınız, orda Kur'an okusun." dedi. Ben de "Peki." dedim. O sırada Ankara'da bir cami yeri vardı fakat 50 bin lira paraları vardı. O zata telefon açtım, "Yolluyorum." dedim ve o cami yapıldı, vakıf üstlendi yapımını. "Cemile Hanım'ı gidip bulun, teşekkür edin." dedim. Gittiler ki Cemile Hanım Mecidiye'de küçük bir evde oturuyor, üç tane kedisi var, teşekkür ettiler. Bir daha Cemile Hanım görünmedi ama cami şimdi Keçiören'de Mecidiye Bağları'nda kocaman bir cami oldu. Unuttular belki Cemile

Hanım'ı, o Allah'ı çok seviyordu. Yalnız daha sonra caminin ismini değiştirdiler, Fatih Camii dediler. Daha böylelerini, benzerlerini çok gördüm. Dine hizmet etmek, Allah'a hizmet etmek, insana hizmet etmektir. Yolunuz Keçiören'e düşerse Mecidiye Bağları'nda gidip o camiyi görün.

Sayın Hocam, Diyanet İşleri Başkanlığı Türkiye'de önemli bir kurum. Bizlere Diyanet İşleri Başkanlığının önemi ve Başkanlığımızın hizmetlerinde geldiği nokta hakkında neler söylersiniz?

Diyanet İşleri Başkanlığını 1947'den beri izliyorum. Fakültedeyken özellikle her cuma, bayramlarda ve mübarek günlerde Diyanet'e giderek merhum Hamdi Akseki Efendi hazretlerinin huzurunda bulunmaktan büyük bir saadet duyardım. O, vakarıyla, bilgisi ve faziletiyle bizimle olur, birtakım İslami meseleleri anlatırdı. O zaman Diyanet İşleri Başkanlığı çok güçlü değildi. Şüphesiz her yerde dinî kurumlar inanmış halkın desteğini alıyordu. Ahmet Hamdi Akseki Efendi hazretleriyle Diyanet İşleri Başkanlığının Ulus'taki Kediye Sokağı'nın yan tarafında Lozan Oteli'nin içinde karşılaştık. O küçük binadan şimdiki görkemli binasına ulaşan Diyanet'in, içinde beynini bilgiyle donatmış, kalbini sevgiyle güzelleştirmiş din görevlileri, din kurulu üyeleri ve başkanlarının olması kadar güzellik yok. Geçen yıllarda başkanlığa gelen yeni papanın karşısında mükemmel ve muazzam bir bilgili kurumun olması beni çok sevindirdi. Ama Diyanet mensupları ki onlar uygarlıklar kuran, insanı sevmeyi ve insana saygıyı öğreten bir milletin çocuklarıdır, onlara bunlar bile az gelir. Ben ileride Diyanet'in daha ileri ufukları tutacağına, dünyadaki tüm insanların inanç dünyasını kavrayacağına, İslamiyet'in güzelliğini, Allah'ın nimetlerini, rahmetini ve sevgisini yayacağına ve kendisini daha da geliştirerek devam edeceğine inanıyorum. ■

Bu söyleşi 2009 yılında yapılmıştır.

1 927 yılında Ermenek'te doğdu. İlk, orta ve lise tahsilinden sonra Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Klasik Şark Dilleri (Arapça-Farsça) Bölümünden mezun oldu. Daha sonra Suriye Şam Edebiyat Fakültesinde Arapça ve İslâm ilimleri üzerinde çalıştı. 1952 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Kelam asistanı oldu ve doktorasını yaptı. Ankara bölge vaizliği, Ankara il müftülüğü yaptıktan sonra Müşavere ve Dinî Eserler İnceleme Kurulu azalığı ve Din İşleri Yüksek Kurulu üyeliği görevlerinde bulundu. 1972 yılında Diyanet İşleri Başkanlığına atandı. 1976 yılına kadar bu görevine devam etti. 1977 seçimlerinde Malatya'dan milletvekili seçildi. Müteakiben kurulan Hükûmette Diyanet İşleri Başkanlığından sorumlu Devlet Bakanı oldu. Yayımlanan eserleri arasında, "Eş'ari Mektebi", "İbn-i Fadlan Seyahatnamesi", "Hz. Peygamberimiz", "Ehli Sünnet Mektebi" ve "Adap" adlı kitapları sayılabilir. 22 Ocak 2018 tarihinde Ankara'da vefat etti. Cebeci Asri Mezarlığı'na defnedildi.

VAKİT KUDÜS

Sümeıra ÇELİK | Ankara Keçiören Kur'an Kursu Öğreticisi

Sonra, sonra diye er-telediğimiz o sonra gelmişti artık. Kasım ayının sonuna doğru yola düştük. Bu yol ki düş-tüğümüz yerden bizi kaldıracak, düşkünlüğümüzü bitirecekti. Çok düşkündük o beldeye asırlardır. Çok tanıdıkta bize adı, tadı, kokusu, dokusu. Ne olduysa ayrılıklar girmişti aramıza, kopmaz sanılan bağlarla bağlandığımız diyarlar çıkmıştı dünyamızdan.

Şimdi bu hasrete bir son verecek, yine, yeni, yeniden daha da kavi bir bağ kuracaktık aramızda. İşte bizi Kudüs yollarına düşüren bu niyetlerdi.

Tüm hazırlıklarımın tamam ol-duğunu düşünüp valizimi elime alınca âdet üzere "Hakkınızı helal

edin." deyip ayrılırken ılık rüzgâr-lar okşadı yüreğimi. Ismarlasam bu kadar güzel yol arkadaşları bulamazdım. Daha kutlu beldeye varmadan "etrafını bereketli kıldı-ğımız" ifadesiyle tanışmak, bereke-ti yaşamak buydu galiba. Bir sefer mi iyi gelir insana, yoksa bir insan mı sefere bilinmez; yoldaki bütün yolcuların etrafı bereketliydi.

Birkaç günlük küçük bir sefer gibi görünen bu yolculuk, hayatımı Ku-düs'ten önce ve Kudüs'ten sonra diye iki kısma ayırdı. İki kısım da benim hayatım olduğu hâlde hiç birbirlerine benzemiyorlardı. Na-mazlarım öncekilere, kitaplarım öncekilere, arkadaşlarım önce-kilere, sözlerim öncekilere hatta susuşlarım bile öncekilere benze-miyordu. Ne oldu, nasıl oldu bil-miyorum ama oldu.

İşte o an... Mescid-i Aksa'ya gir-diğimde zaman ve mekân durdu, kuşlar uçuşlarını bıraktı sanki. Ses-lerden sada çıkmıyor, gözlere fer yetmiyordu. Sebebinin hâlâ kestire-medığım bir ağlamaya tutuldum. Bu gözyaşları gözlerimden akıyor olamazdı. Yoksa ne diye ta çiğ-e-rimde bir sancı olsun ki.

Sağımda bu gözyaşlarına tanıklık eden zeytin ağaçları "Hoş geldin." der gibi rüzgârların yaladığı yap-raklarıyla, solumda çamlar tüm heybetleriyle kıyamda. Gözümü azıcık yerden kaldırmaya kalmı-yor Kubbetü's-Sahra karşımda beliriyor. Sahra-yı Müşerrefe'nin kıymetli şemsiyesi; gökyüzünün maviliğini mi kışkandırma telaşın-dasın yahut güneşe mi selam ver-me eyleminde bu sarı kubben.

Yağmur tam yerini bulmuş inzal için, ben de yağmur olsam Aksa'ya yağmak dilerdim Yaradan'dan. Islatıyor çorak topraklara dönmüş gönlümüzü. Ne yapmalıyım kestiremiyorum, bir tarafım hemen Sahra-yı Müşerref'e "koş" diyor, diğer yanım "Bu yağmurun zikrine katıl." diyor, öbür yandan hemen namaz kılmalıyım diye düşünüyorum. Ne çok şeyi rastgele yapmışlığımıza üzülüyorum şimdi. Yasin suresinin yazılı olduğu çinilerine takılıyor gözlerim. "Hayatta olanı uyarmak için..." hattı hizasındayım. Boynum ta geriye doğru bu hattı okumaya çalışırken hayatta olduğumu fark ediyorum. Rasuller diyarı Kudüs'te, uyarıcılar yurdu Aksa'da bana sessizce haykırıyor bu ayet. Asırları aşmış gelen bu hakikat sanki ilk defa duyuyorum.

İşte etrafını bereketli kıldığımız, ayetinin zamanı. İşte hayatta olanı uyarma zamanı. Kubbetü's-Sahra'nın içine girerken üç mihrap minyatürü takılıyor gözlerime, her yanı kuşatmış Rasulüllah'ın hatırasının nakşedildiği bu mescitte. Medeniyetimizin derin içerikli tezyinatını duvarlarında, tavanlarında, kubbesinde seyre doyuyorum. Az ileride birkaç basamakla şerefli kayanın altına iniliyor. Başka bir âlem burası, gök kubbenin altındaki Sahra kubbesinin de altında bulutların üzerindeyim. İçime çeke çeke her karışına gözlerimi gezdirirken ellerim semaya kalkmış, dilimde dualar, gözyaşlarım hicrette. Girişte selama duran mihrapların devamı var burada. Her yer mihrap her yer secde. Şairin ifadesi ile "yerin göğsü en yakın kapısı" işte burası. Kalem gitmez artık buradan gerisini yazmaya, ya nasip...

Aksa'nın avlusunda karşılıyor bizi ecdadın yadigarı sebiller, kemerler, kubbeler. Tüm zarafetleri ile rabatlarını tutuyor ve usanmak nedir bilmiyorlar. Kible Mescidi'ne doğru sürekli altlara indikçe yücelen adımlarımız devam ediyor yağmur eşliğinde. İşte şadırvanı da geçtik. Hz. Ömer'in en uç kısmına inşa ettiği Kadim Aksa'dayız, Mervan Mescidi'ndeyiz, Kible Mescidi'ndeyiz. İlk kible diyarında Kible Mescidi'nde kibleye doğruyuz. İkinci namazı vakti. İkinci yağmuru eşliğinde belki de ömrümün ikindisinde Aksa'da namaza başlayınca "Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya götüren Rabbin" ayeti düşmüyor dilimden. "Rabbim mescit mescit gezdir yeryüzünde, secde edilmedik yer bırakma bize!" duasıyla beraber. Önümüzdeki sabah namazına kadar bundan daha lezzetli namaz kılınmaz diye düşünüyordum.

Akşam namazını gözlüyorum şimdi Aksa'da olduğuma hâlâ inanamadığım bu safta. Safta olmak, saf olmak, safını bilmek nedir soruları kafamda hamd ediyorum beni bu safta durdurana. Safların boşluğu takılıyor aklıma, Mescid-i Aksa'nın boş safları içime oturuyor. En önde birkaç saf beyler, en arkada iki yarımı toplasan anca bir tam saf edecek hanımlar, hepsi bu kadar. Hangi matematik çözer bu denklemi? Şu kadar Müslüman'ın olduğu dünyamızda Aksa'da bu kadar saf var öyle mi? Yer yanılmıyor ki içine girsem. Zeytindağı kadar bir hicran, bir öfke oturuyor yüreğime. Bu bahsi üzümlere geçiyorum.

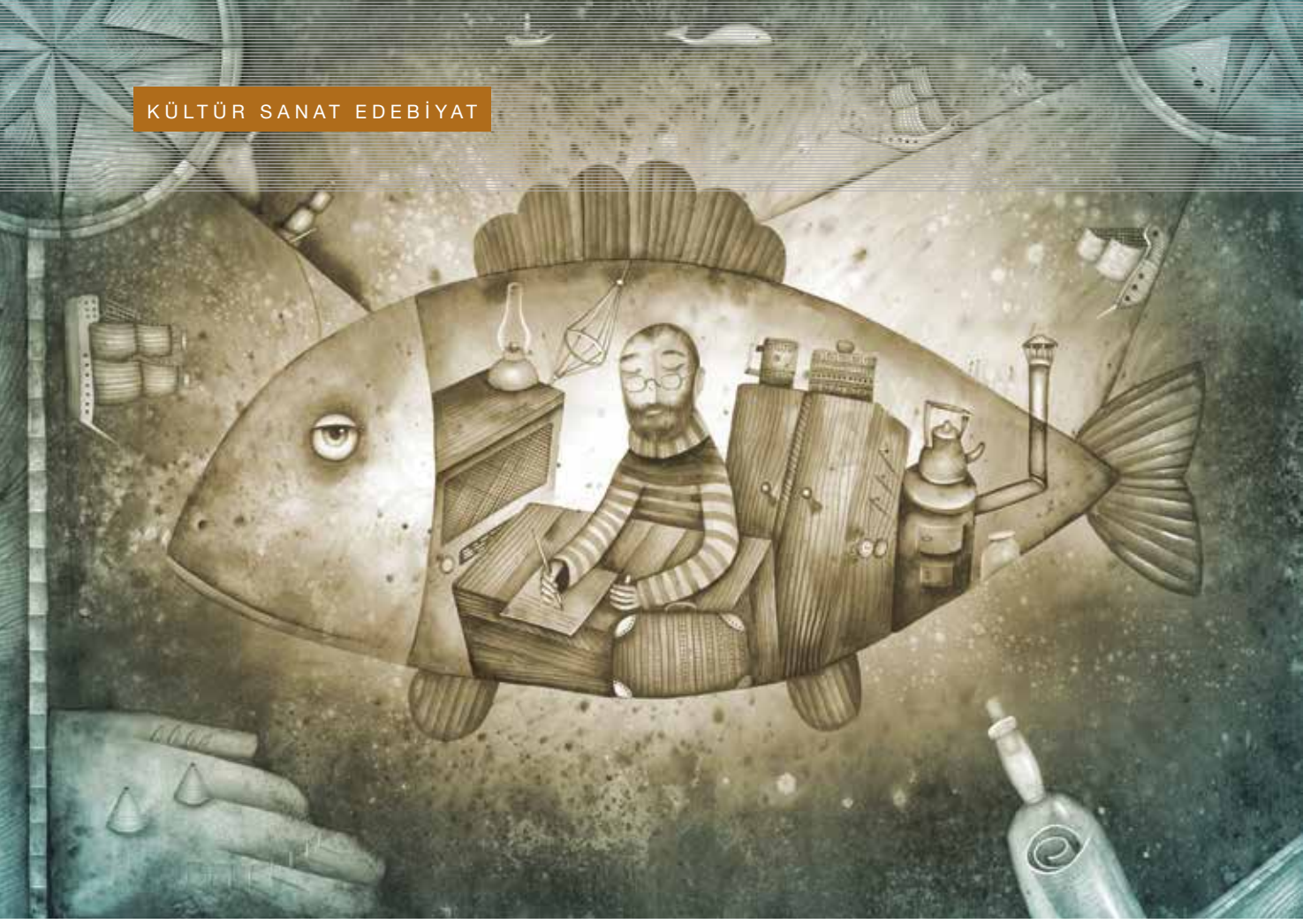
Çocukları var Mescid-i Aksa'nın, Meryem sözlü Yusuf yüzlü çocukları, cıvıltılarını coşkularını hiçbir şeyin bozmasına izin vermeyen

çocuklar. İbranice ödevini yaparken tanışıyorum ilkiyle; zorunlu imiş bu ders. İşte işgalin yüzü bu masum çocukta görünüyor. Çok seviyorum diyor Aksa'yı, her gün okuldan sonra geldiğini söylüyor. Hz. İbrahim'in zürriyetine yaptığı dua aklıma hücum ediyor o an. "Rabbim bizi de zürriyetimizi de muhafaza eyle!" duasıyla sarılıyor ona. Umut kokuyor cesaret kokuyor Aksa'nın bu güzel yavrusu.

Kelimeler tepişiyor kafamda şimdi. Yazının tam da burasında bu çocuğu nasıl geçeceksin de başka cümleler kuracaksın, diyorlar. Geçmiyorum, geçemiyorum onu. Kudüs'te hangi yöne gitsem bu çocuk dikiliyor düşüncelerimin karşısına. Bu çocuk gösteriyor bana bir kalemde geçeceğim şeyleri ve asla vazgeçemeyeceklerimi. Dilimizde güzel bir deyim vardır "Gönlümden geçti." diye. Gönlümden geçmeyecek Kudüs, sözümünden geçmeyecek, özümünden geçmeyecek. Hiç duymasın da sana söz veriyorum çocuk, geçmeyecek. Bundan böyle bütün telaşlarım bu söze halel gelmesin diye. Rabbim, katından bir destekle bizi destekle!

Bütün resimler seni çizecek şimdi, bütün türküler sana yakılacak. Şiirlerin konusu sensin, kitaplar seni anlatacak. Filmler senin için çekilecek, çizgiler seni işleyecek. Belki de bir kilime dokuyacağız seni yeniden ya da aş olup dağıtacağız buram buram kokunu. Çeşmeler sana su taşıyacak şimdi, kubbelerde sen yankılanacaksın. Masallar seni anlatacak çocuklara, anneler seni örecektir saçlara, babalar seni getirecek evlere ve saatler hep seni gösterecek.

Vakit Kudüs vakti... ■

TARİHİ ROMANLARDAN OKUMAK

Sema BAYAR

"T"arih nedir?" sorusuna, Edward Hallett Carr, aynı isimli eserinde şu cevabı verir: "Bugün ile geçmiş arasında bitimsiz bir diyalog." Geçmiş, olup biten ve değiştirilemez olanı ifade eder, bu bağlamda statik bir karakterdedir. Bitimsiz olan ise tarihle kurulan ilişki, geçmişin bilgisidir. Çünkü o, zaman zaman kendini inkâr eden yeni verilerle sürekli olarak değişme ve gelişme hâlinindedir, dolayısıyla dinamikdir. Bilgi akışının katlanarak hızlandığı modern dünyada ölü kentler, sesini kaybetmiş diller, sunakları kaybolmuş dinler

yeniden gün yüzüne çıkmaktadır. Bu çıkış, tarihi insan elinde her gün yeniden ve yeniden şekillenen yontma taştan bir heykele dönüştürür. Kıpırtısız fakat değişken...

İnsan faktörünün devreye girdiği her şeyde olduğu gibi tarihte de olayların aktarılması subjektif özellikler taşır. Tarihçi, kendi fikrî yapısını bilerek ya da bilmeyerek metne dâhil eder. Tarihin görece-lik arz eden zemininde teşekkül etmeye çalışan tarihî roman da hem bu erozyondan nasibini alır hem de kendi manipülasyonunu yapar. İlk elden kişisel bir süzgece tabi olan

tarih, romanın kurgu dediğimiz ikinci bir süzgecinden de geçerek değişime, dönüşüme maruz kalır. Roman yazarı, tarihçinin malzemesini alır, onu âdeta bir hammadde şeklinde kullanır, üzerine inşa ettiği kurmaca sayesinde tarihî bilgi ile kurgu arasında bir denge gözetir. Böylelikle ne salt gerçek olarak algılanıp bilimsel olmakla eleştirilecektir ne de tamamen kurmaca etiketiyle fişlenecektir. Yazarının muhayyilesiyle yoğrulan tarih, ona kendi üslubunu katması ve fikir dünyasını bilinmeyenler üzerinden işlemesiyle yeniden insanın dikkatine sunulacaktır.

Tarih, nesnel gerçeklik iddiasındayken; roman, öznel bir gerçekliğe yaslanma niyetindedir. Tarihî roman yazarı ayrıca tarihçiden farklı olarak ayrıntıların üzerine giden, bilinmeyi kurgunun imkânlarıyla tamamlayan bir izlek takip eder. Dünyaca ünlü edebiyatçı Tolstoy, “Savaş ve Barış”ta kalemını meçhule çevirmiş, görünmeyen kahramanların, savaşı yönlendiren meçhul kişilerin, ayrıntıların dünyasını gözler önüne sermiştir. Edebiyat, tarihin anlatmadığı fertlerin dünyasına eğilir, öyle ki koca bir zaman dilimini tek bir bireyin gözünden aktarır. Edebî eserler, tarih öğretmek gibi bir gaye taşımamakla birlikte, geçmişe büyü bir ışık tutma, tarihi sevdirmek ve kendi perspektifinden tarihî meselelere açıklık getirme gibi ereklerle sahiptir.

Bu bağlamda tarihî romanın dünya üzerindeki ilk örneği, İskoç ef-saneleri ve halk hikâyelerini kendi birikimi ile yeniden inşa ederek kurmacanın teknesinde bir kez daha yoğuran Walte Scott’un, 1745 Jakoben ayaklanmasını merkeze alan eseri Waverley’dir (1814). XIX. yüzyıl bir edebî tür olarak romanın zirveye çıktığı, özellikle İngiltere ve Rusya’da seçkin örneklerinin kaleme alındığı, edebiyat tarihi açısından dikkat çekici bir zaman dilimidir. Bu dönemde yazılan eserlerden Tolstoy’un “Savaş ve Barış”ı, Goethe’nin “Wilhelm Meister”i, Charles Dickens’in “İki Şehrin Hikâyesi” tarihî roman türünün öncü eserleri arasında zikredilir. İki Şehrin Hikâyesi, Fransız İhtilali’ni işleyen kurgusuyla giyotinlerde öldürülen aristokratların hayatını, içinde bulunduğu çağın insanına anlatmayı amaçlamış ve klasikler arasına girmeyi başarmıştır. Zira devrimden sonra ya-

şananlar devrim öncesi hayatın bir yansımasıdır ve öldürenler artık öldürülmekte, her hâlükârda kan gölüne yeni kurbanlar sunulmaktadır. Kitabın giriş cümlesi bu ikilemi özetler niteliktedir: “It was the best of times, it was the Worst of times.” (Zamanların en iyisiydi, zamanların en kötüsüydü.) Eser, gerçeğe yaslanan kurgusuyla artık ne bir tarih kitabı ne de bir romandır. O, kendi kanlı geçmişini yeni nesle

Tarih ve edebiyatın ortak ürünü olarak meydana gelmiş tarihî roman, geçmişin zihin yapısını yansıtmada temelinde değerli bir edebî türdür. Ayrıca bu tür eserler toplumların geçmişten gelen kimliklerini yeni kuşaklara aktarmada ve tarih eğitiminde büyük rol oynamaktadır.

aktarma ve geçmişte yapılan yanlışlardan ders çıkarma misyonunu barındıran bir tarihî roman olarak literatürde yerini alacaktır.

Batı’daki bu örneklerle mukabil olarak Tanzimat’la birlikte Türk edebiyatında da roman türünde eserler kaleme alınacak ve kısa sürede tarihî romanlar yazılacaktır. Özellikle Tanzimat dönemi romanlarında da “ibret” ve “ders” temel misyon olacak, Batı’dan ithal edilen bir tür olarak roman bu şe-

kilde “kıssa-hisse” geleneğiyle irtibatlandırılacaktır. Geçmişe doğru yol alındığında gazavatnameler, menakıpnameler ve fütüvetnamelerin de modern eserlere kaynaklık ettiği söylenebilir. Bu açıdan Türk edebiyatı “Dede Korkut Hikâyeleri”nden “Hz. Ali Cenklere”ne tarihin döşemiş olduğu raylar üzerinde ilerler. Osmanlıda tarih, daha çok edebiyatın bir türü olarak algılanmış, sarayda geçen siyasi olayları kaydetmekle görevli vakânüvisler bile yaptıkları işe kendi yorumlarını ve kurmacayı dâhil etmişlerdir. Toplumsal gelişime ve değişime paralel olarak destanlardan menkıbelere kadar bütün edebî türler de olgunlaşma yolunda mesafe almışlardır. Söz konusu metinler, tarihî olaylara ve kişilere, dönemin sosyal, ekonomik ve kültürel hayatına dair bilgiler vererek birer kaynak niteliğini taşımalarının yanı sıra yeni kuşaklara bir bilinç aşılamanın da mütemmim cüzü olmuşlardır. Tarihî romanların da milli şuuru besleyen ve toplumsal hafızayı diri tutan destanların geçmişteki fonksiyonlarını yerine getirdiği görülür.

Tarihî roman, Türk edebiyatında roman türünde en fazla eser kaleme alınmış alt tür olarak karşımıza çıkar. Konusu ile dikkat çeken ve geniş bir okuma kitlesine hitap eden bu romanlar, uzunca bir süre bazı çevrelerin edebî nitelik taşıyamaması eleştirisine de maruz kalmıştır. Konusunu tarihten alan ilk kurmaca metin, Ahmet Mithat Efendi’nin “Yeniçeriler” isimli romanıdır fakat edebiyat tarihinde kabul görmüş ilk tarihî roman, Namık Kemal’in 1880 yılında basılan “Cezmi” adlı eseridir. Sokullu Mehmet Paşa döneminde gerçekleşen İran seferlerini ve bu seferde varlık

gösteren Cezmi karakterini işleyen romanda, Ahmet Paşa ve Âdil Giray Han gibi gerçek şahsiyetlere de yer verilmiş, kurmacanın imkânları da kullanılarak kurgu zenginleştirilmiştir. Eserde Namık Kemal hem bir bilinç kazandırma amacıyla ansiklopedik bilgilere değinmiş hem de Türk tarihini işleyerek milli şuuru canlandırma gayesini esas almıştır.

Geçmişe dair bir sanat eserini kalem almak şüphesiz yazıya konu edilen zamanın ruhunu bilmeyi, dönemin sosyo-kültürel atmosferine vâkıf olmayı da gerektirir. Romanın içinde kimi zaman bariz olarak hissedilen yazma zamanı ile vakia zamanı arasındaki mesafe ve dil farkı eserin kıymetini gölgelerdir. Anlatıcının vakia zamanıyla bütünleşmesi ise başarılı bir anlatım tekniğinin göstergesi olur. Bu nedenle tarihî roman yazarları için en küçük detay bile büyük önem taşır. Salambo'nun yazarı Gustave Flaubert'in, biraz abartılı olsa da "Kartacalı komutanın güzel kızının giyim kuşamını tasvir için üç yüz cilt kitap karıştırdım." demesi de aslında romanın sadece kişiler ve olaylar açısından değil ayrıntılar üzerinden de tarihe yaslandığının göstergesidir. Tarihî romanlar bu nitelikleriyle geçmişi bütüncül okumakta ve güne taşımaktadır. Bu tür eserler yazıldığı dönemin âdeti panoramik bir fotoğrafını çekerek medeniyet tarihinin parçası olmakta ve gelecek için tarihsel bir anlam ifade etmektedir.

Kemal Tahir'in "Devlet Ana", Tarık Buğra'nın "Küçük Ağa", Tanpınar'ın "Sahnenin Dışındakiler" romanlarında güncelin geçmiş içinde eridiğini söylemek ne kadar doğrudur? Zira günün bağrından uzanan viyadükler geçmişe doğ-

ru yol almakta, bugün ile tarih arasından harcını yazarın kاردığı köprüler kurulmaktadır. Bu liste Yakup Kadri, Halide Edip, Nihal Atsız, Refik Halit hatta Attila İlhan gibi isimlerle çoğaltılabilir. Her yazar kendi süzgecinden geçirdiği tarihî bilgiyi yine kendi muhayyilesi ile harmanlayarak romanının konusunu belirlemektedir. Ve tüm bu aşamalara ek, yazar kendi fikri yapısını romanın içine yedirerek okura aşılama amacını da gütmektedir. Özellikle 1960'lı yılların ardından Türk edebiyatına kazandırılmış tarihî romanlarda geçmişteki epik üslup giderek çözülmüş, tarihe bakışın ufku daha da genişletilerek zafer ve yenilgiler farklı noktalardan ele alınmaya, yorum ve yargı metne dâhil olmaya başlamıştır. Stereotipleşmiş kahramanların yerini üstünlüklerinin yanı sıra zaaflarıyla da öne çıkan roman kişileri almış, efsanevi motifler gerçeğin ve natüralizmin kalıplarında eritilmiştir. Bilhassa Millî Mücadele üzerinden uzun zaman geçmesi sebebiyle İstiklal Harbi 1960 sonrası edebiyatın çokça başvurduğu ana temaya dönüşmüş, savaşı birinci dereceden yöneten komutanlar yerine Cehennem Yüzbaşı Cemil, Ahmet Cemal gibi kahramanların hikâyelerinin işlendiği "Yorgun Savaşçı", "Yaban" gibi eserler vücuda getirilmiştir.

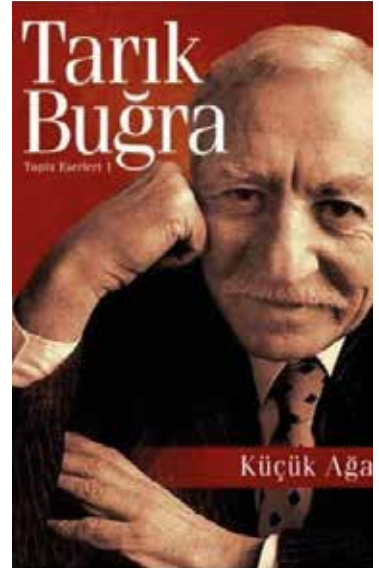
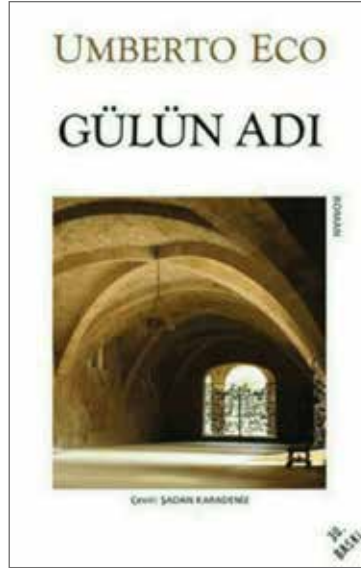
Balkan savaşlarında, Çanakkale'de, Yemen'de yaşananlar, hem cephe de hem de cephe gerisinde halkın içinde bulunduğu yokluk ve yoksunluk, romanın diliyle ve bilinmeyen gün yüzüne çıkaran tasvirlerle daha anlaşılır ve asıl önemlisi hissedilir bir hüviyet kazanmıştır. Yine Kurtuluş Savaşı'nda yaşanan trajedileri işleyen yazarlar maziden kuvvet alarak istikbali tesis

etme idealini taşımışlardır. Cumhuriyet'le birlikte, muasır medeniyet seviyesine yükselme arzusu, edebiyat yazılarını da etkisi altına alarak roman türünü yakından ilgilendirmeye başlamış, Türk düşüncesinin geliştirilmesi, milli şuurun güçlendirilmesi, ideallerin yeni nesle aktarılması bağlamında tarih, edebiyatın vazgeçilmez ilgi alanına dönüşmüştür.

Bütün bu faktörler, dönemsel eğilimler, yazar perspektifleri, türün kendine münhasır nitelikleri göz önüne alındığında, "tarihî roman okumak" ile "tarihi romanlardan okumak" arasında gözetilmesi zor bir dengeyle karşı karşıya kalırız.

Nitelikli tarihî romanı, tarih ve edebiyatın buluştuğu dirsek, tarih anlatısının kemale erdiği tepe olarak görmek abartılı olmasa gerek. Savaşların insan hayatında açtığı onulmaz yaraları, toplumların içine düştüğü buhranları, parçalanmış ailelerin dramlarını Cengiz Aytmatov'un "Toprak Ana" romanından daha tesirli ne anlatabilir? Orta Çağ Avrupa'sındaki inanç dünyasını Umberto Eco'nun "Güllün Adı"ndan daha kapsamlı hangi ansiklopedi önümüze koyabilir?

Bu açıdan bakıldığında tarih ve edebiyat korelasyonu birbirine sıkı sıkıya tutunmuş kıymetli bir bileşimdir. Fakat okur, yazarın kurmaca ve hakikat sarkacında salınan kaleminin bilincinde olmalı, kimi zaman gerçeğin kurmaca ile bileyendiğini, kimi zaman ise tam tersine tüllendirildiğini dikkatinden bir an olsun kaçırmamalıdır. Gerçek kişilerin yanında hayal ürünü kahramanların varlığını da kabullenmeli hatta romanda ayrıntıya inildikçe gerçeğin sınırları zorlanarak kurgunun kıyılarında dolaşıldı-

ğının farkına varmalıdır. Bu bilinç ve farkındalıkla yaklaşıldığı takdirde tarihî romanlar, bireye tarih sevgisi ve kültürünü kazandıracak değerli metinler olarak dimağlarda yerlerini alacaktır.

Yazıldığı dönemin güncel meselelerini konu edinen, gerçek kişi ya da olayları işleyen romanlar da bugün birer tarihî kaynak niteliğindedir. Yakup Kadri'nin "Nur Baba"sı, yazıldığı dönemin atmosferini bugüne yansıtır. Nur Baba romanına konu olan Ali Baba gerçek bir kişidir fakat o Yakup Kadri'nin zihninde öylesine değişmiştir ki romandaki yansıması ile hakikat arasında büyük kırılmalar meydana gelmiştir. Dönemin siyasileri, romandaki bu oldukça karizmatik kahramanın kendi zamanlarında yaşayan biri olduğunu öğrendiklerinde merak ederek huzurlarına getirirler fakat aradıkları kahramanın vasıflarını bu etten kemikten âdem üzerinde göremeyince hayal kırıklığına uğralar. Yakup Kadri, "Bu senin anlattığın Baba'ya hiç benzemiyor." diye yakınarlara,

"Bu, Nur Baba'nın hammadde-sidir." şeklinde karşılık verir. Bu ifade, sanatla gerçeklik arasındaki ilişkiyi en veciz şekilde ifade etmesi bakımından manidardır.

1980'lere kadar yazılan romanlarda yaygın siyasi atmosferin, belirli ideolojik nosyonların ve tezli anlatımın tarihî romancılığın diline ve düşüncesine egemen olduğu görülür. 1980 sonrasında ise tezli roman büyük oranda yerini popülist romana bırakmış, okur ilgisini merkeze alan, edebî nitelikten ödün veren eserlerde büyük artış yaşanmıştır. Asıl hedefi okuyucunun beklentilerini karşılayarak çok satmak, kitlelerin beğenisini kazanmak olan bu romanların, tekrara düşen kurguları ve düz karakter yapılarıyla yeni nesle kazandıracağı bir idealden, bir edebî zevkten, bir bilinçten bahsetmek oldukça zordur. Tarihî romanda sarkaç maa-alesef sanatın aleyhine, kapitalizmin lehine salınmaktadır. TDK'nın "halk yardımçılığı" olarak karşılık verdiği popülizm romana bulaştığında halka ve dönemsel ilgilere

şirin gözüken, bunun karşısında hakikati ve tarihî gerçekleri inciten eserler ortaya çıkacaktır. Burada okurun romana hassasiyetle yaklaşması, niteliğin peşinden gitmesi, çok satan tuzağına düşmemesi büyük önem arz etmektedir.

Sonuç olarak tarih ve edebiyatın ortak ürünü olarak meydana gelmiş tarihî roman, geçmişin zihin yapısını yansıtmada temelinde değerli bir edebî türdür. Ayrıca bu tür eserler toplumların geçmişten gelen kimliklerini yeni kuşaklara aktarmada ve tarih eğitiminde büyük rol oynamaktadır. Tekdüze anlatıların ulaşamadığı zihinlere daha kolay ulaşarak geçmiş edebiyatın dil zenginliği ve akıcı üslubuyla yeniden inşa etme imkânı barındırmaktadır. Okura zamanda yolculuk ve aidiyet hissi yaşatan tarihî romanlar, nitelikli olanı vasata tercih etmek kaydıyla tarih eğitiminde ve tarih bilinci inşasında yardımcı unsur olarak her zaman işlevselliğini koruyacak, bir edebî tür olarak yaşamaya devam edecektir. ■

KLASİKLER NEDEN ESKİMEZ?

Emin GÜRDAMUR

arih bir süreklilik içinde akar. İnsanı diğer canlılardan farklı kılan ve yüzünün mirasçısı

konumuna oturtan süreç, tecrübelerin nesilden nesile aktarımıyla ilgilidir. Toplumsal, yaşadıkları kültür havzasında kendinden öncekilerin birikimiyle insanlık yürüyüşüne dâhil olur ve sonraki nesillere kendi kazanımlarını miras bırakırlar. Bu sebeple her çağ kendinden evvelki zamanların toplamı, sonraki zamanların ise bileşenidir bir bakıma.

Eski çağlardan beri insanlar, hususi ve içtimai bilgilerini gelecek nesillere aktarmak için edebî formların kapısını çalmışlardır. En derin anlamlara haiz hikmet parçalarının bile uzun ömürlülük için edebî sanatların imkânlarına ihtiyaç duyduğu aşîkârdır. Destanlar, maniler, menkıbe ve mesneviler hep bu niyetle vücuda gelmiş, manayı dilin takatine emanet etmişlerdir. Dilin ve ifadenin kudreti, sözgelişi Yunus Emre'yi, Mevlana'yı, Karacaoğlan'ı çağdaşları arasında benzer düşüncelere sahip nice insandan ayırarak tarihe mal etmiştir.

Zihinsel bir eylem olarak okuma faaliyeti, insanın doyumsuz merakından, uçsuz bucaksız bilmek istencinden beslenir. Bilinç, doğduğu ve büyüdüğü çevrenin sınırlı verileriyle yetinmeye razı olmaz. Bilir ki dünya milyarlarca insana, milyarlarca kalbe ev sahipliği yapmaktadır. Acı tatlı duyguların, tecrübelerin çok uzak coğrafyalarda benzer şekillerde yaşandığına şahit

olmak insanın yalnızlığını teselli edecektir.

Ortaya koydukları hakikat kıvılcımları hangi coğrafyanın, hangi kültürün ve hangi yazarın elinden çıktığı hususu kimilerince tartışılabilir, klasikler, âdeta bütün çelmeleri umursamadan kıtadan kıtaya, çağdan çağa taşan ırmaklar gibi kendi şarkılarını söylemeye devam etmektedir. Türk aydını klasiklerle büyük bir kültürel yıkımın akabinde tanıştığı için onlara karşı ilk tepkilerinde aşırıya kaçmış, yergide ve övgüde ölçüyü kaçırmıştır. Dünya klasiklerinin tercümesi, Tanzimat dönemi aydınlarının gündemini epeyce meşgul etmiş, başta Ahmet Mithat Efendi olmak üzere, ona şartlı destek veren Cenap Şahabettin ile Ahmet Cevdet, Sait Bey ve Ahmet Rasim gibi isimlerin polemiklerine sebep olmuştur. Her şeyden önce “Klasik nedir?” sorusuna cevap vermek hayli zaman almıştır. Kimi Batı edebiyatına, hatta medeniyetine dâhil olmak için klasiklerin tercümesinin elzem olduğunu, kimi dilimizin klasikleri tercüme edecek olgunluğa erişmediğini, kimi ise klasiklerin başka medeniyetin ürünü olduğundan bizim bünyemize zarar vereceğini ve bu sebeple sadece erbabı tarafından okunması gerektiğini savunmuştur. (Prof. Dr. Ramazan Kaplan, *Klasikler Tartışması*, AYK Atatürk Kültür Merkezi Yay. 1988 Ankara, s. 48-51.) Cemil Meriç bu polemikleri, körlerle filin kıssasına benzetir ve klasikleri kendisine has üslubuyla betimler: “Kessin olan: soyutun dünyası. Bilgeler masal söylemiş ve uykuya dalmış.”

(Cemil Meriç, *Kırk Ambar*, İletişim Yay. 18. Baskı, İstanbul, s. 49.)

Dünya klasikleriyle buluşmanın iki yolu vardır. Birincisi eseri kendi dilinde okumak, ikincisi onun nitelıklı bir tercümesini edinmektir. Bu bakımdan tercüme Tanzimat'tan beri önemli bir mesele olarak karşımızda durmaktadır. İslam şairi Mehmet Akif Ersoy, Batı klasiklerinin tercüme edilmesini elzem bulmaktadır: “Fuzuli'yi ne kadar seversem; Lamartin'i de o kadar sever, o kadar hürmetle, o kadar ıstıyak ile yâd ederim. Ne olur bir hayır sahibi çıksa da bize, 'Meditations-ları, 'Harmonieleri, 'Graziellaları, 'Rapealleri tercüme etse. Şark'ta Garp'ta birçok bedayi'-i edebiye var ki lisanımıza nakli üdebamız için âdeta farz-ı kifayedir.” (Mehmet Akif Ersoy'un Makaleleri, Yrd. Doç. Dr. Abdülkerim Abdulkadiroğlu- Nuran Abdulkadiroğlu, *Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları*, 1. Baskı 1987, s. 21.)

Klasiklere yaklaşırken mikyas, İslam düşüncüsü Kindî'nin (d. 801-ö.873) “Hakikat membandan müstakildir.” sözü olmalıdır. İnsana dair her kazının aslında onun yaratıcısına doğru bir adım olduğunu, ruhun sınırlarını olabildiğince esnetmenin hakikat gözeneklerinden dökülen meyvelerden olabildiğince nasiplenmek anlamına geldiğini unutmamak gerekir. Literatür Doğu ve Batı diye bir tasnife gitmiş olsa da esasında klasiklerin temas ettiği hayat tektir. Zaaflarıyla, kudretiyle, arayışı ve savruluşuyla insan her yerde insandır ve hemcinslerinden beslenmeye muhtaçtır.

Cervantes, 1605'te, modern anlatının kurucusu kabul edilen ve sanıldığıının aksine tarihin en ciddi romanlarından biri olan Don Quijot'un ön sözüne şu cümlelerle başlar: "Aylak okur: Bu kitabın, zihnin, düşünülebilecek en güzel, en zarif, en akıllıca ürünü olmasını isterdim; buna yeminsiz inanabilirsin. Ancak tabiat kanununa karşı çıkmadım; tabiat her şey, benzerini doğurur." Bütün benzerliklere rağmen her insanın doğumundan itibaren kendi içinde taşıdığı, farkında olmadan suladığı, besleyip büyüttüğü bir yalnızlık vardır. Her şeyin söylenmiş olmasıyla yetinmeyen, her seferinde tekrarlanmasını icap ettiren yalnızlık. Mananın yeni bir dille söylenmesi, anlatının yontulması, üslubun her mevsim kanatlarını yenilemesi, nesillerin karşısında heykelleşmesi gerekmektedir. Bir sabah uyandığında kendisini dev bir böceğe dönüşmüş hâlde bulan Gregor Samsa'nın hikâyesi, Kafka'nın kendine ve çağa has üslubuyla anıtlaşmamış olsaydı aktarılmaya değer bir hikâye olup olmayacağı tartışılabilirdi.

Klasikler sadece doğdukları çağın değil, gelecek yüzyılların da gözlerini kamaştırır. Zaten onları klasik yapan da budur. Eskilerin tecrübesiyle aramıza giren mesafeyi kapatmanın en kestirme yolu, geçmişin nabız atışlarına vakıf olmaktan geçer. İtalo Calvino, "Klasikler Ne İşe Yarar?" başlıklı ünlü yazısında, "Klasikler, bize, bizden önceki okumaların izlerini taşıyarak ve içinden geçtikleri kültür ya da kültürlerde (ya da yalnızca diller ve alışıklarda) bıraktıkları izleri arkalarından sürükleyerek gelen kitaplardır." der. Biz klasiklerden Doğu'da ve Batı'da sadece olup bitenleri değil, hissedişleri, duyushları,

hüzünleri de talim ederiz. Gözyaşının renginin olmadığını, inancın gücünü, inançsızlığın azabını, zulmün ve ihanetin bedelini, dünyanın faniliğini, ölüm korkusunun evrenselliğini, kadının ve erkeğin zaaflarını, çocukluğun tarifi imkânsız masumiyetini klasiklerden okurken yüzyılların doluştuğu bir sınıfta milyonlarca insanla aynı dersi işliyor olmanın eşsiz duygusunu yaşarız.

Klasikler her şeyden önce kendilerini zamana karşı ispatlayan, insanın ruhsal serencamına projektör tutmayı başarabilen, kendi çağına bir yenilik olarak doğup kendi dilini inşa eden ve kendinden sonraki devirleri de etkilemeyi başarabilen eserlerdir. Doğar doğmaz ortalığı velveleye veren de sarsıntısı on yıllar sonra fark edilene de vardır. Nuri Pakdil'in, "Orta bir yazar olabilmek için beş kez okumalısınız." dediği Dostoyevski, bir seferinde Moskova Haberleri Gazetesi muhabirleri tarafından ziyaret edilir. Ona son günlerde yazdığı "Karamazov Kardeşler" romanının içeriği hakkında sorular sorarlar. O da romanın ana temalarının günah ve bağışlamak, tanrı ve tanrısızlık, kötülük ve iyilik olduğunu söyler. Misafirler Dostoyevski'ye, hep aynı şeyleri yazdığını, oysa kimi genç yazarların daha ilginç, daha güncel meselelerle daha çok okura ulaştıklarını ifade ederler. Dostoyevski ise kısa konuşur: "Bütün mesele iş ciddiye binince anlaşılır!" Yani tarihle yüzleştikten sonra. Yani genel geçer olanın tozu sindikten, alkış karşılığında kitlelere duymak istediklerini mırıldanan cücelerin perdesi sona erdikten sonra.

Klasikleri klasik yapan ve eskimelelerine mani olan sırrı; risk alan, insan soyunun tekâmülü adına uçurum-

ları yoklamaktan imtina etmeyen, konjonktürün kaygan tirabzanlarına, popüleritenin saman alevi algılarına yaslanmayan; ne kendinden öncekilerin ne de çağdaşlarının mukallidi olan; kendi dilini, düşünce evrenini ve biricikliğini inşa edebilen; meramını insanoğlunun büyük sancılarının tarihsel aksına oturtabilen, insan kalbinde beliren hakikat kıvılcımlarını anaç bir titizlikle kelimelere aktarabilen, bunu yaparken aşırıktan kaçınan ama yeknesaklığa asla pirim vermeyen karakterlerinde aramak lazım gelir.

Bir klasiği seçerken ve okurken onun tarih karşısında sınavını vermiş olması yeterli midir? Bu soruya cevap vermeden evvel hatırlanması ve aslında hiç unutulmaması gereken bir konuyu açmakta yarar var. Bir esere gerçek anlamıyla temas etmenin yolu o eseri kendi lisanından okumaktır. Başta şiir olmak üzere hiçbir metin kâmilan aktarılamaz. Tercüme her hâlükârda bir sürahi suyu bir bardağa boşaltmak anlamına gelir. Çünkü onun içine doğduğu çevre aynı zamanda ruhunu teşkil eder. Okurların büyük çoğunluğunun metinleri kendi dillerinden okuyabilme şansına sahip olmadıklarını biliyoruz. Kaldı ki bizim gibi kendi klasiklerini bile orijinalinden okumaktan aciz bırakılmış toplumlar için klasiklerle buluşmak dikkat edilmesi gereken engebeli bir yola dönüşecektir. Sözcüklerin ruh iklimini, çağrışımını çevirmenin liyakati ve inşafı ölçüsünde inkişafa sebebiyet verecektir. Bu durumda okur herhangi bir çeviriyi değil, hem kaynak dilin hem de çeviri dilin düzenini, dil bilgisi öğelerini ve ruhunu azami derecede bilen çevirmenlerin eserlerini tercih etmelidir. ■

ÇİÇEK ÇIKMAZI

Zehra ECE | Hatay Altınözü Kur'an Kursu Öğreticisi

Solan çiçeğe yerini beğenmedi denir ya; insan yerini bulamamışsa solar mı acaba? Güzel sözler söylediğiniz, sevdiğiniz hissettirdiğiniz çiçekler bir başka büyümüş, çocuklar gibi mi? Ayda yılda bir gelecek bukete razı olabilir mi değerli olma hissi?

Türk Dil Kurumu'nun büyük sözlüğünü okurken karşınıza çıkan bazı kelimeler çok sıradan gelir. Kelimenin anlamını biliyorum, der ama okursunuz. Çiçek. Diğer kelimeye geçmek üzereyken; anıların ortasında bulursunuz kendinizi. Efsunlu çiçekler tutar çeker kolunuzdan. Mis kokularla sıyrılırsınız dünyadan. Çiçek: Ne güzel kelime... Mutlu, güzel, naif, güçlü...

Babam boş zeytin tenekesinin dibine çiviyle iki üç delik açıyor. Annem toprak dolduruyor tenekeye sonra küçük bir yaprak ekıyor. Her gün biraz daha büyüyor, zamanla çoğalıyor yaprak. Nihayet minicik çiçeklerle doluyor zeytin tenekesi. Toprak görünmüyor artık çiçeklerden. Annem çok seviniyor çiçeklere bakarken. Annemin hâline sevinıyorum ben de.

Okula başlayacağım, annem eski pardösü düğmelerini kumaşla kaplayıp lastikle birleştiriyor. İğne oyasıyla süslüyor düğmelerin etrafını. Bana çiçekli toka hazırlarken saçlarımı okşuyor sanki. Ne kadar becerikli annem; düğmeden tokalar yapıyor bana. Gurur kaplıyor küçük yüreğimi. Çiçekleniyor saçlarım. Annemin sevgisi tokalardan daha çok yakışıyor çocuk başıma.

Çok sevdiğim bir komşu teyze var, ziyaretine gidiyoruz. Tembihliyim, bahçedeki çiçeklere dokunmak yasak. Teyzenin bahçesi çiçek dolu. Birini incelerken dokunuyorum çiçeğe. Çayını yudumlayan teyze "Çiçekler koparılmaz!" diyor. Koparmayacaktım, demiyorum; yutkunuyorum... Bir daha komşu teyzenin bahçesinin yüzüne bakmıyorum. Çiçekten daha kolay ko-

puyor yürek teli. Dargınım; çiçekli.

Tarlaların çevresi papatyalarla dolu. Topla topla bitmiyor. Taç yap, on kavanoza doldur, bütün öğretmenlere götür... Bitmiyor. Renkleri de güzel. En sevdiğim çiçek papatyaydı; pınar başındaki nergislerin kokusunu duyuncaya kadar. Beyazsa beyaz, sarıysa sarı... Nergisten sonra daha güzel çiçekler de gördüm elbette. En sevdiğimi değiştirmedim, vefasızlık etmedim nergise.

Sokağın girişinde bir ev var; bahçe duvarından sarmaşık güller akıtan. Ne kadar hızlı yürüyor olsam da yavaşlatıyor sarmaşık güller. Yavaşlıyorum ve soluklanıyorum bir iki dakika. Sonra devam; çoğu kez yaşamayı ıskaladığım yola.

Çiçek alınca gülümser insan. Çiçek sunmak güzel bir tebessüm için mi?

Gözümün alabildiğince laleler izlemiştim bir ülkede. Renk cümbüşü, rüya gibiydi. Sonsuz bir iyimserlik kaplamıştı içimi. Etraf çiçekle doluyken iyilikten başka ne düşünülebilir ki?

Kadınlar çiçekli oylar işlerler yazmalara... Kumaş seçerken çiçeklisi ne kaçır bakışları. Kayalıklarda bile sağlam durur çiçek, narinliğinden vazgeçmeden. Kadın misali.

Isparta deyince ilkbaharı gonca, sonbaharı gülkurusu, bir şehir hayal ederim. Gül kokar sanırım esen yel. Adı çıkacaksa güle çıkmalı bir yerin.

Kaktüs aylarca bekler sonra iki günlük çiçek açar. Sabredelim mi yani bazı dikenlilere? İki gün çiçek görmek için.

Bir fısıl evi çiçek bahçesine çevirdiği iddia edilen oda parfümleri ka-

ranfil kokusuyla yarışabilir mi? Evimize bahar gelir mi deterjanlardaki çiçek kokusuyla? Çiçek ekmezseniz baharı olur mu eviniz?

Solan çiçeğe yerini beğenmedi der ya; insan yerini bulamamışsa solar mı acaba?

Güzel sözler söylediğiniz, sevdiğinizi hissettirdiğiniz çiçekler bir başka büyümüş, çocuklar gibi mi?

Ayda yılda bir gelecek bukete razı olabilir mi değerli olma hissi?

Üzülünce çiçek resimleri çiziyorum. Mutluluk bir çiçek mi?

Bahçeden gül aşırarak kabahatten sayılabilir mi?

Kayalıklarda, suda, karda... Açar çiçek; çiçek hayata kara sevdalı mı?

Bir yaprak aldım mor menekşemden, komşuma götürmek için. Bir acı kahve içeriz dedim. Çiçekler olur muhabbetimizin odağı. Bir de ne göreyim! Komşum çok değişmiş. Benzi solmuş, yüzünde tarifsiz bir keder. Ne zeytin ağacı var bahçesinde ne zeytin tenekesi. Çocukları çevresinde umutsuzca izliyorlar annelerini. Etrafıma bakıyorum çiçek yok hiç! Çiçek... Papatya bile yok, çocuklar toplasa.

Gel komşum bir avuç toprak bulup ekelim şu yaprağı o çiçeklenirken... Çiçekli kınalar yakalım ellerimize. Biraz gül getireyim bizden, gül reçeli yapalım. Çocuklar gülsün, gül sürsünler ekmeklerine. Çiçekli tokalarla okula yollayalım kızları, çiçekli oylar işleyelim yazmalara.

Masada sözlük, çiçek, anılar... Komşum? Suriye! Çiçekler ekelim zeytin tenekelerine. Ömrümün tüm çiçekleri kucağımda. Ellerim semada! Kalakaldım çiçek çıkmazında... ■

MİLLÎ MÜCADELE'DEN KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI'NA ZAFER DUALARIMIZ

Yrd. Doç. Dr. Mehmet BULUT | DİB Başkanlık Müşaviri

Anlatılır ki, feth-i mübin müyesser olmuş. Muzaffer kumandan Fatih Sultan Mehmet atının üstünde şehre giriyor. Bir derviş, çağ açıp çağ kapatan Sultan'ın atının üzengisine yapışıyor: "Padişahım!" diyor; "Konstantiniye'yi bizim dualarımız sayesinde fethettiğini unutma!" Fatih tebessüm ediyor, "Doğru söylüyorsun." diyor; "Ama şu kılıçlarımızın hakkını da unutma!" diye ekliyor; kınından yarıya kadar sıyırdığı kılıcına işaret ederek...

Denmek istenen, zaferde, başarıda ne her şeyi tamamen maddiyata bağlamak ne de her şeyi duaya, teslimiyete indirgemek... Bilakis her ikisini birbirinin mütemmimi olarak kabul etmek...

Biliriz ve inanırız ki bir muharebenin kazanılmasında, yürekli cenâverlerin ve onları sevk ve idare eden iyi yetişmiş kumandanların cehd ve gayretleri, asrın gerektirdiği harp araç ve gereçlerin temini, kısaca maddi sebepler birinci derecede önemlidir. Yani fiilî dualarımız... Bunun yanında kavî dualarımızla, canhıraş yakarışlarımızla askerimizin muzafferiyeti için dua etmek, Cenab-ı Hakk'ın nusretini talep etmek de son derece önemlidir. Nitekim medeniyetimizde öteden beri yapılagelen de hep böyle olmuştur.

Diyanet İşleri Başkanı Lütfi Doğan'ın dua ederek amfibi tugayı uğurlaması.

Örnek için çok gerilere gitmeyeelim. Millî Mücadele'yi yönetecek ve "Gazi" unvanını alacak olan Büyük Millet Meclisinin açılışı öncesinde ve açılışı sırasında ülke genelinde yapılan dinî merasimler, ilk Meclis binası önünde Mustafa Fehmi Efendi'nin yaptığı dua, bu duayı gösteren resim hepimizin zihnine kazınmıştır âdeta. Keza İstiklâl Harbi'mizin sürdüğü günlerde, cephe-lerde ölüm-kalım savaşı verilirken Ramazan Bayramı namazı akabinde 28 Mayıs 1922'de yine Meclis binası önünde Şer'iyye vekillerinden Abdullah Azmi Efendi tarafından

askerlerimizin muzafferiyeti için yapılan dua... Bu arada belirtelim ki, zafer için yapılan toplu dualar, genelde dinî kisveleri olan, halkın hürmetini kazanmış hocalar tarafından icra edilegelmiştir.

II. Dünya Savaşı yılları... Ülkemiz bu savaşa girmemiş olmasına rağmen ordumuz yine de teyakkuz hâlinde bulunmuştu. Dine ve dinî olana mesafeli durulduğu bu yıllarda bile, görüyoruz ki, Başkanlığımız ve din gönüllülerimiz bu teyakkuz hâlindeki ordumuza, askerimize dua etme konusunda üzerlerine düşen vazifeyi ihmal etmemiştir. Mesela, Adapazarı Müftülüğünden Diyanet İşleri Reisliğine gönderilen 1939 yılına ait bir yazıda, Adapazarı'nda beş hafız için icazet merasimi düzenlendiği, Reisü'l-Kurra tarafından yapılan duada "Cumhuriyetimizin teâlisi ve ordumuzun muzafferiyeti" için dua edildiği vurgulanmıştır. Mart 1944'te Diyanet İşleri Reisliğinden müftülüklerle gönderilen bir genelgede, camilerde ordumuz için dua edilmesi istenmiş; genelgeye, Müşavere Heyetince hazırlanmış Türkçe bir dua metni de eklenmiştir.

10 Aralık 1950'de Kore şehitleri için İstanbul'da Süleymaniye Camii'nde muazzam bir mevlit programı düzenlenmiş, bu programda Diyanet İşleri Başkanı merhum

Ahmet Hamdi Akseki de uzun bir konuşma yapmıştır. Mevlitle birlikte bu konuşma radyoda yayınlanarak bütün Türkiye ve dünyaya duyurulmuştur.

Bilindiği gibi, muztar hâllerde, kulun kendisini Rabbine en yakın hissettiği zamanlarda yapılan duaların farklı bir manası ve tesiri söz konusudur. Bu açıdan sadece harp zamanlarında değil, büyük afetlerin vukuunda da din hizmetlilerimiz rehberliğinde milletimizin topyekûn dua silahına sarıldığına şahit oluyoruz. Başkanlığımızın 1939 Erzincan Depremi sonrasında Türkiye’de bütün camilerde farz namazların akabinde salât-ı mün-ciye ve salavat-ı şerife okunması için talimat göndermesi bunlardan sadece biridir.

Sözü Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında yapılan duaya getirmek istiyorum.

Kıbrıs çıkarmasına karar verildiğinde, dönemin Başbakan Yardımcısı merhum Prof. Dr. Necmettin Erbakan’ın talebi ve Diyanet İşleri Başkanlığından sorumlu Devlet Bakanı Süleyman Arif Emre’nin yönlendirmesiyle, Diyanet İşleri Başkanı Dr. Lütfi Doğan, Mersin’e giderek öncü birliklerin gemilerle sahilten hareketinden önce dua etmişti.

Kıbrıs Barış Harekâtı dolayısıyla Diyanet İşleri Başkanlığımız, Başkanlığın o yıllardaki süreli yayını Diyanet Gazetesi ile birlikte, 22 Temmuz 1974 tarihini taşıyan sekiz sayfalık bir ilave yayımlamıştı. Burada, “Kahraman Ordumuz Dualarla Uğurlandı” başlığı altında söz konusu zafer duası hadisesine şöyle değinilmişti: “Şanlı Mehmetçğin uğurlanmasında görevli olarak Mersin’de bulunan Diyanet İşleri Başkanı Dr. Lütfi Doğan, 19

Temmuz 1974 günü duaların en çok kabul edildiği bir saatte, cuma namazından önce Kıbrıs’a çıkarma yapacak kahraman askerlerimize hitabede bulunmuş ve muvaffak kılması için Cenab-ı Hakk’tan yardım niyaz etmiştir. Dualarla kafitemiz Kıbrıs’a uğurlanmıştır.” Haberin devamında, Başkan Dr. Lütfi Doğan’ın 21 Temmuz günü Kıbrıs Bayrak Radyosu için yaptığı konuşmaya da yer verilmişti. Başkan bu konuşmasında, Mehmetçiklerimizi Mersin’den Kıbrıs’a uğurlarken onların coşkun imanına, fetih için azimlerine şahit olduğunu, bu ulvi atmosfer altında, Rabbimizin inayetine sığınarak seferden önce geminin içinde, bayrağımızın gölgesi altında hep birlikte el açıp zaferin müyesser olması için dua ettiklerini, akabinde zafer umudu ve gözyaşlarıyla leventleri uğurladıklarını açıklamıştı. Ayrıca Türk milletinin topyekûn olarak ordusunun arkasında perçinlendiğini görmekten duyduğu memnuniyeti dile getirmişti.

Hacmi küçük ama anlamı büyük bu ilavede, Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi Dr. Ali Arslan Aydın, “Şanlı Ordumuz Kıbrıs’ta”, Derleme ve Yayın Müdürü M. Saim Yeprem, “Selam Sana”, Ankara Müftüsü Lütfi Şentürk, “Savaş (Hutbe)”, Başmüfettiş Kemal Güran, “Cihadın Yüceliği”, Hukuk Müşaviri Ahmet Uzunoglu, “Vatan İçin” ve Emine Işınsoy, “Ey Koca Türk” başlıklı yazılarla bu cihada ve uyardığı ulvi heyecana tercüman olmaya çalışmışlardı. Öte yandan, Diyanet Gazetesi’nin 2 Ağustos 1974 tarihli sayısı da “Adını Peygamberden Alan Mehmetçik Kıbrıs’ta” manşetiyle çıkmıştı.

Kıbrıs Barış Harekâtı’nın başlaması üzerine Başkanlıktan müftülükle-

re gönderilen ve bütün görevlilere tebliğ edilen bir talimatta, farz namazların ardından salât-ı mün-ciye, ikindi ve yatsı namazlarından önce Fetih suresinin okunması da talep edilmişti.

Kıbrıs’ta şehit olanlar için TRT televizyonunda bir mevlit programı düzenlenmiş, Diyanet İşleri Başkanlarımızdan Tayyar Altıku-laç’ın ifadesine göre, TRT televizyonundaki ilk mevlit yayını da bu olmuştu.

Dr. Lütfi Doğan’la 2009 yılında yapılan bir röportajda, konuya ilişkin yöneltilen bir soru üzerine, 19 Temmuz günü, ezan ve salâ seslerinin Mersin semasını inlettiği bir sırada, gazaya çıkacak Ertuğrul gemisinde yaptığı dua ve konuşmada neler söylediğini hatırlamadığını ifade ederek, “Gözlerimiz yaşlı, gönüllerimiz sevinçli böyle bir sefere çıktığımız için hepimiz sevinçliydik. Ben de Mehmetçikle birlikte o gururu yaşıyordum.” diyecekti.

Başkanlık ve din hizmetlileri olarak Kıbrıs Harekâtı’ndan sonra da kuşkusuz duaya davet ve rehberliklerimiz devam etmiştir. Sırası geldikçe bunlardan da bahsedilecektir inşallah.

Dua, başlı başına bir ibadet... Eski ulemanın ifadesiyle, dua etmek her mümin için bir “emr-i mesnûn” ve müstehaptır. Vatan ve milletimizin birliği ve dirliği, mukaddesatımızın muhafazası için mücadelelere girildiğinde dua daha da bir önem kazanır. İşte din gönüllüleri, bu durumlarda üzerlerine düşeni en iyi şekilde yapmaya gayret göstermişlerdir.

Bütün şehitlerimize ve vefat etmiş gazilerimize buradan bir kez daha rahmetler gönderiyoruz. ■

UNUTTURULAN ZAFER: KÛTÜ'L-AMÂRE

Mustafa Mirza DEMİR

“Arslanlar! Bütün Osmanlılara şeref ve şan, İngilizlere kara meydan olan şu kızgın toprağın güneşli semasında şehitlerimizin ruhları sevinçle gülerek uçarken ben de hepinizin pak alınlarından öperek cümlelerinizi tebrik ediyorum. Ordum gerek Kut karşısında ve gerekse Kut’u kurtarmaya gelen ordular karşısında üç yüz elli subay ve on bin erini şehit vermiştir. Fakat buna karşılık bugün Kut’ta on üç general, dört yüz seksen bir subay ve on üç bin üç yüz er teslim alıyorum. Bu teslim aldığımız orduyu kurtarmaya gelen İngiliz kuvvetleri de otuz bin zayıat vererek geri dönmüşlerdir. Tarih bu olayı yazmak için kelime bulmakta müşkülata uğrayacaktır. İşte Osmanlı sebatının İngiliz inadını kırdığı birinci zaferi Çanakkale’de, ikinci zaferi burada görüyoruz.”

Halil (Kut) Paşa

Milletler şeref ve hay-siyetini millî şuurundan alır. Adına millet dediğimiz o iltişamlı vücudu diri ve iri tutan, bir tutan, ideallerine ve değerlerine sınıksız sarılmasını sağlayan millî şuurun kazanılması ise sahih bir tarih bilgisine bağlıdır. Nitekim destanlar ve zaferler millî ruhu ve heyecanı zinde tutar. Nesillerin inşası, tarihin sarıh bir şekilde bilinmesi, tarihî olayların sebepleri ve sonuçlarının iyi analiz edilmesiyle mümkündür. Tarih, milletlerin hafızasıdır. Tarih şuurundan yoksun olan toplumlar, kendileri olamazlar; topluluk olabilir ancak millet olamazlar. Derin ve muhteşem bir mazisi olan, atlarının nallarında adalet mührü taşıyan, savaşlıktaki hüneri ile dünya tarihine adını altın harflerle yazdıran Türk Milleti de geleceğe ışık tutacak destanlardan ve zaferlerden müteşekkil muazzam bir hazineye maliktir. Fakat ne hazindir ki, zaman zaman bu milli hafızada kayıtlı bulunan bazı destanlar unut(tur)ulmuştur. I. Dünya Savaşı yıllarında, Irak cephesinde, bütün imkânsızlıklarına rağmen Osmanlı ordusunun, İngilizlere karşı kazandığı ve dünya tarihinde bir savaşta en fazla düşman

askerinin esir alındığı Kûtü'l-Amâre Zaferi de unutulmuş bu destanlardan biridir.

Tarihin şahit olduğu en kanlı ve acımasız savaşlardan olan I. Dünya Savaşı’nda, birden fazla cephede savaşmak zorunda kalan Osmanlı, “üzerinde güneş batmayan imparatorluk” olarak adlandırılan İngiltere’ye karşı en zorlu mücadelesini Irak’ta, Bağdat’ın 170 km güneyinde, Basra Körfezi’nin 350 km kuzeyinde, Dicle Nehri kıyısında bir kasaba olan Kut’ta verdi. İngiltere, Orta Doğu’ya egemen olmak; buralardaki kaynakları sömürmek, Irak petrollerine el koymak, Mezopotamya’nın verimli topraklarını ele geçirmek ve Osmanlı idaresi ile güneydeki Arapların arasına girmek amacıyla; Asya, Afrika ve Hindistan üzerinde uyguladığı sömürü politikasını Osmanlı topraklarında da hayata geçirme hırsıyla girdiği savaşta, 6 Kasım 1914 günü Basra Körfezi’ne büyük bir çıkarma yaptı. Hindistan’daki bir komuta merkezinden idare edilen İngilizler, ordularını çoğunlukla Kafkas ve Balkan cephelerine konuşlandıran Osmanlı’nın bu bölgede yeteri kadar ordusunun olmayışından yararlanarak kuzeye

doğru ilerlediler. Başkomutan Vekili Enver Paşa, Irak cephesinin başına Süleyman Askeri Bey’i getirmişti. Daha evvel Trablusgarp’ta İtalyanlara karşı savaşmış, çöl savaş tecrübesi olan Süleyman Askeri Bey, bölgedeki yerel güçleri de örgütleyerek İngilizleri durdurmayı planlıyordu. Fakat civardaki Araplardan umduğu desteği bulamadı. İngilizler 3 Haziran 1915 günü Kûtü'l-Amâre’yi ele geçirdi. İngilizlerin ilerleyişine rağmen İttihat ve Terakki kuvvetleri destek olarak bölgedeki güçlerini kolordu seviyesine çıkardı. Süleyman Askeri Bey’e ait Osmanlı birlikleri Nasırıye’yi ele geçirip Şuayibe bölgesinde İngiliz birliklerine saldırdı. Ancak Osmanlı, imkânsızlıklar neticesinde büyük kayıplar verdikten sonra geri çekilmek zorunda kaldı. Bu durumu gururuna yediremeyen Süleyman Askeri Bey’in hayatına son vermesi üzerine Osmanlı idaresi, bölgeye yeni askeri kuvvetler gönderdi ve komutan olarak Nureddin Paşa’yı görevlendirdi. Bu arada Kut bölgesini ele geçiren General Townshend komutasındaki İngilizler, Selman-ı Pak civarına ulaşmışlardı. Sultan II. Abdülhamit’in hayata geçirdiği Hicaz demiryolundan da ziyadesiyle rahatsızlık duyan, sırasıyla Fav,

Basra ve Kurna'yı ele geçiren İngiliz ordusunda Hintli Müslümanlar da bulunuyordu. Osmanlı ordusu, gelen yeni birliklerle Selman-ı Pak civarında durdurduğu İngiliz ordusuna taarruz ederek onları geri çekilmek zorunda bıraktı. Geri çekilen İngilizler, kendilerine yeni destek gelinceye kadar korunabilecekleri emniyetli bir yer olarak gördükleri Kütü'l-Amâre'ye sığınmak zorunda kaldılar. Aslında İngilizler sandıkları kadar emniyette değillerdi ve Dicle kıyısından uzaklaşarak kendi sonlarını hızlandırdıklarının da farkında değillerdi. Osmanlı birlikleri zekice bir strateji uygulayarak Kut bölgesini kuşatma altına aldı. İngilizlerin mühimmat ve iaşe ikmallerini de büyük ölçüde engellediler. Kütü'l-Amâre Kalesi'nin duvarlarını top atışlarıyla döverek kaleyi aştıktan sonra tel örgülere takılan Osmanlı askerleri kayıplar verse de taarruza ara vermeden devam ettiler. Kapana sıkışan İngilizler kuşatmanın bir ay süreceğini sanıyorlar, bu yüzden de ellerindeki yiyeceklerle güveniyorlardı. Dünya tarihinde ilk defa bu savaşta denenen, İngilizlerin uçaklarla havadan yardım teşebbüsleri de boşa çıkmıştı. Osmanlı ordusunun ateşinden kaçmak için çok yüksekte uçan İngiliz uçaklarının attıkları yardım malzemelerinin çoğu nehre ya da Osmanlı askerlerine düşüyor, pek azı İngilizlerin eline geçiyordu. Osmanlı askerinin tüfikle İngiliz uçağını düşürmesi de Türk Tarihinin şanlı sayfalarında kayda geçiyordu. Jurnal adlı gemiye yükledikleri 270 ton gıda malzemesini Kut bölgesine ulaştıramayan İngilizler Osmanlının ateşinden kaçarken gemiyi karaya oturtmasıyla ellerindeki son umutlarını da Osmanlı kuvvetlerine kaptırmış oldu. General Townshend İran'a saldırı düzenleyen Rus birliklerinden yardım isteyecek ancak bu da işe yaramayacaktı. Çünkü Osmanlı askerleri Rus birliklerini da-

ğıtmıştı. Bu arada Osmanlı ajanları ile İngiliz ajanları arasında da büyük mücadele yaşanmaktaydı. Teşkilat-ı Mahsusa'nın ajanları siperler arasından karşı birliklere pusulalar dağıtıyordu. Bu pusulalarda Hintli Müslüman askerlerin İngiliz birliklerini terk etmeleri, İslam Halifesi'nin ordusuna karşı savaşmamaları isteniyordu. Bütün savaş hünelerinin ustaca gösteren Türklerin casusluk faaliyetlerinde gösterdikleri çabalar da sonuç vermişti. Parmağı tetikte kendini vuran, nöbette uyuyan, firar eden Müslüman Hintli asker sayısı oldukça artmıştı. Hintli Müslüman askerler, din kardeşleriyle savaşmak istemiyorlardı. Kütü'l-Amâre kuşatması tüm şiddetiyle devam ederken İngilizlerin mukavemeti kırılmaya başlamış, kuşatmayı uzaktan izleyen General Townshend sükût-ı hayale uğramıştı.

Bölgeye yeni bir askeri birlikle takviye yapan Halil (Kut) Paşa, komutayı ele aldı. Kuşatma altında mahsur kaldıkları zaman ilerledikçe erzak ve mühimmat bakımından tükenen İngiliz ordusu kuşatmayı yarmak ve kurtulmak için yarma harekâtı yaptıysa da bunu da başaramadı. Kut'ta sıkışıp kalan İngiliz ordusunu kurtarmak için Hindistan'dan gönderilen yeni İngiliz askerlerinin de azimli Osmanlı birlikleri tarafından önü kesilerek ilerlemeleri durduruldu. Çember daralıyor ve kuşatma altında çaresizlikten bitap düşen İngilizler açlıktan atlarını kesip yiyorlardı. Bir yandan da salgın hastalıklar baş göstermişti; ilaç ve tıbbi malzeme sıkıntısı yaşanıyordu. Açlıktan ve bulaşıcı hastalıklardan günde 20 askerini kaybeden İngilizler, meşhur ajanları Lawrence'i pazarlık ve ikna etmesi için Halil Paşa'ya gönderdiler. Halil Paşa, elde edeceği zaferin şanını ve şerefini hiçbir dünya menfaatine değişmeyeceği için Lawrence'in teklif ettiği 2 milyon sterlini

nazikçe reddetti ve şayet 29 Nisan sabahı teslim olmazlarsa saldırının kuvvetini artıracığını ilettiler. İngilizlerin bütün cephaneliğinin yok edilmesiyle ağır şartlar altında yaklaşık 5 ay süren kuşatma sonunda İngiliz ordusu teslim olmayı kabul etmek zorunda kaldı. 29 Nisan günü iki İngiliz subayının Osmanlı mevziine gelerek generalleri Townshend'in koşulsuz teslim olduğunu bildirmesi üzerine 29 Nisan 1916'da Binbaşı Nazmi Bey komutasındaki piyade alayı Kütü'l-Amâre'ye giren ilk Türk birliği oldu. Aynı gün içinde Hükümet Konağına Türk bayrağı çekildi. Halil Paşa, kendisine kılıcını teslim etmek isteyen General Townshend'a "Bunlar şimdiye kadar sizindi, bundan sonra da böyle olacak." dedi. O gün beş general olmak üzere, on üçü üst düzey subay, dört yüz seksen bir subay ve üç bin üç yüz dokuz İngiliz askeri esir alındı. Osmanlının kazandığı bu şanlı zafer, üzerlerine güneş batmayan İngilizlerin gördüğü en korkunç yenilgiydi. Halil Paşa askerlerine yaptığı konuşmasında "Askerlerim! Bugünü Kut Bayramı ilan ediyorum." ifadelerini kullandı. İstanbul'da da bayram havası hâkimdi. Duyulduğunda bütün Anadolu'da coşkuyla karşılandığı gibi İngiltere'nin sömürsü altında bulunan yerli halkların da uyanışlarına vesile olan bu zafer nedeniyle Halil Paşa, birinci derece Osmanlı nişanı ile 43. Alay Sancağında altın ve gümüş madalyayla ödüllendirildi. Soyadı kanununun çıkmasıyla Halil Paşa'ya (1882-1957) Mustafa Kemal Atatürk tarafından Kut soyadı verildi.

1952 yılına kadar tüm yurttaki Kut Bayramı olarak kutlanan, İngiliz tarihçilerinin "Britanya tarihinin en aşağılık teslimidir." diyerek kabul ettiği ve asla unutamadığı Kütü'l-Amâre Zaferi, Türk Milletinin şanlı mazisinde şeref madalyası olarak parlamaktadır. ■

DEİZMİ VE ATEİZMİ BESLEYEN ÖNEMLİ BİR FAKTÖR İBADETSİZLİK

Prof. Dr. Cağfer KARADAŞ | Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

İbadet samimiyetin göstergesidir

Din samimiyettir. Bu samimiyetin birinci önceliği Allah'a karşı samimi olmaktır. Allah'a karşı samimi olmak, kişinin Allah'a ve O'nun koyduğu kâinat düzenine herhangi bir zorunluluk icabı değil, kendinden bir yönelişle uyması demektir. Sözelimi kişi, kış geldiğinde üşümek için kalın elbise, yazın da bunalmamak için ince elbise giyer. Buna kendisini kış ve yaz şartları

zorlar. Böyle davranmamak, kişiyi birtakım hastalıklarla yüz yüze getirebilir. Aynı davranışı kişi, Allah rızası için de yapabilir. Örneğin şöyle düşünebilir: "Bu beden Allah'ın bana bir emanetidir. Emaneti sağlam ve sağlıklı bir şekilde korumam gerekir. Bedeni sağlıklı tutmanın yolu da, Allah'ın dünyaya koyduğu şartlara uymakla olur. Öyleyse tabiatı var olan şartlara uymam, aslında Allah'ın rızasına göre hareket etmem demektir."

Buna Allah'ın kâinata koyduğu kanunlara uygun yaşamak denir.

Öte yandan Allah Teala, koyduğu düzenin ve verdiği nimetlerin kıymetinin bilinip bilinmediğini sınamak ister. Bunun için de kâinata koyduğu kanunlar dışında insana ibadet türünden birtakım ödevler yükler. Bu ödevler, sadece kulun kulluğunu ölçmek içindir. Diğer bir ifade ile kulun Allah'a karşı samimiyetinin testten geçirilmesidir.

Nitekim Allah Teala kullarına şöyle seslenir: “Muhakkak ki, ben Allah’ım. Benden başka tanrı yoktur. Bana ibadet et ve beni hatırlamak için namaz kıl.” (Tâhâ, 20/14.) Sonra ki ayette ise Allah’ın kıyamet günü insanlara inançlarındaki samimiyeti göstereceği ve kimin imtihanı kazanıp kimin kazanmadığını ilan edeceği bildirilir. Ayetin devamında da, Allah’ın ölüm vakti ile kıyamet saatini gizlediği haber verilir. (bk. Tâhâ, 20/15-16.) Öyleyse insanlar samimi bir şekilde, dini sadece Allah’a has kılarak inanır ve güzel işler yaparsa imtihanı başarı ile atlatmış olurlar. (bk. Zümer, 39/11, 14.) Allah’ın insanlardan istediği de budur. Yüce Allah bu isteğini gönderdiği peygamberler vasıtasıyla kullarına bildirmiş ve bu doğrultuda yaşayan kullarına mükâfat vaat etmiştir. Bu yüzden peygamber göndermesi Allah’ın kullarına rahmeti ve şefkatinin tezahürüdür. Nitekim son peygamber olan Hz. Muhammed (s.a.s.) için Kur’an’da “Seni ancak âlemlere rahmet olasın diye gönderdik.” (Enbiyâ, 21/107.) buyurulması bunun en açık delilidir.

Samimiyet eksikliği ibadetsizliğe götürür

Gerçekte inandıkları ve bunu sözlü olarak dile getirdikleri hâlde bir kısım insan hayatlarına inançlarını yansıtamazlar. Bunun birçok nedeni olabilir: İhmal, boşverme, görmezden gelme... Bunlar insanların tembellik ve kayıtsızlığından ileri gelir. İnancı yeterince kalbinde yer etmemiş olan insan, erteleme yoluna gider. İhmal dediğimiz işte bu inancın gereğinin yerine getirilmesinin ertelenmesidir. Bu hâl insanda yerleşince umursamazlığa dönüşür. Dönüp yerine getirme iradesini ortaya koymadığından boşverme yoluna gider. Sonunda

inancını görmezden gelme, hatırlatacak kişilerden ve yerlerden uzak durma psikolojisi insanı kaplar. Bütün bunlar insanın Allah’a karşı samimiyetindeki eksiklikten ileri gelmektedir. Bu samimiyet eksikliği zaman içinde inançlarda aşınmaya yol açar. Bu aslında adım adım insanın inanç noktasında bir boşluğa doğru kaymasıdır. Fakat bu kasıtlı bir tercih olmadığından dolayı mazur görülebilir. En azından böylesi bir hâl içinde olan ki-

**İbadetin terkinin
zaman içinde
ibadetsiz bir din
anlayışına gö-
türmesi insanın
inancına karşı da
umursamaz bir
tavır almasına
yol açması kaçınılmazdır. Her ne
kadar bir tanrıya
inandığını söylese
bile bu tanrının İslam’ın veya müesses dinlerin Tanrısı olmadığı açıktır.**

şkiye inançsız denemez. Kur’an’da inancı ifade eden “iman” kelimesi ile dinin pratik tarafını ifade eden “amel” kavramının ayrı ayrı zikredildiği bir gerçektir. Ancak vahyin bütünlüğü çerçevesinden bakıldığında iman ile amelin ayrılmaz bir bütünü ifade ettiği de bir gerçektir. Çünkü amel imanın tezahürü, iman da amelin dayanağıdır. Bunu, bir bakımdan insanın ruh-beden bütünlüğü gibi değerlendirmek de

mümkündür. Nasıl ki, ruh-beden bütünlüğünün bozulması, insanın ölümü yani hayatının sona ermesi anlamına geliyorsa, Kur’an’daki iman-amel ilişkisi de böylesi bir bütünlüğü ifade etmektedir. Amelsiz bir iman düşünmek, inançsızlık değilse de inanca karşı açık bir kayıtsızlığa doğru kaymaktır.

Eskiler “Gözden irak olan gönülden de irak olur.” demişlerdir. İbadetten uzak duran insan gözden kaybolmuş veya Allah ile irtibatını zayıflatmış demektir. Yüce Allah Kur’an’da “Beni hatırlayın ki, ben de sizi hatırlayayım...” (Bakara, 2/152.) buyurmaktadır. Bu hatırlama ise Yüce Allah’ın Hz. Peygamber (s.a.s.) vasıtasıyla bildirdiği ibadetlerle gerçekleşir. Çünkü insanın Rabbi ile irtibatının en güçlü olduğu anlar ibadetle geçen zamanlardır. Yüce Allah rahmeti ve şefkati gereği insanın bütün zamanını ibadete hasretmesini istemiyor ancak belli zaman dilimlerinde hatırlanmasını da gerekli görüyor. Bunu yapmayan insan, gözden iraklaşarak gönülden de çıkma rampasına girmiş demektir. Bu iraklaşmanın bilinçli bir tercihe dönüşmesi ise kronik inançsızlığın başlangıcı anlamına gelir.

Bilinçli ibadetsizlik deizmin başlangıcıdır

Tarihten günümüze bazı insanların, inandığı hâlde inanmamış gibi yaşamayı arzuladıkları bir gerçektir. Modern zamanlar bu durumun en çok görüldüğü ve yaşandığı bir dönemin adıdır. Bu arzu, yukarıda olduğu gibi tembellik ve kayıtsızlığın değil, bilinçli bir tercihin ürünüdür. Bir başka deyişle bu, aslında taammüden inancın gereğini yapmama hâlidir. Eskiden bir kısım Batını/Haşhaşı, dinin namaz, oruç ve

zekât gibi vecibelerini kendilerince yorumlayarak bu ibadetleri yapma sorumluluğundan kurtulduklarını düşünürdü. Bugünün insanı ise özellikle ibadetlerin modern hayat içinde yerine getirilmesinin zorluğunu dile getirmektedir. Hatta açıkça “ibadetsiz bir din olması” arzusunu dışa vurmaktadır. Çünkü onlara göre ibadetler hayatı kısıtlamakta, gündüz çalışmayı ve gece eğlenceyi bölmektedir. Dolayısıyla onlara göre ibadet, özgürlük için bir tehlike ve tehdit unsuru olmaktadır. Öyleyse dinin pratikleri olan ibadetler, insanın hayatını minimum düzeyde işgal etmeli, hatta mümkünse bütünüyle hayattan çekilmelidir. Bu yüzden reform hareketleri ile Hristiyanlık modern hayatın gereklerine göre yeniden dizayn edilmiştir. Bu hareket sonuçta deizm denilen Tanrı’nın dünya ile alakasını kesmek suretiyle ilahi müdahaleye kapalı bir dünya kurmak düşüncesine götürmüştür.

XIX. yüzyıldan beri İslam ile ilgili de benzer talepler bulunmaktadır. Nitekim Abdullah Cevdet gibi bazı modern zaman aydınları, içtihadı bir reform aracı gibi kullanmaya kalkışmışlar ve bu yolla İslam’da reform denemelerinde bulunmuşlardır. Çünkü dinin vecibeleri ve ahlaki ilkelerinin, günah ve sevap karşılığına bağlanması, bu şekilde düşünen kişileri rahatsız etmektedir. Bu kişiler her ne kadar Allah’a ve dine inandıklarını sözlü olarak dile getirseler de ibadetleri yerine getirmek söz konusu olduğunda tercihlerini aksi yönde kullanmaktadırlar. Namaz kılmayı, iş kaybı veya iş akışını aksatıcı bulurken oruç tutmanın, verimliliği azalttığını düşünürler. Zekâtı ise bazı insanlara haksız ve emeksiz kazanç sağlama yolu olarak görürler.

Özellikle ibadetleri işlerine geldiği şekilde yorumlayıp kendilerine göre birtakım önerilerde bulunurlar. Onlara göre namaz kılmak, boş vakitleri değerlendirmektir. Çünkü eskiden insanlar günümüzdeki kadar yoğun çalışmıyorlardı. Bu yüzden namaz kılmaya, oruç tutmaya vakit bulabiliyorlardı. Yoğun bir çalışma uğraşısı içerisinde bulunan bugünün insanının ibadete ayıracak vakti yoktur. Zamanın değişmesi dinin değişmesini beraberinde getirir. Modern hayat yenilik demektir. Eskiler ve eski alışkanlıklar geride bırakılmalı ve terk edilmelidir.

Bu düşünce biçimi, bilinçli ve kasıtlı bir tercih olması dolayısıyla inançsızlığa doğru bir kayışın göstergesidir. Çünkü din bölünme ve parçalanma kabul etmez. Böylesi iddia ile ortaya çıkanlar Kur’an’da şöyle tasvir edilir: “Şimdi siz ey müminler bunların size inanacaklarını mı bekliyorsunuz? Onlardan bir kısmı var ki, Allah’ın kalamını dinlerler, gerçekte ne olduğunu kavradıktan sonra dönüp onu bile değiştirirler.” (Bakara, 2/75.)

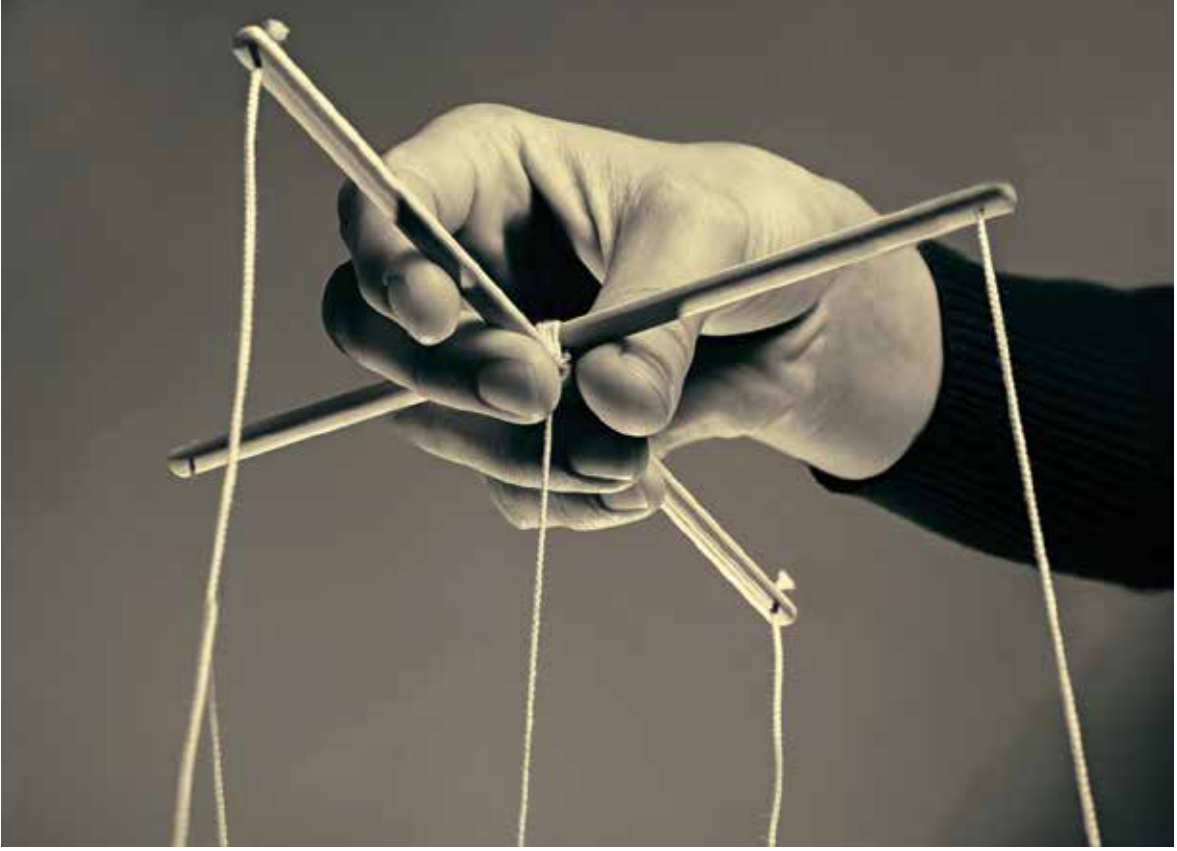
Hak olsun batıl olsun dünya tarihinde ibadet yönü bulunmayan bir din bulmak mümkün değildir. Her dinin mutlaka ibadetleri vardır. Zaten Batı’da gelişen ve insan tabiatına uygun din diye ortaya atılan ‘doğal din’ fikri yürümemiştir. ‘İnsanlık dini’ ismi verilen pozitivist dinin de yaşama şansı olmamıştır. Kâinata ve insana karışmayan bir tanrı inancını öneren ‘deist’ din anlayışının kısa zevklere cevap vermesinin ötesinde uzun ömürlü olması beklenmez. Zaten vahiy, peygambersiz ve kitapsız bir dini insanların kabul etmesi ve sürdürmesi söz konusu olmaz. Bu tür bir anlayış belki kısa vadeli arzularının

yerine gelmesine veya gündelik zevklerin sarhoşluğuna vesile olabilir ama uzun vadede bu tür modern saldırı ve reform önerilerine direnen dinin hayatta kalacağı ve yaşayacağı açıktır.

Deizmin son durağı ateizmdir

İbadetin terkinin zaman içinde ibadetsiz bir din anlayışına götürmesi, insanın inancına karşı da umursamaz bir tavır almasına yol açması kaçınılmazdır. Her ne kadar bir tanrıya inandığını söylese bile bu tanrının İslam’ın veya müesses dinlerin Tanrı’sı olmadığı açıktır. Bu anlayışta hiçbir işe karışmayan, köşesine çekilmiş, modern zamanların deyimi ile “emekliye ayrılmış bir tanrı” söz konusudur. Bu tanrının insan bakımından bir değeri ve saygınlığı da söz konusu değildir veya varsa bile bunun zaman içinde yok olup gitmesi kaçınılmazdır. Nietzsche’nin çıkıp “tanrı öldü” demesi işte böylesi bir tanrının ölüm fermanının verilmesidir. Bu tanrıyı kendileri zihinlerinde yarattılar sonra da ölüm fermanını yazdılar. Çünkü Nietzsche’nin “öldü” dediği tanrı, İslam’ın veya müesses dinlerin Tanrı’sı değil, modern zaman insanının zihninde oluşturduğu muhayyel bir tanrıdır.

“Peygamberleri onlara dediler ki: Gökleri ve yeri yaratan Allah hakkında bir şüphe mi var? Günahlarınızı bağışlamak için sizi çağırıyor ve size ecel vaktinize kadar mühlet veriyor.” (İbrahim, 14/10.) “Deki ey Peygamber: Gökleri ve yeri yaratan Allah’tan başka tanrı mı edineyim? O Allah, herkese yiyeceğini veren ama kendisi yiyeceğe ihtiyacı olmayanıdır. Yine onlara de ki: Müslüman olanların ilki olmam ve Allah’a ortak koşanlardan olmam bana emredildi.” (En’âm, 6/14.) ■

KAPİTALİZMİN GÖRÜNMEZ ELİ: PSİKANALİZM

Murat KALIÇ | Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

Psikanalist ve kapitalist birlikteliğin ortak bakış açısına göre, tüketim toplumu oluşturmanın en önemli adımı, yerleşik elit tüketiciye ilaveten, sıradan insanların da duygularına hitap ederek onların değerli olduklarını ihsas ettirmek ve bu kırılgan kesimi oyuna dâhil etmektir.

"Bilinçaltı" denince akla ilk gelen isim, hiç şüphesiz Avusturyalı psikolog Sigmund Freud'dur (ö. 1939). Freud, rüya analizi ve serbest çağrışım tekniğini kullanarak insanın geçmişteki etkili cinsel ve saldırgan dürtülerini yüzeye çıkarmayı hedeflediği psikanaliz yöntemiyle, insan zihninin "bilinçdışı" adı verilen gizli

kalmış bölümünü keşfetmeye çalışmıştır. Freud bu çabalarının sonucunda, zihnin derinliklerinde saklı ilkel ve saldırgan güçleri kontrol eden bir bariyer olduğunu dile getirerek bu engelleyici gücün insanların duygularını bastırdığını ve söz konusu potansiyelin kontrol edilemediği takdirde, birey ve toplumun kaosa sürükleneceğini ileri sürer.

Kısa sürede farkındalık yaratan ve Freud'u hatırı sayılır bir üne kavuşturan psikanaliz yöntemi, gücü elinde bulunduran odakların iştahını kabartmış ve bu merkez kimlikler, kalabalıkları kontrol edip hâkim unsur olabilmek için bahsi geçen metodu kullanmak istemişlerdir. Bunların başında da Viyana'da yaşayan amcası Freud'un, kendisine hediye ettiği Psikanalize Giriş kitabından

etkilenecek bu alana yoğunlaşan yeğen Edward Bernays (ö. 1995) gelir. Kendi içinde tutarlı bir düşünce sistematığına sahip olan Freud'a nispeten Bernays, kliniğe hasredilen psikanaliz yöntemini topluma yaymış ve kitleleri manipüle etmek için hassasiyeti yüksek yöntemlere başvurarak kapitalizmi hortlatmıştır. Zira Bernays, piyasadaki ürünleri insanların bilinçdışı arzularıyla ilişkilendirerek ihtiyaçları olmayan şeyleri onlara aldırarak için hangi ikna yöntemlerinin kullanılması gerektiğini Amerikan şirketlerinin kulağına fısıldayan ilk kişidir.

Amerikan'ın sosyal ve siyasi tasarruflarının makyajını yaparak ortaya çıkan malzemeyi tüm dünyaya pazarlayan psikanalist Bernays, günümüzde yaygın bir şekilde kullanılan "halkla ilişkiler" kavramını ortaya atan ilk kimsedir aynı zamanda. Bu durumun bir yansıması olarak Bernays, her bireyin farklı kişilik yapısında olmasına rağmen toplumsal uyum davranışının pratik sonucu olarak tek tip davranış kalıbının kişilere sunulduğunu belirtip insanın fantastik kişilik özelliklerini yansıtmadığından yakındır. Bu serzenişin çıkış noktası ise kapitalizmin ekmeğine yağ süren ve İslam'ın da şiddetle karşı duruş sergilediği ferdiyetçilik düşüncesidir.

Bilginin, davranışı kontrol altına aldığını ve insanların karar aşamasında birçok değişkenden etkilendiğini belirterek, "zihin okuyan adam" olarak nam salan ve önemli bir reklam/pazarlama sihirbazı addedilen Bernays, insan duygularıyla piyasadaki ürünler arasında irrasyonel bir bağlantı kurmuştur. Diğer bir ifadeyle, zihnin derinliklerindeki bencil arzuları kontrol etmenin biricik yolu olarak gördüğü psikanaliz yöntemi, insan yığınlarını birer uslu

çocuk hâline getirip "tüketen insan modeli" oluşturmak için Bernays'ın görünmez kahramanı olmuştur. Bu itibarla, ürünlerin psikolojisini de okuyan Bernays'a göre, bir ürünü satın alma hikâyesinin altında, ihtiyacın aksine kişinin kendisini daha iyi hissetme ve bunu başkasına gösterme düşüncesi yatmaktadır. Hâl böyleyken, insan zihninde yaratılan bu imgesel ilişki sonucunda, başlangıçta ortaya çıkan müspet hava, aslında sonun başlangıcını haber vermektedir. Dolayısıyla, sözü edilen geçici iyilik hâlinin sonucu, kişinin tüm benliğini kaplayan mutlak pişmanlık ve hüsrana olacaktır.

Sabitelerin yerine gerçeküstü duygulanımı merkeze alan Bernays, toplumu ihtiyaç kültüründen arzu ve haz kültürüne evirmenin ilk basamağında, kendisine ikincil bir rol biçildiğini düşündüğü kadına yönelmiştir. Acıkan kapitalist organizmayı doyurmak için erkeğe nispetle daha duygusal bir donanımda olan kadına ait tabuların yıkılması gerektiği düşüncesinden yola çıkan Bernays, kadını tam manasıyla nesneleştirmiştir. Bu doğrultudaki ilk hamleyi, bilinçaltında erkeğin gücünü temsil ettiğini ileri sürdüğü zararlı alışkanlık sigara konusunda yapmıştır. Buna göre, sigara içen kadın da mecazi olarak erkekleşecek ve böylece erkek hegemonyasına kafa tutup özgürleşebilecekti. Buna mukabil aynı sistem tarafından, erkeğin zihin dünyasına da cinsel gücü ile özdeşleştirilen araba gibi dominant nesneler sunulmuş ve böylece eşrefü'l-mahlûkât olan insan, eşya ile aynı seviyede konumlandırılmıştır. Derinlere inildiğinde tüm bu çabaların arka planında Freud'un, insanın tekâmüle kabil olmayan vahşi bir hayvan olduğu önermesini görmek mümkündür.

Meseleye ahlaki açıdan yaklaşıldığında, belli mihrakların çıkarlarını ihya etme adına, içinde olup biten her şeyi dışa vurması istenen ve güçlü/özgür birey imajıyla ifsat edilen kadın özelindeki toplum, moda anlayışa hizmet eden tüm ürünlerle her geçen gün kan kaybetmeye devam etmektedir. Nitekim Barbie bebeklerle yetiştirilen dünyanın kız çocukları, bugün moda dergilerinin tutkulu takipçilerinden olmuştur. Günümüzde vizyona dair ortaya konan her resmin altında da şüphesiz aynı imza vardır. Tam da bu noktada ifade etmek gerekirse, "Enceşe hadisi" (bkz. Müslim, Fedâil, 18 (2323); Nesâî, Amelü'l-yevm ve'l-heyale, 182; Dârimî, İsti'zân, 65; Ahmet b. Hanbel, Müsned, XXI, 80.) ile kadınların birer billur cam olduğunu belirtip onlara kırmadan nazikçe davranmanın öneminden bahseden Hz. Peygamber'in (s.a.s.) ümmetine mensup kadınların ruhları, bugün tahrip gücü yüksek ağır bir bombardıman altındadır. Zira popüler rüzgârların yönünü tayin ettiği moda anlayışı, Kur'an'ın "kânitât" (itaatkâr) (bkz. Nisâ, 4/34.) olarak tavsif ettiği kadını, her geçen gün daha da hoyratlaştırmakta ve erkekle arasındaki fitrî makası daraltmak istemektedir.

Diğer taraftan, psikanalist ve kapitalist birlikteliğin ortak bakış açısına göre, tüketim toplumu oluşturma en önemli adımı, yerleşik elit tüketiciye ilaveten, sıradan insanların da duygularına hitap ederek onların değerli olduklarını ihsas ettirmek ve bu kırılma kesimi oyuna dâhil etmektir. Dolayısıyla, başlarda kudretli bir avuç azınlığa hitap eden bu hedonist anlayış, sonraki süreçte imkân sahibi olmayanları da daha fazla çalıştırarak yarıştan koparmama gayesi gütmüştür. Böylece, bahse konu yapının var ettiği küre-

sel rant lobilerinin dünya sakinleri üzerine attığı zaman ayarlı sismik bombalar, bereketin alın teri ile özdeşleştiği ve finansal matematiğin “2x2”nin “4” sonucunu vermediği toplumlarda, değişimin fitilini ateşlemiştir. Neticede bugün, bereketin fön rüzgârlarının yerini, para hükümündeki küçük bir kartta koparılan kısa süreli fırtınalar almıştır. Özetle, tikel varlık olan insanı, birey olmaktan çok kitlesel sermaye olarak gören kapitalizm, günümüzde ırsiyon dokunuşlarla insan balyalarını peşinden sürüklemeye devam etmektedir.

Maddeyi önceleyip manayı elinin tersiyle iten kapitalizmin ağına düşen beşerin bilinçaltındaki karanlık dehlizlerde dolaşırken, onun maddeye olan aşırı muhabbetinin, aslında menfaat ilişkisine dayanan göstermelik bir sevgi olduğu görülür. Zira fakirin hakkını vermeyen, her gece yatmadan saydığı sermayesi sebebiyle şizofren bir ruh hâline bürünen ve hayatı bu dünyadan ibaret zanneden söz konusu tipolojinin zihin kıvrımlarında, sonsuzluğa ulaşma yani ölümsüz olma düşüncesi yatmaktadır. Fakat insan-mal ilişkisinin detaylandırıldığı Hümeze suresindeki; “O, malının, kendisini ebedileştirdiğini sanır.” (Hümeze, 104/3.) ayetiyle boşa çıkarılan bu yanılsama, yerini dünya ve ahiret birikimleri ile ilgili iflası ilan edilen derin bir pişmanlığa bırakır.

Hz. Peygamber’in ifade ettiği üzere, “malım, malım” diye dil döküp durduğu hâlde yiyip tükettiğinden, giyip eskittiğinden ve sadaka verip gönderdiğinden başka, bu dünyaya dair aidiyet numunesi bulunmayan insan (bkz. Müslim, Zühd ve Rikâk, 53 (2958); Nesâî, Vesâyâ, 1; Ahmet b. Hanbel, XXVI, 234.), maddeye meftun oluşunun anlamsızlığını ilahî

hakikat ölümle idrak edecektir. Öte yandan, her şeyde olduğu gibi madde ile mana arasında da orta yolu takip eden İslam, kişinin dünyadaki nasibini unutmaması gerektiğini belirtirken (bkz. Kasas, 28/77.), aynı zamanda bu yolculukta yoldan gelip geçen bir garip yolcu tavrını takınması gerektiğini söyler. (bkz. Buhârî, Rikâk, 3; Tirmizî, Zühd, 25; İbn Mâce, Zühd, 3; Ahmet b. Hanbel, VIII, 383.) Zaten yaşamın konu edildiği bu oyun ve eğlencenin bir gün bitece-

Hz. Peygamber’in ifade ettiği üzere, “malım, malım” diye dil döküp durduğu hâlde yiyip tükettiğinden, giyip eskittiğinden ve sadaka verip gönderdiğinden başka, bu dünyaya dair aidiyet numunesi bulunmayan insan maddeye meftun oluşunun anlamsızlığını ilahî hakikat ölümle idrak edecektir.

ğinin farkında olan insan, ana yolu bırakıp tali heyecanlar aramaz.

İnsan nefsi de maddeye dair her unsur gibi yükselmek, yukarılara çıkmak ister. Onun bu çıkışlarını bastırıp kontrol altına almak da akıl sahiplerinin kândır. Nitekim Hz. Peygamber’in; “Akıllı, nefsiyi aşağılayan ve ölüm sonrası için çalışan kimsedir...” sözü (Tirmizî, Sıfatü'l-kıyâ-

me, 25; İbn Mâce, Zühd, 31; Ahmet b. Hanbel, XXVIII, 350.), vaziyeti özetleyen ve zihinlerde soru işareti bırakmayan ibretli bir ders niteliğindedir. Bu bağlamda, insanın maddeyle olan münasebetine; “...Yiyin, için fakat israf etmeyin...” (A'râf, 7/31.) ve “Eli sıkı olma, büsbütün eli açık da olma. Sonra kınanır ve çaresiz kalırsın.” (İsrâ, 17/29.) ayetleri ile ölçü getiren İslam, dünya hayatında zarûriyyât ve hâciyyât merkezli bir yaşam şekli sunarken, insanın arzu ettiği her şeyi bulabileceği cennet tasviriyle de (bkz. Yâsîn, 36/57.) ahirete dönük kanaatkâr, umutlu ve dinamik bir mümin portresi çizmektedir.

Dinî literatürde kötülük, kalbin rahatsız olduğu ve başkalarının muttali olmasından hoşlanılmayan şeydir. (bkz. Müslim, Birr ve Sıla, 5 (2553); Tirmizî, Zühd, 52.) Bu sebeple, kişinin kendine ait bazı hususi alanlarının olması da pek tabiidir. Fakat insan zihninin derinliklerinde, yaş/kuru ne varsa bulup ortaya çıkaran psikanalizm, dinin mahremiyete dönük tüm umdelerini yıkmakla kalmamış, maddeyle yapmış olduğu iş birliğiyle de anlam boyutu ağır basan insanı mekanikleştirmiştir. Buna mukabil, insanı mana cihetiyle muhatap alan, vesilenin aksine makâsıt açısından konumlandıran ve eşyayı ona boyun eğdiren İslam, düğmeye basarak kitleleri harekete geçiren kapitalizmin psikolojik akıl oyunlarına karşı bugün olduğu gibi yarın da en büyük sığınaktır. İşte, büyük fotoğrafı görerek yürüme mesafesindeki bu sükûnet yurduna koşar adım ilerleyen insan, içindeki fitri potansiyeli harekete geçirip bir an önce dünya-ahiret terazisini kuracak ve asıl o zaman kazanacaktır. ■

ZAMANA MİM KOYMAK: REGAİP KANDİLİ

Uğur ÜNAL

Kaçırılan her fırsat umudumuzu yaralamakta, inancımıza vurduğu sessiz darbelerle bizi asıl gayemizden uzaklaştırmaktadır. Regaip Kandili kendimizi tekrar gözden geçirmemiz için önümüzdeki en yakın ve belki de son fırsattır. Kim bilir?

Zaman kavramı konusunda biraz düşündüğümüzde, onu açıklamak için birçok yan unsura ihtiyaç duyarız. Totolojiye düşmeden zamanı açıklamaya çalışmak neredeyse imkânsızdır. Zaman dediğimiz şeyin aslında kendi başına bir anlamı olmadığını, insanoğlunun somutlama konusundaki başarısının, matematiksel, fiziksel ve coğrafi hesaplamalar ile zirve yaptığı bir düzlemde, hayatı tanzim etme ve anlamlandırma çabasının zorunlu

bir sonucu olduğunu söylersek en azından konumuz için yeterli bir açıklama yapmış oluruz.

Hayatı anlamlandırma çabası. Söze buradan başlamak ve insanoğlunun yaşam serüvenini bu minval üzere kurmak son derece isabetli olacaktır. İnsan için dünya tarihi içerisinde olup biten bunca şeyi anlama/anlamlandırma ihtiyacı, hayatın belirli kesitlerine veya olaylarına mim koyarak onları sıradanlıktan kurtarma durumunu beraberinde getirmiştir. Bu çoğu zaman insan eliyle yapılmış olsa

da Yaratıcının tasdiki ile başka bir boyut kazanmıştır.

İnsan kendini zamana hapseder. Gelip geçiciliğinin sorumluluğunu ona yükler. Kalem kurumuş, defter çoktan dolmuştur. Tüm çıkış yollarının tükendiği duygusu kalbini esir aldığı anda, sarı saçlı bir çocuğun güneş gibi gülüşü ısıtır yüreğini. Umudunu bayram sabahlarının telaşına bağlar. Ramazanın ilk gününde, sofrada top sesini beklerken tuttuğu ilk orucun ne anlama geldiğini çocuklar bilemez. Bir kandil gecesinde caminin en arka

safında fısıldaşan ve kıkırdayan çocukların heyecanını ve mutluluğunu hiçbir söz tarif edemez. İşte diğer tüm vakitler böyle bir vakit olamamanın mahcubiyetini kaldıramadığından bir an önce geçip kurtulmak duygusuyla hızla ve hışımla geçerler hayatımızdan.

Ahret inancımızın yani Müslüman oluşumuzun bize öğrettiği en önemli şey yaşadığımız dünyanın hayat alanlarımızdan yalnızca biri olduğudur. Ancak bu durum, dünyayı değersizleştirmek bir yana ehemmiyetini daha da artırmaktadır. Çünkü yapılacak ve söylenecek ne varsa hepsi burada olup bitmektedir. Ve insan başıboş bırakılmadığı, dünyada yaptığı her şeyden hesaba çekileceği hususunda yücelerden gelen ciddi bir uyarının muhatabıdır.

Müslümanlar için kutsal sayılan zaman ve mekânlar vardır. Bu durum Rasul-i Ekrem'in (s.a.s.) hayatında bizzat onun belirlemesiyle ya da Allah'ın ona (s.a.s.) bildirmesiyle olduğu gibi, Hz. Peygamber'in vefatından sonra "yaşayan sünnetin" izdüşümü neticesinde de ortaya çıkabilmektedir.

Regaip Kandili'nin Hz. Peygamber'in (s.a.s.) recep ayının fazileti ile ilgili hadis-i şeriflerinden mülhem, recep ayının ilk cuma gecesi, miladi XI. yüzyıldan itibaren kutlandığı kaynaklarda geçmektedir. Diğer bütün dinî geceler ile birlikte Osmanlılar döneminde II. Selim (1566-1574) zamanından itibaren minarelerde kandiller yakılarak kutlandığı için 'kandil' olarak anılmaya başlanmıştır.

Engin Müslüman irfanından süzülerek yaklaşık 900 senedir terennüm edilen Regaip Kandili, Müs-

lumanlar tarafından mübarek üç ayların başlangıcı olarak mimlenen ve mübarek kabul edilen bir zaman dilimidir. Allah'a yaklaşmak, rağbetini O'na yöneltmek ve kulluğu yalnızca Yüce Mevla'ya hasretmek için vesileler arayan Müslümanların, halis niyetlerle ortaya koyduğu arınma ve ibadet mevsiminin giriş kapısıdır Regaip.

İnsan bir müstesna bir canlıdır. Eşref-i mahlukat ile esfel-i safilin arasında tercih kabiliyeti ile mücehhez kılınmış, kalple onurlandırılmıştır. Hz. Peygamber'in, "Kalbin misali çöldeki bir ağacın üzerinde asılı kalan kuş tüyünün misali gibidir. Rüzgâr onu bir oraya bir buraya savurur." (Ahmet b. Hanbel, Müsned, IV. 409.) sözü, Allah'a olan rağbetimizi artırmaya ve bu duyguyu hayatımızda her daim diri tutmaya dair esaslı bir uyarı değilse nedir? Hâl böyle olunca insanın kendini sıygaya çekecek vesileler araması kaçınılmazdır. İnsan, günlük telaşlar içinde, dünyaya geliş gayesini ve sorumluluklarını hatırdan tutmak, istikametten şaşmamak için vesilelere ihtiyaç duyar. Beş vakit namaz, cuma günleri, üç aylar, ramazan, bayramlar, hac mevsimi ve kandiller âdeta ruhun zaman ile kurduğu billur köprülerdir.

Biliriz ve inanırız ki, her gün oruç tutsak bir günlük ramazan orucuna denk düşmez, binlerce vakit nafile namaz cuma vaktinin feyiz ve bereketi ile mukayese edilmez. Mübarek Regaip Kandili'nde tüm Müslümanların aynı dert ile dertlenerek ellerini semaya kaldırma-ları Hak katında icabet görür.

Allah'ı anmanın yeryüzündeki insan adedince yolu ve yöntemi vardır. Ancak en önemlisi Müslümanların birlik ve beraberliğini

güçlendirecek davranışların birlik ruhuyla beraberce yapılmasıdır. Müminler olarak aynı zaman diliminde birbirimize sevgi ve muhabbet nazarıyla bakmanın, Arâfât'ta olduğu gibi aramızdaki tüm farklılıkları bir tarafa bırakıp yalnızca Allah'a kul olma duygusunu derinden yaşamının, nefsimizin tüm kıskırtmalarına gem vurarak ahiret hayatını bu dünyaya tercih etmenin, Hakk'a doğru bilinçli bir yönelişin adıdır Regaip.

Her gün huzurunda divan durduğumuz Yüce Mevla'ya, O'nun bize öğrettiği ifadelerle seslenir ve O'na olan rağbetimizi "Yalnız sana kulluk eder ve yalnız senden yardım dileriz." (Fatiha, 1/5.) diyerek dile getiririz. Ona yönelmek, yarattığı her şeyi O'nun konumlandığı şekilde kabullenip tüm mükevvenata saygı ve sevgi nazarıyla bakabilmektir.

Her şeyi bir şeyin sebebi kılan, sebepsizliği ise kendi varlığında mündemiç tutan Yüce Mevla, insanın uçsuz bucaksız yalnızlığına şifa olsun diye her birimizi bir diğerinden farklı yaratmıştır. Farklılıklarımız sebebiyle hayata tutunur, şaşkınlığımızı diri tutduğumuz nispette dünyanın çilesini göğüsleriz. Kendimizi tekâmül ettirmenin yolu, istikamette kalmak için harcadığımız çabada gizlidir. Bu yolda yürürken vesilelere sınıksı sarılmak ve Hakk'a olan kulluğumuzun her an bilincinde olmak çok mühimdir. Kaçırılan her fırsat umudumuzu yaralamakta, inancımıza vurduğu sessiz darbelerle bizi asıl gayemizden uzaklaştırmaktadır. Regaip Kandili kendimizi tekrar gözden geçirmemiz için önümüzdeki en yakın ve belki de son fırsattır. Kim bilir? ■

BUDAPEŞTE-MOHAÇ-PEÇ VE ZİGETVAR NOTLARI

Doç. Dr. Fatih ERKOÇOĞLU | Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi

ilk olarak 2012 yılında Macaristan'a gitmiştim. O zaman Viyana'dan Budapeşte'ye ulaşmış ve burada bir gece iki gündüz geçirmiştım. İlk gün şehri gezmiş, ikinci gün ise neredeyse tam günümü alacak şekilde trenle Estergom'a (Macarlar böyle yazıyorlar.) gitmiştim. Yine de ülkenin kuzeyini Estergom özelinde bu gezimde dolaşmıştım. Sonraki yıllarda bazı hocalarımızla bir defa daha Budapeşte'ye ulaşmış, burada bazı

müze ve saraylar ile Estergom'u ziyaret etmiştik.

Bize yine sefer yolları gözükmişti. 9-13 Kasım 2017 tarihleri arasında bu sefer başta Budapeşte olmak üzere bilhassa ülkenin güney kesimlerini, Mohaç, Peç ve Zigetvar'ı gezmek üzere bir plan yapmıştık.

Malumunuz Budapeşte, Tuna Nehri'nin iki yakasında inşa edilen Buda ve Peşte'den oluşan bir kent. 1526'da Mohaç Zaferi sonrasında

şehir Osmanlıların eline geçmiş ve 1686 yılına kadar da ellerinde kalmıştır. Bu süre zarfında muhtelif imar faaliyetlerine girişen atalarımız, bugün bile şehrin muhtelif yerlerinde görülen eserlere imza atmışlardır. Gülbaba Türbesi'nde TİKA'nın hâlen restorasyon faaliyeti sürmektedir. Bugün Rudas Hamamı olarak bilinen Sokulluzade Mustafa Paşa Hamamı gibi birkaç hamam ile Buda kısmında Taban denilen yerde bulunan bazı mezar taşları görülebilmektedir.

Her zaman olduğu gibi şehri, bir tur otobüsü ile hızlıca turlamıştık. Çıktığımız Gallert Tepesi'nde, Osmanlının dediği gibi "Nazlı Budin"i ve Peşte'yi fotoğrafladık. Tuna Nehri ve Budapeşte kenti bütün haşmeti ile bu tepeden seyredebiliyordu. Zaten aynı biletle nehirde de tekne ile tur atma imkânı bulmuştuk.

Otobüsümüz Szechenyi Kaplıcaları'nın yakınında durmuştu. Tur otobüsünden inildikten sonra birkaç dakikalık yürüyüş ile Vajdahunyad Kalesi'ne varmıştık. Burası ilk defa ziyaret ettiğimiz bir yerdi. Sağlı sollu mahalli yemeklerle muhtelif eşyanın satışa sunulduğu küçük sokaktan ve kale kapısından içeri girmiştik. Kalenin avlusunda da mahalli yiyecekler satılıyordu. Burada ise avluda eski zamanların

oyuncakları teşhir ediliyordu. Ebeveynlerinin yanlarında çocuklar, bu oyunları oynuyorlardı. Aileler için güzel bir haftasonu faaliyeti olarak hoşuma gitmişti. Çocukluğumuzda oynadığım çelik çomak hatırıma gelmişti. Beraber gezdiğimiz Prof. Dr. Ahmet Kankal Hocamla, sahip olduğumuz değerleri neden çocuklarımıza aktaramadığımızı, burada gördüğümüz oyunlar gibi bize ait olanlarını canlandırmak için neden çaba sarfetmediğimizi konuştuk. Bu arada hocamla kırk iki buçuk euroya birer astarhan kalpak satın aldık. Çevremizdeki insanların meraklı bakışları altında kalpaklarımızı takmıştık bile. Burada bir kilosu tatlı, 250 gramı da acı olmak üzere bir miktar Macar biberi satın aldığımı da ifade edeyim.

Bu süre zarfında internette bulduğum, şehrin merkezinde yer alan bir otelde kalmış, onların aracılığı ile de Mohaç, Peç ve Zigetvar'ı ziyaret için şoförü ile birlikte bir araç kiralamıştık. İngilizceyi gayet iyi bilen şoförümüzle, şehitlerimizin ruhlarına okuduktan sonra segah tekbir, salat-ı ümniye ve hüzzam ilahilerle ülkenin güneyine doğru yola çıkmıştık. Takriben Mohaç'a 200 km kadar yolumuz vardı. Oradan batıya doğru Peç kenti 30 km mesafede idi. Sonrasında da yine batıya doğru hareket edecek ve Zigetvar'a ulaşacaktık. Buradan sonra da yine 200 km yolu kat ederek Budapeşte'ye dönecektik.

Yol boyu puslu bir hava vardı. Yer yer ormanlık alanlar görsek de düz bir coğrafyada mesafe kat ediyorduk. Aracımızın sıcak ortamında biz Mohaç hakkında konuşmaya başlamıştık bile. Savaşın nasıl cereyan ettiği üzerine Feridun Eme-

cen Hoca'nın hazırladığı ansiklopedi maddesini (DİA) bu arada okuduk. Savaşın nedenlerini şöyle kısaca aktarmakta fayda var. I. Süleyman tahta çıktığında (1520), Macarlarla iyi ilişkiler kurmak niyetiyle Macar kralı II. Layoş'a elçiler göndermiş ne var ki bu elçiler Macarlar tarafından hapsedilince durum düşmanlık belirtisi olarak addedilmiştir. Gerekli hazırlıklar tamamlandıktan sonra Osmanlı ordusu Macaristan'a yönelmiştir. Osmanlı karargahında hemen bir savaş planı hazırlanmıştı. Akşam doğru Mohaç Ovası'na henüz ulaşan Osmanlı birlikleri ağırıklarını indirmiş ve kamp kurmak için hazırlandıkları bir zamanda, ağır zırhlı Macar süvari birlikleri hemen Türk ordusuna bir saldırı tertip etmişti. Önceden planlandığı gibi beklenen bu saldırı ile Rumeli askerleri ikiye ayrılacaklar; Macar süvari birlikleri, bağlanmış top arabaları ve tüfek kullanan 2000 yeniçeri ile karşılaşacaklardı. Savaş tam da beklenildiği gibi cereyan etti. Savaş bittiğinde Macarların 20 bin piyade ile 4 bin süvarisinin cesedi sayıldı. 10 bin de esiri vardı. Bizim kaybımızda ise ihtilaf söz konusu idi. Kaynaklar birkaç yüz ile bine ulaşan rakamları vermektedir. Aslında çok fazla zayıat verilmeden kazanılmış büyük bir başarı idi. Mohaç Savaşı, Macar krallığının sonunu hazırladığı gibi Habsburglar ile 150 yıl sürecek olan mücadelenin de ilk adımını oluşturdu.

İlk uğrak yerimiz önceki zamanlarda bir köy olarak kaynaklarda zikredilen küçük ve şirin Mohaç kasabası idi. Kasabanın içinden geçtikten sonra şehrin hemen dışında yer alan müzeye dönüştürülen savaş alanına vardık. Demir

Türk-Macar Dostluk Parkı

parmaklıkların olduğu büyük bir kapıdan içeri girdik. Girişin sağında yer alan iki kattan oluşan müze binasının altında, arkeolojik kazılardan çıkartılan kemiklerin fotoğraflarından oluşturulan bir tabut ile duvarlarda tarafların muhtelif savaş araç ve gereçleri, flamaları, yeniçeri ve Macar asker maketleri vardı. Ayrıca yaşlı bir adamın elinde kürek olduğu hâlde ayakta beklerken, üzeri bir bezle örtülü ve bir eli dışarda kalmış bir ceset figürü ile cesedin üzerine gül atan bir kadının yer aldığı bir temsil bizi karşılıyordu. Temsilin rastgele oluşturulmadığı anlaşılıyordu. Türk olduğumuz anlaşılınca Türkçe savaş anlatan bir video sunuldu. Üst katta ise sahada yapılan arkeolojik kazıların fotoğrafları ile küçük bir kafeterya vardı. Masa üzerinde kılıç, mızrak, tüfek ve miğfer ziyaretçilerin fotoğraf çektiği için bırakılmıştı.

Müzeyi gezdikten sonra merdivenlerden indiğimiz bir alanın ortasında yarılmış bir kalp heykelinden geçerek asıl savaş alanına doğru yöneldik. Belli bir sıra dahilinde çok sayıda, balbalları hatırlatan ahşap heykeller yer alıyordu. Ahşap atlar, tatar yayları, haçlar vs.

Ahşap heykellerden birisi sarığının parçası bir müdahale ile kırılmış olduğu hâlde Kanuni'ye aitti. Yanında da Macar kralının heykeli vardı. Kanuni'nin heykeli diğerlerinden bir miktar farklı idi. Macar kafası bizim Sultanımızı oldukça farklı bir şekilde heykelleştirmişti. Sultan'ın elinde bir file vardı ve filenin içerisi ise çok sayıda Macar kellesi ile doluydu. Burasının hemen her vakit küçük, büyük, yerli ve yabancı demeden binlerce insanın ziyaret ettiği bir mekân olduğu düşünülecek olursa yapılan propagandanın etkinliği göz ardı edilmemelidir. Ormanlık alana doğru da ahşaptan birkaç tane haç vardı. Bizim ilerimizde yer alan bir grup ise ahşaptan oluşturulan yapının üzerindeki çanı çalıyordu. Hâlbuki binlerce kadının kocasız, çocuğun da babasız kalmasının sorumlusu biz değildik. Müzede ki temsil bir yana ayrıca Macarları kurşuna dizilen askerlerin bir de bunları gömmek için çabaladıkları ayrıca düşünülmelidir.

Yolumuzun üzerinde planladığımız gibi Peç (Peçoy) kenti vardı. Burası meşhur Osmanlı tarihçisi İbrahim Peçevî'nin doğduğu kent idi. Şehirde bir teşehhüt miktarı

durduk. Büyük meydana müze olarak kullanılan Osmanlı camisinin kubbesinde hilal yerine haç vardı. Peçoy küçük ve şirin bir şehirdi. İki saat kadar hızlıca gezdik. Gördüğümüz diğer camide cuma günleri namazların kılındığı yazılıydı. Hemen caminin girişinde TİKA tarafından yaptırılan İbrahim Peçevî'nin heykeli vardı. Ruhuna okuduktan sonra yolumuza devam ettik.

Yarım saat kadar sonrasında Zigetvar'a ulaşmıştık. Buranın oldukça küçük bir kent olduğu anlaşılıyordu. Zigetvar üç ayrı kaleden oluşuyordu. Osmanlılar aldıktan sonra büyük kalenin içine bir cami yapmışlardı. Minaresinin sadece kaidesi görülüyordu. Caminin yanındaki ek bina ise müze ve satış yeri olarak kullanılıyordu. Kalenin surlarını çepeçevre gezdikten sonra müzeyi de fotoğrafladık. Müzede harita, canlandırma ve o dönemlere ait bazı alet ve edevat teşhir ediliyordu. Zigetvar'ı tanıtan bir kitap aldım. Bu arada kale içerisinde iki genç, kurdukları tezgahta gelen turistlere ikişer ok atıyor, mahalli kadın kıyafetleri giymiş iki hanım da çocuklara muhtelif mahalli oyunlar oynatıyorlardı.

Şehrin hemen dışında TİKA'nın yaptırdığı Türk-Macar Dostluk Parkı'na da uğradık. Küçük ve hoş bir açık hava müzesi gibiydi. Kanuni ile Macar komutan Zirinyi Miklos'un heykelleri vardı. Bir Osmanlı çeşmesi, muhtelif tablolar ve temsili olarak Kanuni'ye ait bir türbe ve mezar taşı vardı. Mezar taşı oldukça basitti. Koca Sultan'a yakışmamıştı. İstanbul mezarlıklarından sıradan bir mezar taşı bile o taştan daha gösterişli dururdu.

İnternette Kanuni'nin kabrinin buraya yakın bir yerde bulunduğunu ve burada bir kazının yapıldığını öğrenmiştik. Şoförümüz ısrarlarımıza dayanamadı ve Turbe denilen köye yöneldik. Hava kararıyordu. Dönüş vaktimiz gelmişti. Fakat biz ısrarla burayı da görmek istediğimizi belirttik. Çok sayıda ev ve bağın olduğu bölgede etrafa sormaya başladık. İlk yöneltildiğimiz yer yanlış çıkmıştı. Sonra bir çift bizi aracıyla kazı yerinin yakınlarına kadar götürdü. Biz de daha sonra beş dakikalık bir yürüyüş ile bahçe ve bağların arasında, henüz yeni kapatıldığı anlaşılan geniş bir kazı alanına ulaştık. Hava da kararmak üzereydi. Bu arada kazı alanının neden kapatılmış olabileceği üzerinde düşündük. Belki de sorun çıkmaması için inceleme yapıldıktan sonra kapatılması uygun görülmüştü. Fotoğraf ve kamera kayıtlarımızı yaptık. Fazla vaktimiz yoktu. Bizim için oldukça güzel ve bereketli bir gün olmuştu. Akşam sekiz gibi Budapeşte'ye varmıştık.

Termal turizmin önemli bir yer tuttuğu Macaristan'da, çok sayıda hamam faaliyet göstermektedir. Osmanlı hamamlarının da hâlen bu sistem içerisinde varlığını sür-

dürdüğünü söylemeliyiz. Gallert Tepesi'nin eteklerinde yer alan Rudas Hamamı, bünyesinde Sokullu Mustafa Paşa Hamamı'nı barındırdığı gibi gayet modern bir konsept ile müşterilerini ağırlamaktadır. Yorgunluğumuzu burada atmaya karar vermiştik. Kubbeli yapının altında ortak bir havuz, yanlarda ise muhtelif ısılarda küçük havuzların varlığı dikkat çekici idi. Fakat en önemlisi ise bu yapılar topluluğunun en üstünde yer alan küçük ve açık havuzdan Tuna ve Budapeşte manzarası muhteşimdi.

Macaristan Bacs-Kiskun bölgesindeki Bugac kasabasında 2008 yılından beri iki yılda bir gerçekleştirilen, Avrupa'nın en büyük gelenek yaşatıcı etkinliği olarak kabul edilen bir kurultayın olduğu bilinmektedir. Macar-Turan Vakfı tarafından altıncısı düzenlenen, Türk kökenli milletleri buluşturmayı amaçlayan "Hun ve Türk Kökenli Milletlerin Soyları Toplantısı: Kurultay" adlı kurultaylardan 2014 yılında düzenlenen kurultaya yaklaşık olarak 200 bin kişinin iştirak ettiği belirtilmektedir. 5-7 Ekim 2017 tarihlerinde

tertip ettiğimiz "Bütün Yönleriyle Çubuk ve Çevresi II. Uluslararası Sempozyumu"nda bunun gibi bir kurultayın da Ankara Savaşı münasebetiyle Çubuk Ovası'nda organize edilmesi teklifinde bulunmuştum. Pekçok Avrupa ülkesi ve bilhassa Macaristan'ın bu gibi organizasyonlarda bizden çok iyi oldukları hemen fark edilmektedir. Aslında pek çok kurumuyla Avrupalılar, bu tarz etkinliklere sahip çıkmaktadırlar. Mesela son yıllarda ülkemizde de artan okçuluk faaliyetlerinde kullanılan yayların Macaristan'dan getirildiklerini üzülererek söylemeliyim. Okçu milletin çocukları henüz yay yapımında emekleme aşamasında görünüyorlar. Macarlar sadece yay yapımında değil, diğer pek çok geleneksel silahların yapımında da maharetli olduklarını göstermektedirler. Girdiğimiz küçük bir dükkanında satılan Macar el sanatlarına dair pek çok eşyayı görünce şaşırmıştım. Kendime bir Hun yayı, bir savaş baltası, gürz, kama, kalkan gibi silahlar satın aldım. ■

Prof. Dr. Çağfer Karadaş tarafından kaleme alınan “Kadere İman” kitabı; küçük hacimli olmakla birlikte kader/kadere iman konusunu çok boyutlu olarak ele almakta, meselenin daha iyi anlaşılmasına ciddi bir katkı sağlamaktadır.

KADERE İMAN

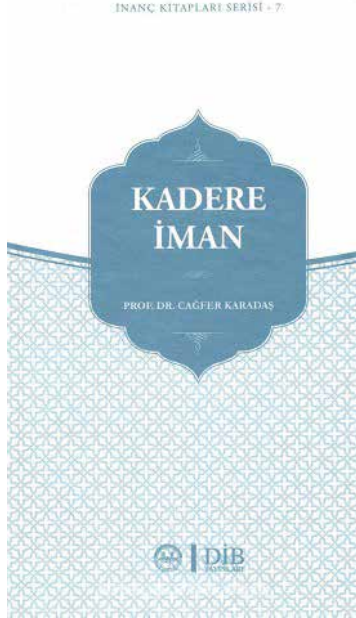
Mehmet DERE

Diyaret İşleri Başkanlığı, halkımızın inanç bilgileri ihtiyacını karşılamak amacıyla iman esaslarını konu edinen 9 kitapçıktan müteşkil bir set yayımlamış, seti oluşturan kitaplarından biri de Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi Prof. Dr. Çağfer Karadaş tarafından kaleme alınan “Kadere İman” kitabı olmuştur.

Bahsettiğimiz eser; küçük hacimli olmakla birlikte kader/kadere iman konusunu çok boyutlu olarak ele almakta, meselenin daha iyi anlaşılmasına ciddi bir katkı sağlamaktadır. “Amentü” imanının altı esası demek olup “kadere imanı” da içine alan bir kavramdır. Cibril hadisi diye meşhur olan bir hadise göre Cebail (a.s.), Hz. Peygamberimizin (s.a.s.) yanında asırlardan bir kısmının bulunduğu bir zamanda insan kılığında gelmiş ve Hz. Peygamberimizin dizinin dibine oturarak İslam, iman, ihsan ve kıyamet hakkında bilgi edinmek ve bunları ashaba öğretmek istemiştir. İmanla ilgili soruya Hz. Peygamberimiz (s.a.s.) şöyle cevap vermiştir: “İman: Allah’a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, bir de hayrı ve şerri ile kadere inanmandır.” Cebail (a.s.) de “Doğru söyledin.” diye tasdik etmiştir. (Buhârî, İmân, 37; Müslim, İmân, 1; Ebû Dâvûd, Sünnet, 16.)

Eser; dört bölüm ve sonuç kısmından oluşmaktadır. Birinci Bölümde: Kader kavramının semantik analizi yapılarak kader/kadere iman konusuna Kur’an ve

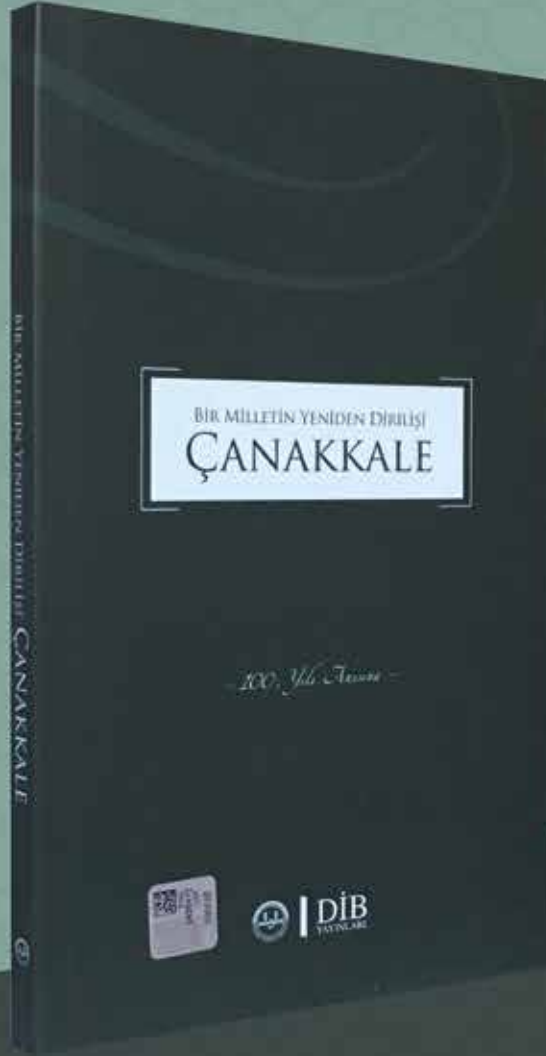
sünnetten deliller getirilmiş; kaderin Allah’a iman ve ilahî sıfatlar ile olan ilişkisine değinilmiş. İkinci Bölümde: “Kader ve İnsan” başlığı ile insana ait cüzi irade ile kader ilişkisi incelenmiş, insanın iradesinin ve bilgisinin sınırlı olduğu vurgulanmakla birlikte, insanın sorumlu olduğu alanların olduğu ve insanın bu sorumluluğu gücü nispetinde yerine getirmesi gerektiği belirtilmiştir. Üçüncü Bölümde: Kaderi bilmenin imkânı ve bu çerçevede zaman, mekân ve dünya hayatı gibi kişinin geleceğini ve sınırlarını belirleyen, onu çepeçevre kuşatan unsurlar aynı zamanda kaderi bilmenin önündeki engeller olup insana düşen sorumluluklarının gereğini yerine getirerek çalışması konu edilmiştir. Yine bu bölümde, “kaderin değişip değişmemesi” hususu ele alınmış, Allah’ın ilmine, kudretine ve iradesine dayanan kaderin değişmesinin söz konusu olmadığı, ancak insanın iradesine bırakılmış bir hususta insanın talep, arzu ve yönelişine göre bazı değişikliklerin olabileceği ve bu değişikliklerin ileride nelerden ibaret olacağı ve ne şekillere bürüneceğinin bilgisinin ilm-i ilahîde değişmeyeceği ifade edilmiştir. Dördüncü Bölümde: İlim-malum ilişkisi, hidayet-dalâlet, hayır-şer, kısmet, tevekkül, dua, ecel gibi kader problemiyle doğrudan alakalı kavramlar doğru ve tutarlı bir zemine oturtulmaya, günlük hayatta bu tür kavramlar etrafında oluşan sorulara doyurucu cevaplar verilmeye çalışılmıştır. Sonuç kısmında ise çalışmanın bir değerlendirilmesi ve özeti yapılmıştır. ■

YENİ
YAYINLARIMIZ

Bir Milletin Yeniden Dirilişi **ÇANAKKALE**

Çanakkale Zaferi'nin
100. Yılı anısına
gençlerimize vatan
ve millet sevgisi
kazandırmak,
Çanakkale Zaferi'nin
anlam ve önemini
öğretmek üzere
yayımlanmıştır.

Yurt içinde Diyanet Yayınları satış
yerlerinden, yurt dışında Müşavirlik ve
Ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

**Sizden önce
(ki milletlerin başından)
nice olaylar gelip
geçmiştir. Yeryüzünde
gezin dolaşın da
yalanlayanların sonunun
nasıl olduğunu bir görün.**

(Âl-i İmran, 3/137.)

FIYATI: 7TL